

XVШ

8996

ВУЛЕТЭНЬ

Афіцыйальных загадаў
і паведамленьняўВыходзіць 2 разы
у месяц

Віцебскага Аддзела Народнае Асьветы.

Выходзіць 2 разы
у месяц

1 верасьня 1924 г.

№ 3-7 (11-15).

Год выдання

ОТ ОКРОНО

Основным типом общеобразовательной школы в Белоруссии является семилетка и все типы школ укрупненной Белоруссии должны реорганизоваться в таковую. Допускается существование неполной семилетки. Белорусским Центральным Методологическим Комитетом вырабатываются новые учебные планы и программы для семилетней школы. Но ввиду крайней необходимости для каждого работника просвещения иметь руководящие данные к началу учебного года, ОНО решил, не ожидая издания их Белорусским Комиссариатом Народного Просвещения немедленно предложить культурникам Витебщины те из означенных руководящих данных, которыми он располагает, дабы облегчить реорганизацию школы и плановое начало учебно-воспитательной работы. В результате чего и является преобладание методического материала в настоящем номере. Программы 1-го и 2-го класса семилетки с объяснительными записками к ним, а также программа по Истории Белорусской Литературы утверждены Белорусским Центральным Методологическим Комитетом и являются ОБЯЗАТЕЛЬНЫМИ во всех школах. Остальные программы, существовавшие в Белоруссии с 1920 года, даются нами

как ОРИЕНТИРОВОЧНЫМ материалом, который положен в основу новых программ Белорусского Центрального Методологического Комитета. Последний для первых классов семилетки строит программы по комплексной системе и для старших по принципу корреляции (согласования). ОНО постарается снабдить все школы этими новыми программами сейчас же по получении их из Центра. Теперь же необходимо пользоваться помещаемыми ниже материалами. Нулевая группа (при каких семилетках она имеется) ни в коем случае НЕ ЯВЛЯЕТСЯ ПОДГОТОВИТЕЛЬНОЙ для первого класса. В ней проводится дошкольное воспитание. К сожалению, неполная, указанная после каждой программы литература, помещена нами для сведения ТОЛЬКО УЧИТЕЛЯ, кроме программ 1-го и 2-го классов. Для учащихся указаны учебники в особых списках, как на белорусском, так и на русском языках, помещенных ниже и разосланных Белнаркопросам на места для руководства в 1923-24 учебном году. В случаях необходимости подробных разъяснений следует обращаться в Инспектариат ОНО.

Октябрьской
НароднойВитебский
1924

12466

55
BA 2527

Административно-Организационный Отдел.

Постановление II сессии ЦИК'а Белоруссии ПО НАЦИОНАЛЬНОМУ ВОПРОСУ.

Практические мероприятия общего характера по проведению национальной политики.

В целях предоставления трудящимся Белоруссии широких возможностей пользования основными законами БССР, в силу которых языки национальностей, населяющих территорию Белоруссии, являются равноправными, 2-ая сессия ЦИК, ставя своей задачей объединение существующего по сему вопросу законодательства, а также дальнейшее его развитие, — постановляет:

1. Языки национальностей, населяющих территорию Белоруссии, (белорусский, еврейский, русский, польский) являются равноправными.

2. В виду значительного преобладания в БССР населения белорусской национальности, белорусский язык избирается, как язык преимущественный для сношения между государственными, профессиональными и общественными учреждениями и организациями.

3. Каждому гражданину БССР, к какой бы национальности он ни принадлежал, обеспечивается право и реальная возможность пользования своим родным языком в

его сношениях с различного рода органами и учреждениями Республики

Великий борец за освобождение угнетенных наций.

и в сношениях с ним при его обращении в эти органы.

4. Наряду с белорусским языком государственные, общественные и профессиональные учреждения и организации в своих сношениях с населением пользуются и другими языками, в зависимости от национального состава населения к которому они обращаются.

5. Языком сношений органов БССР с органами СССР и других Союзных Республик является язык русский..

6. На съездах, конференциях, различного рода заседаниях, митингах и на всяких собраниях вообще каждому гражданину обеспечивается право свободно пользоваться своим родным языком.

7. В соответствии с указанными выше принципами все советские, профессиональные и общественные организации и учреждения должны приспособить свои аппараты к действительному обслуживанию национальных особенностей населения.

Для этой цели Наркоматы БССР переводят свое делопроизводство на белорусский язык в следующие сроки:

А. В течение одного года: а) Управление делами Ц. И. К. б) Управление делами Совнаркома, в) Наркомпрос и д) Наркомзем.

Б. В течение двух лет: а) Наркомвнутдел, б) Наркомюст, в) Уполнаркомпочтель в той части его органов, которые обслуживают непосредственно сельское население, г) Наркомсобес.

В. В течение трех лет: а) Наркомздрав, б) Наркомфин (местные органы), в) Наркомвоен—местные органы и г) все проч. советские учреждения и организации Б. С. С. Р.

ПРИМЕЧАНИЕ 1-ое. Порядок и календарный план перевода делопроизводства на белорусский язык в различных органах и учреждениях разрабатывает само ведомство, однако с таким расчетом, чтобы в первую очередь перевести на белорусский язык те свои органы, учреждения и организации, какие непосредственно соприкасаются с белорусским населением.

ПРИМЕЧАНИЕ 2-ое. При переводе делопроизводства на белорусский язык необходимо иметь в виду обеспечения в силу § 3 настоящего постановления права и реальной возможности каждому гражданину пользования местными языками в его сношениях с различного рода органами и учреждениями Республики.

8. Все документы публично-правового характера, как-то: свидетельства, удостоверения, выписки из актов гражданского состояния и проч. выдаются и печатаются на языках—белорусском и одном из трех других равноправных языков.

ПРИМЕЧАНИЕ: Документы общесоюзного значения выдаются с текстом на белорусском и русском языках.

9. Штампы государственных учреждений и организаций изготавливаются с текстом на четырех языках: белорусском, русском, еврейском и польском); печати же на белорусском языке

10. Основные законы Республики печатаются, хранятся и предъявляются к пользованию на четырех указанных в п. 1 языках, все прочие законодательные постановления и акты публикуются, хранятся и предъявляются в пользование на языках белорусском и русском.

ПРИМЕЧАНИЕ: В случае необходимости законодательные постановления и акты распускаются на всех четырех местных языках.

11. Для каждого сотрудника советских, профессиональных и общественных организаций и учреждений обязательно знание белорусского и русского языков, а для необходимого количества сотрудников обязательно дополнительное знание еврейского либо польского языка.

ПРИМЕЧАНИЕ 1-ое. Количество сотрудников, обязанных знать еврейский либо польский языки, а в местностях со значительным количеством латышского либо украинского и др. населения—и языки этих национальностей, определяется окружными исполнительными комитетами.

ПРИМЕЧАНИЕ 2. Настоящая статья распространяется на всех служащих за исключением лиц физического труда в учреждениях.

12. Сотрудники государственных, общественных и профессиональных, учреждений и организаций, не владеющие белорусским и русским языками, а также и те сотрудники, которые согласно пункта 11 и примечания к нему должны владеть одним из языков нацменьшинств, указанных в п. «7» раздела 11, должны изучить эти языки.

13. По миновании сроков, указанных в п. «7», граждане не удовлетворяющие требованиям § 11 и примечаний к нему, не могут быть приняты на службу в государственные, общественные и профессиональные учреждения и организации БССР.

ПРИМЕЧАНИЕ 1. Исключения из настоящего пункта могут производиться с особого в каждом отдельном случае разрешения а) в центре — комиссара или завед. центральным учреждением, б) на местах — председателя окружного исполкома.

Сотрудники, поступившие на службу без знания белорусского и русского языка, а в определенных ст. II случая еврейского или польского, обязаны изучить их в течение шести месяцев со дня поступления на службу.

2. При приеме на службу и осуществлении требований § 7 от сотрудников учреждений требуется лишь знание указанных в этом пункте языков, безотносительно к тому, к каковой национальности принадлежит сотрудник.

14. Для фактического исполнения всех вышеуказанных мероприятий необходимо предложить всем ведомствам и организациям:

а) организовать курсы для служащих по изучению белорусского языка и

б) подготовить соответствующие штаты и состав сотрудников для обслуживания граждан, населяющих БССР.

15. Поручить Президиуму ЦИК Бел. иметь постоянное и неослабное наблюдение за выполнением означенных постановлений.

Практические мероприятия по линии Народного Комиссариата Просвещения.

В целях обеспечения за населением Белоруссии права воспитывать

и обучать своих детей на родном их материнском языке, а также для наибольшего развития культур каждой национальности, населяющей Белоруссию, 2 сессия Центрального Исполнительного Комитета Советов Белоруссии постановляет:

1. Обучение и преподавание во всех учреждениях социального воспитания и профтехнического образования, а равным образом и обслуживание всех прочих культурно-просветительных потребностей населения должно вестись на их родном материнском языке.

2. Языки белорусский и русский — первый, как язык большинства населения Белоруссии, второй, как язык, имеющий общесоюзное значение, являются обязательными предметами преподавания во всех учебных заведениях БССР.

ПРИМЕЧАНИЕ. Порядок проведения настоящего пункта в различных типах учреждений разрабатывается НКП.

3. Проведение белоруссизации культурно-просветительных учреждений присоединившихся частей Гомельской, Витебской и Смоленской губерний с целью их выравнивания по Минщине на предмет обеспечения нормального национального развития белорусского населения в присоединившихся частях, должно идти неуклонно, постепенно и последовательно.

4. Срок завершения белоруссизации, а также перевода всех вообще культурно-просветительных учреждений на родные языки, обслуживаемых ими групп населения по всей нынешней Белоруссии установить:

а) для учреждений по социальному воспитанию 3 года;

б) для учреждений по профтехническому образованию и политико-просветительных — 5 лет.

ПРИМЕЧАНИЕ. По отношению к отдельным учреждениям срок этот может быть сокращен по усмотрению народного комиссариата просвещения.

5. В указанный в п. «4» период

времени необходимо принять все меры к планомерной переподготовке и подготовке культурно-просветительных работников, могущих обслуживать культурно-просветительные учреждения, работающие на языках обслуживаемого ими населения и обеспечения их необходимыми учебными руководствами и пособиями.

6. Поручить Народному Комиссариату Просвещения в 1924—1925 учебном году провести следующие мероприятия.

А. В Области социального воспитания:

а) ввести белорусский язык, как обязательный предмет изучения во всех типах школ соцвоса,

б) комплектование учреждений социального воспитания производить в дальнейшем, строго руководствуясь языковыми особенностями детей;

в) перевести воспитание и обучение на белорусский язык в детских садах и в первые годы обучения трудовых школ, где обучаются дети белорусской национальности;

г) в существующих же учреждениях, имеющих разнонациональный детский состав, необходимо путем реорганизаций стремиться к максимальному обеспечению воспитания и обучения на родном языке;

д) продолжить проводимую уже белоруссизацию семилетних школ Минщины путем перехода преподавания в них для старших классов на белорусский язык;

е) совместно с союзом Рабпрос произвести перегруппировку педагогического персонала с таким расчетом, чтобы все школы-семилетки и опытно-показательные школы с преобладающим количеством детей белорусской национальности были обеспечены белорусоведами;

ж) ознакомить учителей и проч. культурно-просветительных работников учреждений соцвоса с белорусским языком, путем рассылки в каждое учреждение учебной и педаго-

гической литературы на белорусском языке и организации летом краткосрочных курсов белоруссоведения;

з) снабдить учреждения социального воспитания учебными руководствами и пособиями на родном языке детей, обслуживаемых данными учреждениями.

В. В области профтехнического образования:

а) во всех профтехнических учебных заведениях БССР ввести белорусский язык, как обязательный предмет изучения;

б) в рабфаках и техникумах всех видов вводится обязательное изучение, кроме белорусского языка, белорусской литературы, истории и географии Белоруссии;

г) во всех высших учебных заведениях основать специальные кафедры по изучению Белоруссии (история, география, язык, литература, экономика, природные особенности и богатства края, быт и история населяющих Белоруссию национальностей). Кроме того, на Педфаке БГУ учредить специальные секторы, подготавливающие работников для еврейских и польских культурно-просветительных учреждений;

д) при приеме в высшие учебные заведения и техникумы требовать знания белорусского языка;

ПРИМЕЧАНИЕ. Разрешить НКП, в случае необходимости, допускать в текущем учебном году по отношению к отдельным лицам или группам поступать в ВУЗы и техникумы без знания белорусского языка, с обязательным изучением однако его в самом учебном заведении в течение первого академического года

е) расширить работу Института Белорусской Культуры и принять все меры к окончанию обработки в 1924—1925 учебном году белорусской научной терминологии и русско-белорусского академического словаря;

ж) при размещении вакантных кафедр профессоров, преподавателей, ассистентов, ординаторов и проч на-

учных сотрудников высших учебных заведений и техникумов при всех равных условиях, предпочтение отдавать лицам, знающим белорусский язык.

В В политико-просветительной области:

а) снабдить избы-читальни, народные дома, клубы и библиотеки литературой на белорусском языке и на языках других национальностей, в зависимости от национального состава населения;

б) ввести во всех партийных школах, вечерних школах для взрослых, школах рабочих и крестьянской молодежи прохождения белорусского языка, истории и географии Белоруссии, согласно программы, выработанной НКП применительно к каждому учебному заведению в отдельности;

в) приспособить художественную и музыкальную школу по одной на Белоруссию для изучения и разработки белорусского искусства и белорусской музыки; одновременно с сим НКП разрабатывает вопрос о формах организации художественного и музыкального воспитания трудящихся других национальностей;

г) обратить особое внимание на дальнейшее развитие Белорусского Государственного Театра и Белорус-

ской Студии в Москве и принять меры к обеспечению их оригинальным художественно-революционным репертуаром;

д) обратить внимание на развитие белорусского отделения Пролеткино, которому надлежит издавать кинофильмы, отражающие историю революции в Белоруссии, жизнь и культуру отдельных национальностей БССР, а также принять меры к переводу надписей картин на белорусский язык.

Г. В области издательства:

а) обязать президиум ЦИК принять все меры для обеспечения культурно-просветительных учреждений учебниками, учебными пособиями и литературой для учащихся на всех местных языках, пропорционально потребности, согласовывая эту работу с издательствами других Союзных Республик;

б) расширить издание марксистской и популярной политико-просветительной литературы для рабочих и крестьян на местных языках;

в) совместно с союзом Рабпрос приступить к изданию руководящего журнала для работников народного просвещения;

г) совместно с КСМ издавать журнал для детей младшего возраста на белорусском языке.

ЦИРКУЛЯРНО.

Всем совхозским учреждениям Нарообраза.

Помещая ниже сношении Наркомпроса Бел. о состоявшемся соглашении НКП с НКЗ о предоставлении земельных участков работникам просвещения в Совхозах наравне с рабочими, а также о праве производства на совхозских участках наблюдений за производимыми работами учащимися, Окроно предлагает всем заведывающим школами, расположенными в Совхозах принять меры к тому,

чтобы использовать это право в полной мере при начале учебных занятий во время осенних сельскохозяйственных работ. О всех случаях, могущих возникнуть в связи с этим недоразумений, предлагается известить Окроно, а также была ли предоставлена весной настоящего года земля работникам просвещения наравне с остальными рабочими Совхоза.

Зав ОНО Рубин.

Инспектор Касперович.

Делопроизводитель Позняков.

НАРКАМАСЬВЕТЫ.

21/VI—24 г.

№ 4154.

Згодна зробленых захадаў Наркамасьветы перад Наркомземам, аб урэгуляваньні пытанняў у справе надзяленьня школ у Саўхозах зямлю, Галоўным Кіраўніцтвам Саўхозамі Наркамзему Бел. 9-га мая с.г. за № 2135 зроблена ніжэйнаступнае цыркулянае распараджэньне ўсім Гурткавым Кіраўніцтвам саўхозамі Беларусі, асобным гаспадаркам і упаўнаважаным у паведах:

1) Прапануецца адвесьці зямлю пад агароды нараўне з рабочымі саўхозаў па калектыўнаму дагавору ўсім настаўнікам тых школ, якія знаходзяцца ў Саўхозах і ня маюць зямельных вучасткаў, за імі замацованых.

2) Прыняць усе меры да таго, каб вучням усіх школаў, якія знаходзяцца ў саўхозах, была дадзена магчымасьць наглядаць за ўсімі работамі, якія робяцца ў Саўхозе (пасае, пасадка, уход за садамі, агародамі і інш), дзе вучні пад кіраўніцтвам настаўніка або кіраўніка-агранома маглі б знаёміцца з культурнымі спосабамі вядзеньня гаспадаркі (дзе гэта магчыма), а таксама кіраўнікі саўхозаў, якія маюць агранамічную адукацыю, павінны сваімі радамі, лекцыямі і гутаркамі дапамагаць выхаваньню маладзёжы ў духу сельскай гаспадаркі.

Наркамасьветы аб вышэйвыкладаным паведамляе для належнага кіраўніцтва і распараджэньня саўхозаўскім школам.

Аб усялякіх непаразуменьнях у справе ухільеньня з боку земвоганаў ад вышэйвыкладзенага прапануецца паведаміць Наркамасьветы.

Нам. Наркамасьветы *Баліцкі.*

Загадчык Галоўсацвыху *Сербай.*

Сакратарь *Бакіноўскі.*

С арыгіналам згодна:

Сакратарь *Бакіноўскі.*

Цыркуляна.

Заведываюшым установамі, паводнасьці, асобным асобам, падведомственным Общему Отделу Окрисполкома.

Ввиду ликвидации Общего Отдела Окрисполкома с 1-го сентября с. г., и необходимости представления оправдательных документов в Контрольный Подотдел Окрфо, Общий Отдел Окрисполкома предлагает:

1) В недельный срок т. е. не позже 7-го сентября с. г. представить все оправдательные документы за период с 1-го апреля с. г. по 1-ое сентября с. г., а учреждениям, подведомственным бывшему Губоно—за октябрь-декабрь мес. 1923 года, в Ликвидационную Комиссию.

Неисполнение сего повлечет за собою применение Декрета СНК Бел. от 20 июля с. г. о начислении пени в размере одного проц. за каждый просроченный день по истечении 7-ми дневного льготного срока и представление в Контрольный Подотдел Окрфо списка авансодержателей, неподчинившихся требованию Декрета и сего циркулярного отношения.

2) По мере проверки документов и проведения их по книгам каждому должностному лицу проверить свои счета и получить соответствующую справку от Ликвидационной Комиссии.

Зав. Общим Отделом *Бригневич.*

Главбух *Петроченко.*

Цыркуляна.

Заведыв. учреждениями и должностным лицам, подведомственным Окрово.

На основании декрета СНК Бел. от 20-го июля с. г. с 1-го сентября с. г. устанавливается следующий порядок получения денег и представления отчетов:

1) Касса упраздняется,

2) Все должностные лица и Зав. учреждениями получают деньги по ассигновкам Отдела из кассы Окрфо.

3) Все заявки на выписку ассигновок, т. е. счета, заявления и распоряжения должны даваться заблаговременно; требовательные же ведомости представлять не позже 15 числа к. м.

4) Во избежание задержки в выдаче денег, получение ассигновок необходимо принять к точному исполнению пункт декрета от 20-го июля с. г. (приложение).

5) Отчеты с оправдательными документами, требовательные ведомости с расписками должны авансодержателями непосредственно сдаваться в Контрольный Под'отдел Окрфо, причем отчеты предварительно должны быть утверждены Отделом.

6) Одновременно с препровождением Отчета в Контрольный Под'отдел Окрфо, должно быть послано извещение в Окроно, когда, за каким номером, на какую сумму послан отчет в Контрольный Под'отдел Окрфо с указанием также №№ и даты ассигновок, полученной суммы, сметного подразделения (§ ст. лит. сметы); если деньги сдавались на восстановление кредита, то указать когда, за за каким номером, по какому сметному подразделению и на какую сумму.

7) Неисполнение сего требования повлечет за собою задержку в выдаче следующих авансов и начисление пени в размере одного проц.

Заведывающий ОКРНО *Рубин.*

Главбух *Петроченко.*

В ОКРОНО.

Собщаю, что оправдательные документы в израсходовании денег, полученных по ассигновке Окроно от за № . . на сумму . . Руб . . коп. по § . . ст . . лит. . . сметы 192 . г., отправлены мною в Контрольный Под'отдел Окроно « 192 . г. за № на сумму . . . Руб. . . . коп. . .

В остатке наличными осталось на сумму . . . Руб. . . коп. На восстановление кредита по § . . ст . . лит. . . сметы . . 192 . г. сдано . . Руб. . . коп. полученные по ассигновке Окроно от . . . за №

Подпись

ПОСТАНОВЛЕНИЕ

Совета Народных Комиссаров БССР.

О порядке и размере выдач госучреждениями авансов из сметных кредитов.

9-го июля 1924 года.

На основании постановления СНК СССР от 19 февраля 1924 г., Совет Народных Комиссаров, в отмену преждеизданных распоряжений — ПОСТАНОВЛЯЕТ:

Утвердить следующие правила выдачи авансов госучреждениями Белоруссии, как центральными, так и местными:

1) Авансы допускаются для производства таких только платежей, по которым непосредственная явка прямого кредитора в кассу сопряжена с крайними затруднениями, или в тех случаях, когда необходимо отпустить сумму по расчету приблизительному, или же когда предстоит раздробительные покупки и мелочные расплаты.

2) Авансы испрашиваются только в то время, когда предстоит надобность в производстве расходов и при том в размерах, не превышающих действительной потребности.

3) Авансы из сметных кредитов, представляемые ведомством на операционные, строительные, командировочные, канцелярские и хозяйственные расходы, выдавать в нижеследующих размерах: а) из кредитов, назначенных специально на определенные, указанные в смете заготовительные операции и на строительные работы, совершаемые хозяйственным способом (не подрядным), если они производятся в месте нахождения

касс НКФина—в размере не свыше одной тысячи рублей на каждую операцию, постройку или работу; в местностях же, где не существует касс, не свыше 25 проц. ассигнованной для этой надобности на данный сметный период суммы кредита; б) из кредитов, назначенных на разнообразные операционные расходы,—в размере не свыше 15 проц. такого же кредита в порядке, указанном в п. «а»; в) из кредитов на мелочные, хозяйственные и канцелярские расходы учреждений, Наркоматов и центральных учреждений—не свыше 120 черв. руб., областных и губернских учреждений—не свыше 100 и уездных—не свыше 50 черв. руб.; г) на командировки—в размерах, устанавливаемых распорядителем кредита и под его ответственностью в зависимости от длительности и дальности командировки, исключительно на бесспорные расходы (оплата проездного билета, суточные и проч.), вытекающие из условий командировки, отнюдь не смешивая этих расходов с какими либо операционными расходами командированных.

4) По израсходовании взноса или при требовании нового, лица, получившие таковой, должны предоставить в подлежащие учреждения финансового контроля надлежащие счета с оправдательными документами, начальством этих лиц засвидетельствованные. Вновь полученный, аванс вместе с неизрасходованным остатком от предыдущего, не должен превышать установленной нормы. В тексте авансовых ассигновок должны быть следующие указания: а) при требовании первого аванса—о том, что аванс первичный, б) при последующих—что авансовый отчет с оправдательными документами (тогда-то за №) отослан в учреждение Финансового Контроля и что от предыдущего аванса остался на руках

неизрасходованный остаток в сумме (указать сумму).

5) Каждым ведомством по своей смете на каждый годовой бюджетный период составляются и утверждаются Наркомфином по соглашению с РКИ перечни кредитов, из которых авансы могут быть выдаваемы не свыше 25 проц. и 15 проц. от кредитов (п. п. «а» и «б» ст. 3.)

6) В виде особых изъятий нормы авансовых выдач, указанные в п. п. «а» и «б» ст. 3 настоящих правил могут быть получаемы для отдельных видов авансов по соглашению заинтересованных ведомств с Наркомфином Белоруссии.

7) Распорядители кредитов обязываются соразмерять пользование авансовыми выдачами с действительной и безотлагательной в них надобности и несут полную ответственность за все последствия, могущие возникнуть из несоблюдения должной осторожности в отношении означенных выдач.

8) Авансодержателям предоставляется в исключительных случаях право расходовать без представления оправдательных документов по авансам на канцелярские и хозяйственные расходы до 10 проц. получаемого аванса с тем условием, чтобы перечень расходов был заверен начальством подотчетного лица.

9) Неизрасходованные суммы от выданных авансов сдаются на восстановление кредитов в размере фактически израсходованных остатков.

Остатки от авансов на командировочные расходы сдаются на восстановление кредита не позднее 7 дней со дня возвращения из командировки, а остатки от авансов на прочие надобности не позже того же срока со дня завершения операции, на которую аванс был выдан. В случае отмены командировки или операции, на которую был выдан аванс, таковой возвращается не позднее следующего

дня после дня отмены. За излишнее продержание авансовых сумм сверх указанных сроков начисляется пеня в размере 1 проц. в сутки.

Подлинный за надлежащими подписями.

С подлинным верно: Старший
Делопроизводитель СНКБ (подпись)
Верно: Гл. Бухгалтер (подпись)

Циркулярна

Усім установам Сацвых і
профасветы Віцебскаго
вокругу.

У мэтах захавання матарыялаў дзіцячай творчасці, выкліканых смерцю Уладзіміра Ільіча ЛЕНІНА прапануецца сабраць найболей вартныя і характэрныя з гэтых матарыялаў калектыўнай і індыўідуальнай дзіцячай творчасці (нашчэпныя газеты, часопісы, дзеньнікі, альбомы, асобныя выданні, апавяданні, і шмат іншае) і прыслаць у Акружны Адзел Асветы. Адзначаны матарыялы ў адносінах усіх тыпаў устаноў Сацыяльнага Выхавання, у гэтым ліку і дашкольных, павінен асвятляць, прыкладна, гэтакія пытанні: 1) дзе і якім шляхам дзеці даведліся аб смерці т. ЛЕНІНА (дома ў сям'і, на вуліцы, ці ў установе), 2) якое уражанне зрабіла на дзяцей гэтае здарэнне, 3) гутаркі, расказы, пытанні дзяцей у сувязі з гэтым здарэннем, 4) адбітак гэтага здарэння ў тых ці іншых дзеяннях, або выступленнях дзіцячых самаарганізацыяў і калектываў (вучнёўскіх сходах, прынятых імі рашэннях, гульнях дзяцей дашкольнага выхавання і інш).

Намечаная праграма неабходных для асвятлення пытанняў зьяўляецца толькі прыкладнаю і можа быць на месцах усебакова пашырана.

У звязку з тым, што ўсе адзначаныя матарыялы дзіцячага творчства неабходны і для самых дзету-

станоў для злажэння ў іх «кутку т. ЛЕНІНА», прапануецца іх дублікаваць з тым, каб адзін экзэмпляр заставаў у дзетустанове.

Разам з матарыяламі дзіцячай творчасці неабходна таксама прыслаць наглядны і уражанні педагогаў аб перажыванні дзяцей у сувязі са смерцю Уладзіміра Ільіча ЛЕНІНА.

Усе адзначаныя матарыялы павінны быць сабраны і прысланы ў Акр. Ад. Асветы ў пачатку наступнага 1924-25 вучэбнага году.

Заг. Ад. Асветы *Рубін.*

Інспектар сацвых *Касцяровіч.*

Сакратар *Пазынякоў.*

Циркулярно.

Председателям всех Райисполкомов Витебского Округа.

На основании постановления Президиума Окрисполкома от 14 августа за № 79, по Округу проводится 2-х недельник помощи школе с 5 по 20 сентября с. г.

В указанное время Вам предлагается провести нижеследующие мероприятия:

1) Обеспечить помещениями все школы и Политпросветучреждения района, для чего заключить договора с владельцами помещений тех школ, которые не имеют своих собственных, или возобновить старые, в счет сметы Района будущего бюджетного года. Помещения должны удовлетворять нуждам школы.

2) Собственные казенные здания, по возможности, отремонтировать на средства самого населения, в случае отсутствия средств в Райисполкоме.

3) Использовать наряды на лес, жерди, дрова по отпуску указанных материалов сельской школе. Соответствующее распоряжение отдано Округным Землеуправлением Лесничим.

4) Во всех Райсоветах провести собрания граждан для организации Комитетов содействия при каждом

учреждении, согласно положения, объявленного в бюллетене Губоно № 7, на котором, совместно со школьными работниками, предложить единолично каждому гражданину подписные листы на предмет материального участия в ремонтах и оборудовании школ.

5) Председателем Комиссии по проведению двухнедельника назначается Председатель Райисполкома; членами включите Зав. Районо, представителей Рабпроса, КПБ и ЛКСМБ.

6) До 6 сентября вам надлежит разработать, применительно к местным условиям, план проведения двухнедельника и разослать его по Райсоветам. За успешность работы отвечает Председатель Райисполкома персонально.

7) Принимая во внимание важность и ответственность указанных заданий, предлагается Вам втянуть в работу все общественные и партийные силы Вашего района путем конференций, собраний, съездов и конкретными заданиями. Само учительство непосредственно привлечь к работе по проведению двухнедельника; предварительно план кампании ставить на их съездах или совещаниях Завед. учреждениями.

Председатель Окрисполкома
Адамайтис.

Зав. Общим Отделом *Бригневич.*
Зав. ОКРОНО *Рубин.*

Циркулярно.

Всем учреждениям нар.
образования Вит. Округа.

Уважаемые товарищи!

Для того, чтобы управлять и руководить подведомственными нам учреждениями мы прежде всего должны их основательно знать, т. е. иметь о них самые подробные и более-менее точные сведения. При этом сведения эти не должны быть достоянием лиц, персонально работающих в Отделе, а должны находиться в таком состоянии, чтобы каждый работник мог сразу ориентироваться в них.

Каждое культурно-просветительное учреждение, подведомственное Отделу,

должно иметь в Отделе свое личное дело, в котором должно быть сосредоточены все сведения, касающиеся этого учреждения. Достигнуть этого возможно только тогда, когда мы придадим этому вопросу большое значение, а во вторых соберем необходимые данные. Рассылаемые одновременно с сим бланки годовых отчетов трудовых школ и профтехнических учебных заведений являются первой систематической попыткой в указанном отношении, которая в неукрупненной Белоруссии с успехом проведена в 1922-23 уч. году, и должны лечь в основу личных дел каждой школы.

Бланки годовых отчетов посылаются из расчета по 1 экзempl. на следующие учебные заведения: 1) Школы Соцвоса, 2) Профтехнические учебные заведения, 3) Партшколы, 4) Вечерние школы для взрослых, 5) школы рабочей молодежи. Для детских домов и садов будет прислана особая форма отчета. Учебные заведения заполняют прилагаемый бланк отчета, сняв с него для себя копию, которая должна храниться в делах данного учебного заведения, а подлинный отчет направляют не позже 5 сентября в Округн. Отдел Народного Образования.

На основании годовых отчетов ОНО должны будут составить свои годовые отчеты по особой форме, которая будет прислана дополнительно. Эти отчеты школ и ОНО в свою очередь лягут в основание разработки Наркомпросом совместно с ОНО школьной сети и штатов каждой школы; равным образом, отчеты будут отражать всю работу школ и ОНО и НКП, оставляя за собой право во всякое время истребовать отчеты в г. Минск; на основании их будут строить всю свою производственную программу. Зав. Окроно *Рубин.*

Инспектор *Касперович.*

Делопроизводитель *Позняков.*

Цыркуляры.

Всем учреждениям Нароб-
раза Витебского Округа.

В настоящее время в школах, библиотеках и пр. учреждениях наробраза производится исключение книг, идеологически непригодных. Но в части подлежащих исключению, имеется очень богатый и ценный фактический материал. В целях сохранения такового для пользования соответствующими работниками, Округом предлагается составлять исключенным книгам подробные описи и сдавать их по таковому обществу любителей родиноведения (5 семилетка, Гоголевская ул.) Протоколы исключения и сдачи представлять инспекторам соцвоса при посещении ими школ.

Завокругом Рубин.

Инспектор Н. Касперович.

Делопроизводитель Позняков.

Цыркуляры.

Віцебскаму А. Н. А.

Згодна пляну увядзення мэтрычнае сыстэмы вымераў, зацверджанага настановаю Рады Працы й Абароны С. С. С. Р. у недалекім часе ўсе вымеры павінны будаць рабіцца ў мэтрычнай сыстэме, дзеля чаго ў першую чаргу выкладаньне ўсялякіх вымераў павінна рабіцца ў навучальных установах ў мэтрычнай сыстэме. Тым болей, што увядзеньне мэтрычных мераў дасць поўную мажлівасьць вучням школ Сацвыху, раней пачаць карыстацца дзесяцічнымі дробамі, а так сама ўявіць пераважнасьць дзесяцічных дробаў перад звычайнымі дробамі.

На аснове зьмешчанага, Наркамасьветы прапануе зрабіць належнае распараджэньне ўсім установам Сацвыху, каб яны з пачатку наступнага навучальнага году ва ўсіх гэтых установах на уроках матэматыкі, фізыкі, хіміі, прыродазнаўства і г. д.

выкладаньне ўсіх вымераў вялі ў мэтрычных мерах, а старыя меры ужываліся толькі тады, калі патрэбна будзе параўнаць разьмеры мэтрычных мераў са старымі. Дзеля гэтага неабходна прыняць меры, каб па мажлівасьці памяненныя вышэй установы абзаваліся мэтрычнымі мерамі: лінейнымі (мэтр), аб'ёмнымі (літр) і вымераў (вагі, разнавагі).

Апрача гэтага пажадана, каб вучні пачынаючы з пачатковае школы былі зацікаўлены й прыцягнуты да самастойнага прыгатаваньня рысункаў (з паперы, кардону, дрэва, бляхі і г. д.) і практычнаму прымяненьню мераў, імі зробленых.

Усе патрэбныя выдаткі па увядзеньню мэтрычнае сыстэмы неабходна унесці ў каштарыс выдаткаў на наступны вучэбны год.

Нам. Наркамасьветы *Баліцкі.*

Загадчык Галоусоцвыху *Сербаў.*

Сакратар *Бакіноўскі.*

Усім установам нарасьветы
Віцебскага вобласці.

Вышэйзьмешчаны цыркуляр Б. Н. К. А. прапануецца да выкананьня.

Заг А. Н. А. *Рубін.*

Інспэктар *Касцяровіч.*

Дзелавод *Пазнякоў.*

Цыркуляром от 30 VII 1924 г. за № 5254 НКП просит все коллективы по переподготовке учителей, кружки, а также отдельных работников просвещения прислать в НКП (Минск, пл. Свободы) свой отзыв о журнале „Абсвѣта“.

Цыркуляры.

Наркамасьветы

8 VIII 1924.

№ 5644.

Віцебскаму А. Н. А.

У дадатак да цыркуляра ад 5 і 6 гэтага жніўня за №№ 5420 і 5553, у выкананьне постановы Другой Сэсіі Цэнтральнага Выканаўчага Камітэту Беларусі, Наркамасьветы прапануе ніжэйнаступнае:

1) Пры разьмеркаваньні дзяцей, якія будуць паступаць у наступным вучэбным годзе у школы, як у гарадох, гэтак у мястэчках і сельскіх мяйсцовасьцях абавязкова прытрымлівацца прынцыпу разьмеркаваньня гэтых дзяцей на аснове іх роднай матчынай мовы;

2) Разьмеркаваньне дзяцей па школах на аснове прынцыпу матчынай мовы у гарадох ускладаецца на Цэнтральную Камісію, памяненую у цыркуляры Н. К. А. № 5553 534, з уключэньнем у гэтую Камісію інспэктароў нацыянальных культур;

3) Што тычыцца гэтакіх Камісіяў у мястэчках, то гэтакія павінны быць зложаны з прадстаўнікаў Валаснога В. К., Валаснога Аддзеленьня Пра-

цасьветы, К. С. М. і інспэктароў Нацмен, або асоб па іх вызначэньню,

Апрача гэтага, прапануецца ў жыдоўскіх школах прымітвах у сельскіх мяйсцовасьцях занятакі распачаць разам з сямехгодкамі 31-га верасьня.

Нам. Наркамасьветы *Лысаў.*

Загадчык Галоусоцвых *Сербаў.*

Сакратар Галоусоцвых *Бакіноўскі.*

Усім установам Нарасьветы Віцебскага вобласці. Вышэйзмяшчаны цыркуляр Б. К. Н. А. прапануецца да выкананьня.

Заг. Акр. А. Н. А. *Рубін.*

Інспэктар *Касьяровіч.*

Секратар *Пазынякоў*

Методический отдел.

Асноўныя прынцыпы арганізацыі працоўнай 7-мех гадовай школы.

(Выд. 1921 г.).

Сямехгадовая працоўная школа, якая стала зараз на мейсца «двухступенявай школы», мае мэтай даць агульную асьвету. Гэта асьвета мае быць **скончанай** для большасьці малых грамадзян (што па тых ці іншых варунках не падмуцца вышэй у асьвете) і **падгатоўчай** для тых, што пойдучь у тэхнікумы.

Але гэтая сямехгадовая школа павінна захаваць і замацаваць усе тые адзнакі, якія поставіла на сваім штандары «адзіная працоўная школа».

Наша «сямехлетка» зрабілася ад новай рэформы больш адзінай, цэльнай (ня дзеліцца на ступені), не пакідаючы быць працоўнай. Савецкая школа прайшла ўжо тую стадыю свайго разьвіцьця, калі ідэю **працы** разумелі ў вузкім сэнсе слова, як школу рамяства. Да школы першага пэрыоду магчыма было прыстасаваць словы брэменскага пэдагога Ганзбэрга: «Калі да ўсіх школ будуць дададзены майстэрні і вучні, апроч ранца з кніжкамі, пачнуць насіць яшчэ скрынку з інструмэнтамі, школа ўсе-ж такі застанецца «школай вучобы», а ня «працы».

Ідэя **жыцьцёвасьці**—вось што перш за ўсе адзначае працоўную школу. Тут жывая праца супроць кладзецца мёртвай, схолястычнай, кніжна-славеснай вучобе.

Самы матар'ял заняцьця бярэцца з жыцьця, з прыроды. Магчыма сказаць, што цэнтральным прадметам зьяўляецца **прыродаведаньне** у шырокім сэнсе гэтага слова.

Сюды трэба ўключыць і чалавека ў яго адносінах да прыроды. Такія дысцыпліны, як фізыка, хімія, мэтэаролёгія, ігеаграфія, ботаніка, зоолёгія, фізыолёгія чалавека, тэхнолёгія, або адзелы гэтых дысцыплін, павінны займаць у школе выдатнае месца. Веданьне рэчаў павінна папярэджаць веданьне слоў.

Жыцьцёвая па зьместу школа зьяўляецца разам з тым і жыцьцёвай па мэтах навучаньня.

Заместа адрываючага веданьня, ня прыстасаванага да жыцьця, працоўная школа лічыцца з рэальнымі умовамі будучай чыннасьці сваіх выхаванцаў і йдзе ўровень з патрэбамі грамадзянства.

Патрэбнасьць **псыхалёгізацыі**—вось другая адзнака новай школы. Гэта знача, што выкладаньне павінна прыстасавацца да асобнасьцяў псыхалёгіі вучняў. Па гэтаму прынцыпу вучня цікавіць толькі тое, што датыча яго жыцьця, усе тое канкрэтнае, што абкружае яго. Толькі паступова, прывучыўшы да працы, зацікавіўшы працай, магчыма дайсці і да абстрактных пытаньняў.

Экскурсійны мэтад аб'яднае психологізацыю і жыццёвасць. Пры выкладанні прыродазнаўства гэты мэтад здаўна ўжо увайшоў у жыццё, але й гуманітарныя навукі павінны карыстацца гэтым-жа мэтадам. Ажыўляюць гэтыя навукі таксама драматызацыя, сьцэвы і г. д.

Праца і актыўнасць—вось яшчэ грунтоўны прынцып школы, які дае характэрны выгляд новаму выхаванню. Уся арганізацыя школы павінна грунтавацца на самадзейнасці, актыўнасці вучняў. Сучасная школа ёсць школа **дзейнасці**, а выхаванне, якое яна дае, ёсць практычнае выхаванне.

Вомонтарыстычная психалогія падкрэслівае, што толькі тое, што прайшло праз маторныя (загадваючыя рухам) цэнтры чалавечага мозгу, моцна адзначаецца й застаецца ў псіхіцы. Вопытныя досьледы сьведчаць аб тым, што дзіця добра запамінае толькі тое, што прапануецца яму ў форме мускульнай актыўнасці—ці будзе гэта гульня ці сур'езная праца. Але праца павінна мець напрамак творчасці. Формы працы бываюць розныя. Ручную працу магчыма разглядаць толькі, як адну з гэтых формаў. Кожная праца, дзе толькі выяўляецца актыўнасць вучня (вырабленне розных неабходных рэчаў, самаабслужванне школы, пісанне твораў, сачэнне пагоды, выданне школьнай часопісі, удзел у школьным спектаклю і г. д.), будзе займаць пачаснае месца ў школе. Гульня ў першыя гады навучання павінна панаваць над сур'езнай працай. Гэта будзе паупраца—паугульня. Мэтад **паказны** (лепка, маляванне, выразанне, клеянне) пераходзе ў вышэйшых класах у лябараторны мэтад; праца вучня робіцца болей і болей незалежнай, болей і болей **творчай**. А творчасць ёсць вянец выхавання.

Напрамак працы залежыць ад мясцовых умоваў. У вясковай школе

самадзейнасць вучняў выяўляецца ўдзелам у земляробскіх працэсах і у працы ў гародзе, садзе, на полі, у даглядзе жывелы і г. д. Гарадская школа мае іншы матар'ял: машынная прамысловасць, праца на фабрыках і заводах. Але сказаннае не азначае, што школа будзе мець нейкі прафэсійны характар. Не прафэсія, а выхаванне мэта агульна-асветнае школы. Тэхнічныя і інтэлектуальныя элементы будучага чалавека-грамадзяніна павінны гарманічна зліцца ў адно суцэльнае. Агранамічна мыслячы селянін і інтэлігентны гараджанін—вось хто павінен выйсці ў жыццё са школы вясковай і мясцовай.

Ідэя сацыяльнага выхавання—чацьвертая асобнасць новай школы. Працоўны пачатак прызнаецца як фактар грамадзяннасці ў вучнях. Удзел у агульных товарыскіх апрацаваннях таго ці іншага матар'ялу, выступанне ў поле, на экскурсію грамадой, талакой, сьвядомасць, што адзін ня зробіць таго, што можа зрабіць грамада—вось матар'ял для сацыяльнага выхавання.

Нарэшце, трэба сказаць аб параўнаўчай свабодзе школьных парадкаў. На месца старых аўтарытэтаў, балаў, кандуітаў і г. д. кладзецца моцна арганізаваная дысцыпліна, якая грунтуецца на пачуцці адпаведнасці за свае праступкі. Удзел у абслужванні школы—абавязак кожнага выхаванца. Удзел у школьных мамітэтах, гуртках, агульных пасяджэннях дадуць школу **парадку і дысцыпліны**.

Асоба настаўніка мае вялікае значэнне ў працоўнай школе. Настаўнік павінен мець энцыклпэдычную адукацыю, разам з тым ён павінен мець шырокія палітычныя погляды. Каб кіраваць жывым арганізмам школы, настаўнік сам павінен быць актыўным працаўніком—арганізатарам з сьвядомасцю свайго сацыяльнага абавязку.

Прыкладны плян прадметаў 7-х гадовае працоўнае школы.

НАЗВЫ ПРАДМЕТАУ.	0.	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.
Прыродазнаўства (з біолягіяй)	—	—	—	3	4	4	5	5
Матэматыка	—	—	—	4	4	5	5	5
Беларуская мова й літаратура	—	—	—	4	4	5	5	5
Грамадзянск. навукі й гісторыя	—	—	—	3	3	3	4	4
Мастацтва	—	—	—	2	2	2	2	2
Фізычнае выхаваньне	—	—	—	1	1	1	1	1
Географія	—	—	—	3	3	3	3	3
Фізыка	—	—	—	—	—	2	2	2
Расійская мова	—	—	—	3	4	4	4	4
Рамяство (фізычная праца)	—	—	—	2	2	2	2	2
Сьпевы	—	—	—	2	2	2	2	2
Нямецкая мова	—	—	—	—	—	3	3	3
Клюбная праца і доктар	0	2	2	4	5	5	6	6
	24	26	26	31	34	41	44	44

Усяго 270.

Увага I. Віц. Адд. Асьветы у школах нацмен прапануе дабавіць 2 гад, у тыдзень да адназначаннага пляну з прычыны таго, што у гэтых школах выкладаюцца 3 мовы, апрача роднае.

Увага II. У 0, 1, 2 і 3 клясах выкладаньне кляснае (адзін настаўнік на клясу), у наступных—прадметнае.

Загадчык В. А. Н. А. Рубін.

Сакратар Собаль.

С х е м а

программы естествознания для семилетней трудовой школы Белоруссии.

III-й год обучения.

Третий год посвящается более систематическому обзору явлений, примерно в следующем порядке: воздух и его физические свойства; вода и ее физические свойства; общие свойства тел; переход тел из одного физического состояния в другое; отношение животных и растений к воде и воз-

духу. Простейшие опыты готовят к дальнейшему курсу.

IV-й год обучения.

На четвертом году производятся опыты для более детального ознакомления с составом воздуха и рассматривается процесс горения. Из минералов рассматриваются: глина и песок; идет ознакомление с местными поч-

вами. Кроме того, в этом году дети изучают основы физиологии и морфологии растений (корень, стебель, лист, цветок). Этому курсу посвящается 3 часа.

В этом же году предлагается ввести краткое ознакомление с анатомией человека, чему посвящается 1 час.

V-й год обучения.

В пятом году вводятся, как необходимое условие для изучения питания и размножения растений, понятия о физических и химических явлениях, о простых и сложных телах, о главных элементах (наиболее часто встречающихся).

Затем изучаются вопросы питания и размножения растений и рассматриваются главные растения, встречающиеся в наших местностях, с указанием их значения для человека и их культуры: береза, дуб, ольха; хвойные деревья; фруктовые деревья; рожь, овес, ячмень, лен и конопля; корнеплоды; растения, встречающиеся на углу и в поле-василек, мятлик (Рoa), куроплеп, ландыш (лилейные), губоцветные, розоцветные, крапива, хмель, полынь, мох, папоротник, грибы и др.

VI-й год обучения.

Знакомство с животным миром с биологической точки зрения. Жизнь животных. Борьба за существование. Приспособление к окружающим условиям. Взаимоотношения с челове-

ком. Главнейшие представители типов. (Простейшие. Кишечнополостные. Иглокожие. Черви. Членистоногие. Позвоночные. Классы позвоночных. Главнейшие отряды млекопитающих: хищные, травоядные, грызуны и т. д.). Общие сведения из жизни земной коры. (Работа воды, ветра, льда. Осадочные и изверженные породы). В этом году зоологии посвящается 3 часа, а геологии — 2 часа.

VII-й год обучения.

Важнейшие химические реакции (эндотермическая и экзотермическая). Типы соединений (кислоты, основания, соли). Краткий курс физиологии человека в связи с гигиеной.

ЛИТАРАТУРА

(для настаўніка).

Лункевіч, В.

1922—Закон жыцця сярод жывелаў і расьлін. Пераклад (з расейскага) Грыгор Казячы. Коуна. Выданьне Стала Друку Міністэрства Беларускіх Спраў. Друкарня А. Бака. 8° 54 стар.

Малышэў, Н.

1923—Малышэў, Н. Пераклад з расейскага д-ра І. Цвікевіча. Фізіялёгія і анатомія чалавека. Падручнік для сярэдніх школ. Тэрмінолёгію апрацаваў В. Ластоўскі. Агульная рэдакцыя В. Ластоўскага і Н. Дум-Душэўскага. Коуна. Выданьне Міністэрства Беларускіх спраў у Літве, д-ня М. і Л. Гурвіч 8°. 120 стар.+1 таб.

Примерная программа математики для семилетней трудовой школы Белоруссии.

Предварительное замечание. В объяснительной записке к программе будет дано детальное разъяснение всех особенностей предлагаемого плана занятий по математике в семилетней школе.

Однако, считаем нужным сказать предварительно несколько слов о па-

раллельной записи арифметики и алгебры с одной стороны и геометрии с другой — записи, которая несомненно обратит на себя внимание читателя. Составитель программы имеет этим в виду указать на необходимость сближения этих двух отделов математики и параллельного их про-

хождения. Если признаются нежелательными на первых порах обучения перегородки между различными предметами обучения, то тем более недопустимы такие перегородки между отделами одного и того же предмета — математики. Большинство вопросов арифметики, алгебры и геометрии должны, по возможности, разрабатываться связно и служить дополнением друг к другу. Недопустимо обособленное изучение, например, арифметики без простейших обобщений алгебраического характера и без приложения ее к геометрии. Не должно быть резкого перехода от одной из этих наук к другой, который произвел бы переворот в математическом миросозерцании ребенка. Связь в преподавании этих предметов может выразиться или в иллюстрации число-

вых понятий геометрическими образами (в первом году обучения), или в приложении вычислений к решению геометрических вопросов или в использовании геометрического материала для разработки какого-нибудь вычислительного приема или обнаружения свойств чисел (например, свойства переместительности произведения в связи с вычислением площади прямоугольника). Поэтому в программе указаны те части арифметики и геометрии, которые могут быть разработаны в тесной связи; материал же алгебраический слит с арифметикой, выступая рельефно в программе старших двух групп, в которых в известной степени допустим курс систематический, если только в предшествующие годы учащиеся получили достаточную к тому подготовку.

Третий год. (4 часа).

Квадрат и прямоугольник. Прямая линия и точка. Построение пучка прямых на доске помощью намеленного шнура. Проведение прямой через две точки. Продолжить прямую линию. Построение суммы и разности 2 отрезков. Поверхность, плоскость (наглядное уяснение, как и других геометрических понятий); горизонтальные и отвесные прямые и плоскости. Прямой угол. Перпендикулярные и параллельные прямые. ЭККЕР. Обозначение на местности помощью вех прямоугольника заданных размеров.

Нумерация устная и письменная до тысячи. Устное сложение, вычитание, умножение и деление в пределе 1000. Производство действий в пределе 1000 на счетах и письменно. Десятичные доли (0, 1, 0, 01 и 0, 001.) Нумерация десятичных дробей с 1-м, 2-мя и 3-я десятичными знаками.

МЕТРИЧЕСКИЕ МЕРЫ ДЛИНЫ.

Сложение и вычитание таких дробей.

УРАВНЕНИЯ ВИДА:

$$5x+8=38; 47-5x=12;$$

$$7x-12=30; 18-(x:4)=13 \text{ и т. п.}$$

Устная и письменная нумерация многозначных чисел. Устное и письменное сложение и вычитание многозначных чисел.

Письменное умножение и деление

Раздробление и превращение

Увеличение и уменьшение дробей (главным образом устно)

Нахождение дроби (части) числа и числа по данной части его (устно).

Куб. Развертка его поверхности
Склеивание его. Изготовление из папки открытого кубического ящика.

Деление квадрата на две равные части различными способами; составление из полученных частей новых форм. Склеивание и развертка прямоугольного столба.

Измерение поверхности прямоугольника, сперва наложением кв. меры, а затем путем измерения основания и высоты.

Деление прямоугольника на две равные части и составление из этих частей новых форм.

План прямоугольника. Масштаб.

Съемка прямоугольного участка земли.

Измерение площади прямоугольного участка земли по плану.

IV-й год. (4 часа).

Продолжение упражнений для полного усвоения умножения и деления многозначных чисел.

Признаки делимости.

Разложение чисел на сомножителей, сначала на составных, а потом и на простых.

Степень.

Общее кратное и общий делитель.

Общий наибольший делитель и общее наименьшее кратное.

Взвешивание. Килограмм и грамм; сравнение их с русскими мерами веса.

Съемка плана сложного прямоугольного участка земли (т. е. состоящего из нескольких прямоугольников).

Квадратные метрические меры. Сравнение (приблизительное) метрических мер с русскими.

Измерение объема прямоугольного столба.

Кубические метрические меры

Измерение объема твердого тела путем вытеснения воды. Удельный вес.

Практическое определение удельного веса.

Простая дробь. Запись ее помощью числителя и знаменателя, изображенных цифрами. Обращение смешенного числа в неправильную дробь и исключение целого числа из неправильной дроби (устно и письменно). Происхождение дроби от деления числителя на знаменателя.

Умножение и деление дроби на целое число.

Раздробление и превращение имен. чисел.

Деление числителя и знаменателя дроби на одно и то же число. Сокращение дробей (преимущественно с небольшими числителями и знаменателями, без применения разложения членов дроби на множителей).

Сложение и вычитание дробей (легко приводимых к одному знаменателю, преимущественно без применения разложения знаменателей на простых множителей).

Нахождение одной и нескольких частей числа.

Буквенное обозначение площади треугольника и объема прямой трехгранной призмы.

По одной данной части числа отыскать все число. По нескольким данным частям числа отыскать размер одной части и все число.

Нахождение 1% и нескольких $\frac{0}{100}\%$ данного числа.

Нахождение числа, когда известен 1% его.

По данным нескольким $\frac{0}{100}\%$ числа отыскать 1% его, а затем и все число.

Содержание дроби в целом числе, смешанном числе или дроби, преимущественно при целом частном (понятие об отношении).

Уравнения тех же типов, что и в третьем году (с некоторыми усложнениями).

Нумерация десятичных дробей. Приписывание нулей к обозначению де-

Треугольная прямая призма.

Треугольник.

Периметр прямоугольника и сложной прямоугольной фигуры. Построение из бумаги и черчение равнобедренного и равностороннего треугольника.

Превращение треугольника в прямоугольник и обратно.

Симметрия.

Площадь треугольника, одна сторона которого выражена дробным числом.

Площадь треугольника.

Объем прямой призмы.

Измерение площадей треугольных и многоугольных участков земли.

сятичной дроби. Увеличение и уменьшение десятичной дроби на целое число.

Обобщение свойств суммы и разности (на числовых примерах, а по усвоении и в общем виде):

$$1) a+b+c=b+c+a=c+a+b=$$

$$2) a+(b+c+d)=a+c+d$$

$$3) a-(b+c+d)=a-b-c-d$$

$$4) a+(b-c)=a+b-c$$

$$5) a-(b-c)=a-b+c$$

$$25-12+18-7=$$

$$=18-7+25-12=$$

$$18+25-12-7=$$

Понятие об арифметическом многочлене, как о выражении, составленном из слагаемых и вычитаемых.

Численная величина арифметического многочлена не изменяется от перестановки его членов.

$$30+(38-6+10-7)=30+18-6+10-7$$

$$30-(18-6+10-7)=30-18+6-10+7$$

Прибавление и вычитание многочлена.

Раскрытие скобок со знаком + и — впереди.

V-й год. (5 часа).

Решение арифметических задач в общем виде (с буквенными данными) Алгебраическое выражение.

Повторение свойств суммы, разности и вообще многочлена, прибавление и вычитание многочлена, раскрытие скобок (повторение и обобщение пройденного в предыдущем году).

Повторение действий над целыми числами с сообщением свойств произведения и частного. Облечение этих свойств в форму буквенных равенств.

$$1) a \cdot b \cdot c = c \cdot b \cdot a = b \cdot c \cdot a =$$

$$2) a \cdot (b \cdot c) = a \cdot b \cdot c$$

$$3) (a+b) \cdot c = a \cdot c + b \cdot c$$

$$(a-b) \cdot c = a \cdot c - b \cdot c$$

$$4) (a-b+c-d) \cdot m = a \cdot m - b \cdot m + c \cdot m - d \cdot m$$

$$5) (a \cdot b) : c = (a:c) \cdot b = a \cdot (b:c)$$

$$6) a:b = (a \cdot m):(b \cdot m)$$

Изменение величины дроби с изменением числителя и знаменателя. Сокращение дроби. Сложение и вычитание обыкновенных и десятичных дробей; сложение и вычитание составных именованных чисел.

Угол. Равенство и неравенство углов. Сумма углов. Деление угла на части (равные или неравные). Прямой угол. Измерение углов. Измерение углов на открытой местности с помощью самодельного угломера.

Построение треугольника по данным двум сторонам и углу между ними (построением угла, равного данному, хотя бы и неточно, вырезыванием или черчением). Построение треугольника, равного данному (по двум сторонам и углу между ними).

Построение треугольника, подобного данному, по данным двум сторонам (и соответствующему углу между ними, равному углу данного треугольника).

Измерение на местности расстояния между двумя точками, между которыми нет сообщения по прямой линии.

Буквенное обозначение правил действий над дробями:

$$\frac{a}{m} + \frac{b}{m} = \frac{a+b}{m}$$

Умножение и деление арифметического многочлена на целое число.

Развитие понятия о множителе. Множитель целый и дробный

Умножение на дробь простую и десятичную. Степень с целым и дробным основанием. Коэффициент целый и дробный с знаком $+$ и $-$ впереди. Нахождение числовой величины целого одночлена и целого многочлена (имеющих в своем обозначении коэффициенты и показатели) при целых и дробных значениях букв.

Деление обыкновенных и десятичных дробей. Деление на дробь. Буквенное обозначение правил умножения и деления. Изменение произведения и частного (кратное).

Понятие об отношении, нахождение его помощью деления.

Представление отношения именованных чисел (целых и дробных) отношением целых отвлеченных чисел.

Пропорция и главное свойство ее. Решение уравнений, имеющих вид пропорции.

Простейшие случаи пропорционального деления.

Нахождение отношения величин в процентах.

Более сложные процентные вычисления трех типов: 1) нахождение $n\%$ данного числа: 2) нахождение числа по данному числу $\frac{a}{100}\%$ его и 3) нахождение отношения в $\frac{a}{100}\%$. Простейшие коммерческие вычисления.

Понятие о величинах направленных и об отрицательном числе: векториальная интерпретация положительных и отрицательных чисел.

Съемка плана треугольного участка земли. Прочие признаки равенства и подобия треугольников.

Сумма смежных углов. Противоположные углы. Параллельные линии; нагрест-лежащие углы; сумма углов треугольника.

Координаты точки на плоскости (при ортогональной системе координат).

Сложение и вычитание относительных чисел. Умножение и деление относительного числа на положительное число.

Решение уравнений, в которых неизвестное входит в обе части.

$$3x - 5 = x + 3; 25 - 4x = 7x - 30 \text{ и т. п.}$$

Перенесение членов уравнения из одной части в другую. Умножение обеих частей уравнения на одно и то же число. Уравнения с дробными членами (простейшие). Уничтожение знаменателя в уравнении.

Углы равностороннего и равнобедренного треугольников.

Параллелограмм; ромб.

Деление отрезка и угла пополам.

Правильные многоугольники.

Площадь параллелограмма и правильного многоугольника.

Во сколько раз окружность длиннее диаметра.

Площадь круга.

Цилиндр. Объем его.

Построение многоугольника, подобного данному.

Обозначение точки на плоскости с помощью координат.

Съемка плана многоугольного участка земли.

Измерение высоты высокого предмета (подобие треугольников).

Измерение высоты одного места над другим (разности высот).

VI-ой год. (5 часов).

КУРС СИСТЕМАТИЧЕСКИЙ.

Арифметика и алгебра.

Повторение всего известного учащимся об одночленах, многочленах и раскрытии скобок. Степень. Коэффициент. Приведение подобных членов. Сложение и вычитание одночленов и многочленов. Знаки соотношений. Скобки.

Понятие об обратном действии.

Дальнейшее развитие понятия о множителе. Множитель отрицательный. Правило знаков при умножении. Возведение в степень положительного и отрицательного числа.

Закон умножения степеней одного основания.

Умножение одночленов и многочленов. Деление относительных чисел. Правило знаков при делении. Деление одночленов, многочлена на одночлен и простейшие случаи деления многочленов. Выведение общего множителя (с знаком + и —) за скобку.

Геометрия.

Точка. Прямая. Луч (полупрямая). Плоскость. Окружность. Радиус, диаметр, хорда, дуга. Угол. Равенство и первенство отрезков и углов, дуг одной или равных окружностей. Углы смежные. Прямой угол и его подразделения (градусы, минуты и секунды). Сумма смежных углов и углов, имеющих вершину по одну сторону прямой, а также покрывающих всю плоскость. Вертикальные углы.

Параллельные прямые. Условия параллельности прямых, соотношения между соответственными накрестлежащими или односторонними углами, образованными при пересечении двух прямых третьими. Постулат Эклида и следствия из него. Соотношения между углами, образованными при пересечении двух параллельных прямых третьей. Углы с параллельными и перпендикулярными сторонами.

Дробь и главное свойство ее: $\frac{a}{b} = \frac{at}{bt}$

где t — целое или дробное, положительное или отрицательное число.

Сокращение дробей с *одночленными* знаменателями. Сложение, вычитание, умножение и деление дробей с *одночленными* знаменателями.

Уравнение 1-ой степени с одним неизвестным с численными коэффициентами.

Важнейшие формулы для сокращенного умножения и деления и применение их в простейших случаях разложения многочленов на множителей:

$$(a+b)^2; (a+b)(a-b);$$

$$(a+b)(a^2-ab+b^2); (a-b)(a^2+ab+b^2).$$

Возвышение в степень одночленов и извлечение квадратного корня из одночленов, а также из числа с приближением до 1, до 0,1 и до 0,01.

Треугольник и его элементы. Сумма внутренних углов его. Зависимость между внешним углом и внутренними. Сумма острых углов прямоугольного и тупоугольного треугольника. Многоугольник и его элементы. Число диагоналей, исходящих из одной вершины $(n-3)$, и всех

диагоналей $\left(\frac{n(n-3)}{2} \right).$

Выпуклый и вогнутый многоугольник. Сумма внутренних и внешних углов многоугольника.

Свойство биссектрисы угла при вершине равнобедренного треугольника.

Сравнительная величина углов треугольника, лежащих против неравных (или равных) сторон и сравнительная величина сторон против неравных (или равных) углов.

Сравнительная величина гипотенузы и катетов, также сторон тупоугольного треугольника.

Отрезок прямой короче всякой ломаной, проведенной между его концами.

Три случая равенства тр-ков, равенство прямоугольных тр-ков.

Перпендикуляры и наклонные из одной точки к прямой.

Понятие о геометрическом месте точек. Окружность, как геометрическое место точек, одинаково удаленных от центра. Геометрические места точек, одинаково удаленных от концов отрезка прямой и от сторон угла.

Неравенство треугольников при равенстве двух сторон одного двум сторонам другого и неравенстве углов между ними (неравенство третьих сторон) и обратная теорема.

Параллелограмм, равенство противоположных сторон и углов.

Свойство отрезка прямой проведенной из середины стороны треуголь-

ника параллельно другой стороне (и обратно, свойство отрезка, соединяющего середины двух сторон треугольника).

Простейшие построения: треугольника по двум сторонам и одному углу, по трем сторонам, по стороне и двум углам; восстановление и опускание перпендикуляра; проведение параллели к прямой; деление отрезка на n равных частей и т. п.

Четыреугольник. Трапеция. Средняя линия ее (ее свойства). Свойства равнобедренной трапеции (ее углы).

Свойства параллелограмма (сторон, углов, диагоналей). Прямоугольник, ромб, квадрат. Построение этих фигур по различным данным их элементам.

Окружность. Проведение ее через две и три данные точки. Пересечение в одной точке трех перпендикуляров, проведенных к сторонам треугольника через их середины (также трех высот треугольника).

Зависимость между центральными углами и соответствующими дугами, хордами и расстояниями их от центра.

Диаметр, перпендикулярный к хорде (и все обратные теоремы).

Свойства касательной к окружности. Построение касательной к окружности. Дуги между параллельными хордами. Касательная, параллельная хорде. Равенство касательных, проведенных из одной точки к окружности. Относительное положение окружностей (соотношения между расстоянием центров и радиусами окружностей). Касающиеся окружности имеют точку касания на линии центров (или ее продолжении), обратная истина. Определение относительного положения окружностей по данным радиусам и расстоянию центров.

Построение окружностей (несложные задачи на проведение окружностей).

Отношение величин и их измерение. Общая мера. Величины несоизмеримые с единицей. Приближенное измерение их. Понятие о процессе изменения и о переменной величине. Понятие о пределе. Понятие о величине, стремящейся к нулю (бесконечно малой). Основная истина теории пределов: если две величины (переменные) равны во все моменты процесса изменения, то равны и их пределы.

Понятие о равенстве несоизмеримых отношений.

Величины пропорциональные.

Пропорциональность центральных углов и соответствующих дуг. Измерение углов помощью дуг. Транспорт.

Измерение вписанных и описанных углов помощью дуг. Измерение углов, образованных касательной с секущей или хордой, помощью дуг.

Вписанный в круг четырехугольник. Свойство (сумма) противоположных углов его. Описать круг около треугольника, прямоугольника, квадрата, равнобокой трапеции.

Описанный многоугольник и четырехугольник. Равенство сумм противоположных сторон описанного четырехугольника.

Вписать круг в треугольник, ромб, квадрат. Пересечение бисектрис углов треугольника в одной точке. Внеписанные круги треугольника. Четыре замечательные точки треугольника.

VII-ой год. (5 часов).

Продолжение упражнений в простейших преобразованиях алгебраических выражений, целых и дробных.

Составление и решение системы уравнений 1-й степени (с численными коэффициентами, с двумя и тремя неизвестными).

Подобие треугольников и многоугольников. Три случая подобия треугольников. Подобие прямоугольных треугольников, треугольников с параллельными и перпендикулярными сторонами.

Перечисление двух прямых рядом параллельных прямых (пропорциональность образовавшихся отрезков).

Функции вида $y=ax$ и ее график, значение коэффициента a .

Пропорциональность. Коэффициент пропорциональности.

Функция вида $y=ax+b$, ее график и значение параметра b .

Определение положения прямой на плоскости по ее уравнению (построение прямой по ее уравнению).

Уравнение прямой, проведенной через две данные точки. Геометрическое значение углового коэффициента. Подъем прямой.

Признак параллельности прямых.

Графическое изображение решения уравнения 1-ой степени с одним неизвестным и системы двух уравнений 1-ой степени с двумя неизвестными.

Понятие о функциональной зависимости, о функции и аргументе процесса изменения.

Рекомендуется составить для упражнения таблицы значений и затем графика примерно таких функций:

$$y = \frac{a}{x}, \quad y = x^2, \\ y = x^2 + bx \text{ и т. п.}$$

Уравнения вида $x^2=a$; графическое решение. Двухзначность кв. корня из числа.

Приближенное вычисление суммы, разности, произведения, частного и кв. корня.

Простейшие преобразования степеней и радикальных выражений 2-ой степени.

Составление и решение уравнений вида $x^2+bx=0$; график функции $y=x^2+bx$.

Перечисление пучка прямых параллельными прямыми. Отношение отрезков, образованных бисектрисой внутреннего или внешнего угла треугольника на противоположной стороне (понятие о гармоническом делении).

Подобие многоугольников. Гомотетия. Центр подобия. Пантограф. Пропорциональность периметров, сходствен. сторон и вообще сходственных линий подобных треугольников и многоугольников.

Тригонометрические отношения острого угла: Sna , Csa , Tga и $Cgla$.

Решение прямоугольных треугольников с помощью таблиц тригонометрических функций.

Те же тригонометрические отношения тупого угла a .

Числовые зависимости между элементами треугольника. Перпендикуляр из вершины прямого угла на гипотенузу и из точки окружности на диаметр: квадрат гипотенузы (теорема Пифагора); квадрат стороны, лежащей против острого или тупого угла треугольника.

Пропорциональные линии в круге. Построение средней пропорциональной при помощи прямоугольного треугольника или касательной.

Золотое (божественное) деление (или деление в крайнем и среднем отношении). Вычисление высот и медиан треугольника по сторонам.

Понятие о приложении алгебраического анализа к решению геометрических вопросов (на построение).

Правильные многоугольники. Вычисление a_3 , a_4 , a_6 , (a_{10}) по радиусу круга описанного, стороны описанного по стороне вписанного многоугольника; формула удвоения.

Понятие об отношении окружности к диаметру (о числе π).

Вычисление длины окружности и дуги в n° .

Измерение и вычисление площадей прямоугольника, параллелограм-

Составление и решение уравнений вида $x+2ax+a^2=0$.

Составление и решение уравнений вида $x^2+px+q=0$ и $dx+bx+c=0$.

Уравнения биквадратные, двухчленные и трехчленные (простейшие случаи). Простейшие случаи решения системы уравнений, приводящейся к квадратному уравнению.

Прогрессия арифметическая и геометрическая.

Бесконечно убывающая геометрическая прогрессия: предел суммы членов ее.

ма, треугольника, ромба, трапеции, многоугольника, правильного многоугольника, треугольника по данным сторонам (формула Герона).

Равновеликие фигуры. Простейшие случаи преобразования фигур: треугольника, параллелограмма, трапеции в равновеликий прямоугольник; прямоугольника в квадрат; многоугольника в треугольник и т. д.

Теорема Пифагора (графическое доказательство).

Отношение площадей подобных фигур.

Площадь круга и его частей.

Літаратура (для настаўніка).

Валасковіч С. і Лукашэвіч Т. 1922. Зборнік арытмэтычных задач. Частка I. Першы десятак. Першая сотня. Звычайныя дробы. Менск. Беларускае коопэрацыйнае выдавецкае таварыства «Адраджэньне» (сав. друк. 8⁰ 118+IV ст.).

Валасковіч С. і Лукашэвіч Т. 1922. Зборнік арытмэтычных задач. Частка II. Лікі усялякае вялічыні й скончаныя дзесятковыя дробы. Найменныя лікі. Мэтрычныя меркі. Пропорцыянальныя велічыні. Адсоткі. Задачы для паўтарэньня курсу. Менск. Беларускае Коопэрацыйнае Выдавецкае Таварыства «Адраджэньне» друк. 1 сав. (24×15) 146+V стр. (5000 экз.).

Кіселев, А. 1921.—Элементарная альгебра паводле А. Кіселева. Прытарнаваная да вымогаў беларускіх сярэдніх школ. Пераклаў А. Луцкевіч. Часьць II.—Вільня, друк. «Швытурыс». 8⁰ 164 стар. (Беларускае Выдавец. Т-ва).

Кіселев, А. 1921.—Элементарная альгебра паводле А. Кіселева. Прытарнаваная да вымогаў беларускіх сярэдніх школ. Пераклаў А. Луцкевіч.—Вільня, друкарня «Швытурыс». 8⁰ 82ст. (Беларускае Навуковае Т-ва).

Круталевіч, А. 1922.—Элементарная альгебра. Частка I.—Бэрлін. Выданьне Навукова літэрацкага Аддзелу

Камісарыята Асьветы Б. С. С. Р. 8⁰ 104 стар.

Беларуская Сацыялістычная Савецкая Рэспубліка.

Круталевіч, А. 1924.—Элементарная альгебра. Частка II.—Москва—Ленінград, Дзяржаўнае выдавецтва. (Менск, Беларускае выдавецтва «Савецкая Беларусь». 1-ая Дзярж. друк. Белтрэстдрук). (26×18) 182+IV+(2) стар. 4000 экз.

(Народны Камісарыят Асьветы Б. С. С. Р.

Лукашэвіч, Т. і Валасковіч, С. 1922.—Мэтодыка арытмэтыкі, Менск, Беларускае Коопэрацыйнае Выдавецкае Таварыства «Адраджэньне». 1-ая сав. друк. 8⁰ X+176 стар. (3 прадмоваў аўтараў).

Мікельсар. 1924.—Геомэтрыя.

Рак-Міхайлоўскі, С. 1923.—Арытмэтычны задачнік для пачатковых школ II частка. Перагледжана Выдавецкай Камісіяй Беларускага Навуковага Т-ва. Вільня «Віленскае Выдавецтва Б. А. Клецкіна. Беларускі Аддзел, друкарня выдавецтва. 8⁰ 64 стар.

Цыгельман, К. А. 1922.—Аснаўныя пачаткі арытмэтыкі. Сыстэматычны канспект, для паўтарэньня арытмэтыкі у ніжэйшых і сярэдніх школах. З 30-га расейскага выданьне переклаў. Настаў-

нік Ю. Лістапад. Другое выданьне Берлін. Выданьне Навукова-Літэрацкага Аддзелу Камісарыяту Асьветы Б. С. С. Р. 80 (106+2) стар. (Беларуская Сацыялістычная Савецкая Рэспубліка).

Шавашнікаў, Н. і Вальцаў, Н. 1922. Арытмэтычны задачнік. (Пачатковая навука аб дробязях і агульныя правілы). Пераклад з расейскае. — Менск. Дзяржаўнае Выдавецтва Беларусі. 1-ая друк. 80 196 стар.

(Камісарыят Народныя Асьветы Беларусі).

Юрэвіч, Г. 1921. — Задачнік для пачатковае школы. Выданьне 3-е напраўленае Беларускае Шк. Рады. Вільня, друкарня «Віленскага Выдавецтва Б. А. Клецкіна. 80 27 стар.

Юрэвіч, Г. 1919. — Задачнік для пачатковых шкок. Другі і трэці год навукі. В. Л. (Выданьне другое) — Вільня (Выданьне Цэнтральн. Беларускае Школьнае Рады). Друкарня Д. Крэйнэса і Ш. Кавальскага. 80 76 стар.

На вокладцы выданьне другое Цэнтральн. Беларускае Школьнае Рады.

Юрэвіч, Г. 1920. — Задачнік для пачатковае школы. Першы год навукі. Уложаны паводлуг праграм арытмэтыкі для народных школ міністэрства народнае асьветы. Увагі для вучыцеля уложу А. Л. Перакладзена з 73 выданьне другое. — Менск. (Выданьне Цэнтр. Беларускае Школьнай Рады). Друкарня «Інвалідаў». 80. 30+(2) стар.

На вокладцы: Выданьне Цэнтральн. Беларускае Школьнае Рады.

ПРАГРАМА

на беларускай мове.

III год.

Кравіца, народны poeta-сатырык.

1. Чытаньне артыкулаў па падручніку. Складваньне маленькіх апавяданьняў і вылажэньне дзяццмі у пісьмовай форме. Завучваньне вершаў. Ілюстрацыйнае маляваньне. Драматызация.

2. Сьпісваньне з кніг (практыка на пройдзеныя правілы). Расказы — апісаньні малюнькаў. Кароткія пісьма. Апісаньне праведзенага часу у школе і дома, розных здарэньняў і экскурсій. Аб'ясняльная дыктоўка у зьвязку з прахадзімымі граматычнымі правіламі.

3. Граматыка:

а) Прадметы жывыя і няжывыя. Лікі, рады, склоны.

б) Прывета, радавыя канчаткі.

в) Дзеяньне — (зьмена у часох), канчаткі 3 асобы.

г) Лічэбнік — лічны, парадкавы, зьмена па родах і ліках.

д) Прыменьнік і прыстаўка. Іх правапіс. Адмоўнасьць «не, ня». Корань і канчатак. Месны склон (прыдыханьне).

4. Сказ і яго часьціны. Ужываньне коскі перад некаторымі злучнікамі. Іншыя знакі прыпынку.

Падручнікі: «Роднае слова Некрашэвіча ч. II. і граматыка Лёсіка ч. I, выданьне II.

У. Галубок, пісьменьнік, драматург.

5. Завучыць на памяць вершы:

1) Песьня пры рабоце, 2) Адлет жураўлеу, 3) Неман, 4) На ніве, 5) Песьня жніі, 6) Суд, 7) Да моладзі, 4) Міжнародны гімн, 9) Марсэльеза, 10) Гэй наперад, 11) Вучыся нябожа, 12) Прыход зімы—з Роднага слова Некрашэвіча.

Пажадана, каб настаўнік кіраваў дамашнім чытаньнем літаратурных твораў дзяцьмі.

IV год.

1. Вусная і пісьмовая перадача чытанага. Чытаньне з хрестаматыі стацей; выдзяленьне галоўнае думкі, расклад на часткі, пераклад (вусны) цэлага апавяданьня, ці часткі яго.

2. Пісаньне. Творы на тэмы, узятыя з жыцця сям'і, школы; здарэньні з жыцця вучняў. Апісаньня пораў году, рэчкі, лесу, поля і іншых.

3. Граматыка: Просты сказ, яго часьціны. Зваротак, пабочныя словы, прыдатак; Віды простых сказаў. Часьціны мовы:

а) Імя назоўнае: прадметы па-чуцьцёвыя і разумовыя, жывыя і няжывыя. Імя уласнае і агульнае. Правапіс уласных. Роды і іх канчаткі. Лікі—адзіночны, множны, парны і зборны. Склонны. Аснова і канчатак. Правілы і увагі родавых і склонавых кан-

чаткаў. Формы іменьняў назоўных; якімі часьцінамі сказу бывае імя назоўнае.

б) Імя прыметнае: якасныя, адносныя і прыналежныя. Роды, лікі і скланеньне. Правілы і увагі канчаткаў родавых і склонавых. Ступені прыраўнаваньня. Формы іменьняў прыметных; якімі часьцінамі сказу бывае імя прыметнае.

в) Імя лічэбная. Лічныя, парадкавыя. Пісаньне лічэбных. Скланеньне. Правілы і увагі. Якімі часьцінамі сказу бывае імя лічэбнае.

г) Займя. Разрады займеньняў: асабовыя, зваротныя, прыналежныя, паказальныя, пыталныя, адносныя, азначальныя, неазначальныя і адмоўныя. Скланеньне займеньняў. Правілы і увагі правапісу.

д) Дзеяслоў. Лік, час, асоба, лад, стан, спражэньні, трываньні. Правілы і увагі спражэньняў. Дзеяслоўныя формы: дзеяслоўная прымета і прыслоўе, іх канчаткі і правапіс.

е) Прыслоўе. Разрады. Правапіс прыслоўяў.

ж) Прыйма. Простае і складанае. Скланавыя пытаньні. Правілы і увагі. Правапіс прымяняў.

з) Злучнік, правапіс злучнікаў.

г) Выклічнік—правілы і увагі, правапіс знакаў прыпынку. Разбор па часьцінах сказу і мовы.

4. Зьліты сказ. Знакі прыпынку: кропка, коска, кропка з коскаю, двукроп'е, пыталнік, клічнік, злучнік, працяжнік, двукосьсе і чужаслоўе.

5. Фонэтыка. Гукі й літары. Мова, слова, гук. Граматыка і яе падзел. Падзел гукаў. Падзел галосных і зычных, зьмена галосных і зычных. Прыдыханьне. Падзел, або склад слова. Корань, канчатак, устаўка, аснова. Словы корэнныя і вытвораныя. Словы простыя і складаныя. Падручнікі: 1) Дзеля чытаньня карыстацца хрестаматыю «Наша крыніца» Я. Лёсік-ч. II, выд. II. Прапануецца пазбавіцца усіх артыкулаў, не адпавядаючых

сучаснасці. 2) Практичная граматыка Я. Лесіка, ч. II і Тарашкевіча, выд. III.

6. Завучыць на памяць вершы, 1) Восень, 2) Будова, 3) Ліс і варона: 4) Роднае мова—з крыніцы, 5) Каса-віца, 6) Старшыня, 7) Родныя воб-разы—з Роднага слова, 8) Мужык 9) Канстытуцыя — Коласа з кніг «Зажынкі».

ЛІТАРАТУРА

(для настаўніка).

1906. Беларускі лемэнтар або першая навука чытанья. Пяцябург, друкарня Пянткоўскага 16^о стар. 30. Цэна 6 коп. (Загляне сонцэ і у нашэ ваконцэ! № 3).

Власт(оускі), В. 1915.—Першая чытанка. Кніжыца для беларускіх дзетак дзеля навукі чытанья. Злажыу В. Ласт.—Вільня, друкарня М. Кухты. 8^о 64 стр.

Гарэцкая Л. 1919. Родны Край. Першая пасля лемантара кніжка да чытанья. Уклала Л. Гарэцкая, вучыцелька Віленскае I-ае Беларускае Гімназіі. Выданьне II-е. Вільня Беларускае Выдавецкае Таварыства, друкарня «Віленскага Выдавецтва» 8^о 90+IV стар.

Гарэцкая Л. 1921. Родны Край. Трэцяя і чацьвертая пасля лемантара кніжка да чытанья. Уклала Л. Гарэцкая, вучыцелька 1-ае Беларускае Гімназіі. (Под рэдакцыяй Я. Станкевіча). Вільня (Т-ва «Беларускае школа»), друкарня, Віленскае Выдавецтва 8^о 208 стр.

1917. Дзіцячая чытанна. Менск., Выданьне «Вольнае Беларусь» друкарня Н. М. Нахумова (старэйшага) 8^о ст. 32. Ц. 50 к.

Колас, Якуб (Тарас Тушча К, Міцкевіч). 1909.—Другое чытаньне для дзяцей беларусаў. Напісаў Якуб Колас. Пераглядзеў і прадмову прыпісаў Л. Сеўрук.—Пецярбурх. Выдалі суполкі «Загляне сонцэ і у нашэ ваконце» і «Наша хата», друкарня Пянткоўскага. 8^о 110+(2) стр. Цэна 25 кап.

Lastouski, W. 1918.—Siejbit Druhaja «Pasla lementara» cytanka dla pa-

Lastouski. Wilnia, drukarnia «M. Kuchty» 8^о 96 star. (Na wokl.: Zur Verbreitung im Gebiet des Oberbcsfehlshabers Ost und zur Ausfuhr zugelassen. Buchprüfungsamt Ob. Ost).

Lastouski, W. 1918.—Niezabudka. Piersaja pasla lementara cytanka. Zlazu i wydau W. Lastouski—Wilnia, drukarnia «Homan» 8^о 64 star.

Lastouski, W. 1916.—Rodnuje Zierniaty. Knizyca dla skolnaho cytannia. Zlazu W. Lastouski.—Wilnia, drukarnia Bielaruskaj casopisi «Homan» 8^о 240 star.

Лесік, Я. 1922.—Наша крыніца. Чытаньне для беларускіх школ. Выданьне другое, выпраўленае. Бэрлін. Выданьне навукова-літэрацкага аддзелу Камісарыяту Асьветы Б. С. С. Р., друкавана выдавецкім аддзелам гандлевага прэдстаўніцтва Н. К. У. Т. у Нямеччыне. 8^о 276 стр. IV табл. (Беларуская Соцыялістычная Рэспубліка).

Лесік, Я. 1920.—Наша крыніца. Чытаньне для беларускіх школ. Часьць III і IV. (3 рысункамі) Злажыу Я. Лесік,—Менск, Выданьне Цэнтральнай Беларускай Школьнай Рады, друк. Я. Грынблята. 8^о 130+IV+(2) стар.

Лесік, Я. 1919.—Наша крыніца.—Другое чытаньне для пачатковых беларускіх школ. (3 рысункамі) Злажыу Я. Лесік—Менск, Выданьне Камісарыяту Асьветы Літвы і Беларусі, друк. Кам. Асьветы. 8^о 102 стр.

Некрасэвіч, С. 1923.—Роднае слова. Кніга (на вокладца) першая.—Менск, Выданьне Беларускага Коопэрацыйна-выдавецкага Т-ва «Савецкая Беларусь», 1-я Дзярж. друк. 8^о 205+III стар. (на вокл.: Москва — Петраград, Дзяржаўнае выдавецтва, Народны Камісарыят Асьветы Б. С. С. Р.). 40.000 экз.

Некрасэвіч, С. 1922.—Беларускі лемантар—Бэрлін, Выданьне навукова-літэрацкага Аддзелу Камісарыяту Асьветы Б. С. С. Р. (Друкавана Выдавецкім Аддзелам Гандлевага Прадстаўніцтва Народнага Камісарыяту загра-нічнага гандлю в Нямеччыне), Отто Ельснер. 8^о 72 ст. (Беларуская Сацыялістычная Савецкая Рэспубліка).

1924.—Роднае слова. Другая пасля лемантара кніга да чытанья. Пад

рэдакцыяй С. Некрашэвіча. Выданьне трэцяе.—Менск, Беларускае коопэрацыйна-выдавецкае Т-ва «Савецкая Беларусь», 1-ая Дзярж. друк. 8^о 162 стар. 5000 экз.

Смоліч, Александра. 1919.—Зорка. Беларуская граматыка, Злажыла Александра Смоліч.—Вільня, Беларускае Выдавецкае Т-ва, друкарня «Віленскага Выдавецтва» 8^о 42 стар.

Смоліч, Александра. 1919.—Зорка. Беларуская граматыка. Частка II. Выданьне другое—Вільня (Выданьне Цэнтральнае Беларускае Школьнае Рады), друкарня «Віленскага Выдавецтва». 8 78 стар. Цена 6 марак.

Stankiewicz, Janka. 1920.—Nowy lementar dla bielaruskich dzietak. Ula-zyu Janka Stankiewicz. Wydanie 3-aje steoretypnaje. Wilnia, Wydawiectwa Ministerstwa Bielaruskich Spraui Litouskaha Haspadarstwa, druk «Zaibas» 8^о 32 стар.

Чарняўшчынка, Л. 1921.—Родны край. Другая пасыла лемантара кніга да чытаньня. Уклала. Л. Чарняўшчынка, вучыцелька 1-ае Віленскае Беларускае Гімназіі. Выданьне другое, папраўленая. Менск, Дзяржаўнае Выдавецтва Беларусі. (Сав. друк. 8^о 98+IV (Камісарыят Народнае Асьветы Беларусі),

Чарняўская, Л. 1919.—Дзяцінныя гульні. Сабрала і апрацавала Л. Чарняўская.—Вільня, Выданьне Беларускага Выдавецкага Т-ва «Крыніца», друкарня «Znics» 8^о 14 стар.+2 ст. знотамі (ноты запісала М. Кімонт).

V год.

1. Сынтаксыс.

а) Складаны сказ: зьліты сказ, правілы.

б) Складана—залежны сказ. Даданыя. Асноўныя; дадана—азначальны, дадана—дапаўняльны; дадана дзейніковыя і сказьніковыя сказы. Даданыя сказы акалічнасьцяў. Сказы умоўныя і уступальныя.

г) Складана — злучаны сказ. 1) Простае злучэньне, 2) супрапіўнае, 3) размеркавальнае, 4) вінавальнае. Чужаслоўны сказ, або чужаслоўе. Правілы. Пабочны

сказ. Правілы. Сынтаксычны разбор.

д) Паўторныя практыкаваньні на ўсе этымалёжныя—логічныя і сынтаксычныя правілы. Самастойная праца на розныя тэмы з ацэнкаю жыцьця, а таксама розныя уражаньні і перажываньні. вучняў.

Падручнік. Сынтаксыс па Я. Лёсіку.

ЛІТАРАТУРА

(для настаўніка).

Abicht, Rudolf i Stankiewicz, Janka. 1918.—Prosty sposob stacca u karotkim casie hramatnym. Napisali pz. dr. Rudolf Abicht u Breslawi i Janka Stankiewicz u Wilni. Drukam wydau Dr. Feliks Pribac, — Breslau. Buchhandlung Priebatch. (Nadrukowana u drukarni dla cuzych iazykou Maksa Smerzowa u Kirchhaine u paudniowaj Luzacyu). 16^о 16 стар.

Лёсік, Язэп 1922.—Практычная граматыка беларускае мовы. Часьць II. Кароткі курс этымалёгіі і сьінтаксу.—Менск, Дзяржаўнае Выдавецтва Беларусі. 1-я Сав. друк. 16^о 314+(2) стар. (Народны Камісарыят Асьветы).

Лёсік, Язэп. 1924.—Беларуская мова. Правапіс.—Менск, Белар. коопэрац. Выдав. Т-ва «Савецкая Беларусь». 1 Дзярж. друк (на вокл. Масква—Ленінград Дзярж. Выд-ва). 16^о 190+2 ст. 50.000 экз. (Народны Камісарыят Асьветы Б. С. С. Р.).

(Аўтор: Увага для настаўніка).

Лёсік, Язэп. 1924.—Беларуская мова. Пачатковая граматыка.—Менск, Выдавецтва «Белтрэстдрук». 2 Дзярж. друк. 8^о 184 ст. Ц. 1 руб. 10.000 экз.

Лёсік, Язэп. 1922.—Практычная граматыка. Часьць I. Аснаўныя правілы беларускага правапісу з практыкаваньнямі. Выданьне другое, пераробленае. Менск, Беларускае Коопэрацыйна-Выдавецкае Т-ва «Адраджэньне», друк. 2 Сав. 8^о (1)+98+II+(3) стар. 20.000 экз.

Лёсік, Язэп. 1921.—Практычная граматыка беларускае мовы. Курс першы Менск, Дзярж. Выдавецтва Соц. Радн. Рэспублікі Беларусі. 5-я Радная друкарня. 8^о 72 ст. (Пролетары усіх краёў.

злучайцеся! Соц. Радн. Рэспубліка Беларусі. Народны Камісарыят Асветы).

Luckiewicz, A; Stankiewicz, J.—1918, Bielaruski prawapis. Wilnia, Wydanie Bielaruskana Kamitetu, drukarnia M. Kuchty 16° 32 star. (Akannie u prawapisie prawiedziemo A. Luckiewiczem pawodlug ustanoulenaha im prawila).

Luckiewicz, Ant. 1917. — Jak prawilna pisac pa bielarusku. Ulazyu Ant. Luckiewicz, Case I. Wilnia, drukar-

nia bielaruskaj casopisi «Homan» 8° 16 star.

Расобка, В.—Hramatyka bielaruskaj mowy. Apracawau B. Расобка, wucyciel Bielaruskaj mowy u Swislockaj Bielaruskaj wucycielskal seminariyi, redaktar casopisi «Bielarus». Wilnia, drukarnia «Homan» 8° 38 star. (Mila mnie mowa rodna, Bielaruska, u jakoj piejali Nad majei kalyskaj—B. P).

ТЛУМАЧЭНЬНЕ

да праграмы па гісторыі беларускае літэратуры у 7-х гадовай працоўнай школы.

Янка Купала.

Вялікай заганай выкладання гісторыі пісьменства у школах дарэвалюцыйнага часу было тое, што звярталася больш увагі на падручнік, чым на самыя літэратурныя творы: у большасці выпадкаў (шчаслівых выняткаў былі надта рэдка) роля настаўніка абмежывалася тым, што ён тлумачыў гэты падручнік і задаваў па ім лекцыю, якую вучні вучылі на памяць «адсюль і дасюль».

Гэтакім чынам пасылуна завучываўся сухі кніжны матэрыял, творы літэратурныя гралі толькі ролю невялікіх

ілюстрацыяў да падручніка. З гэтае прычыны часта—густа вучні пакідалі школу з надта дрэнным уяўленьнем нават аб класічных творах.

У новай школе працоўны метады павінен заняць свае пануючае становішча і пры выкладанні гісторыі пісьменства на першым пляне павінна стаяць мета адбуджэння актыўнасці у вучнях.

Алесь Гарун.

У цэнтры гэтае працы будуць стаяць самыя літэратурныя творы, а не падручнік. Працоўная школа можа зусім абыйсціся без падручніка па гісторыі пісьменства. Досыць будзе мець добрую літэратурную хрэстаматыю, а яшчэ ляпей зборы самых твораў. Вучань павінен самастойна пра-

аналізаваць гэтыя творы, прадумаць іх, уцяміць ня толькі халодным разумам, але й сэрцам.

Настаўнік павінен быць толькі кіраўніком у гэтай самастойнай працы вучня. Ён мусіць накіраваць думку й пачуццё вучня на патрэбны мэтадычны шлях. У пачатку заняццяў гісторыі літэратуры настаўнік ставіць пытаньні, якія вучні павінны самі развязаць на грунце самастойнага аналізу твору. З цягам часу яны будуць самі ставіць гэтыя пытаньні; роля настаўніка зводзіцца толькі к таму, што ён паглыбляе літэратурны аналіз і дае ўсе патрэбныя каментарыі (факты жыццёпісу аўтара, агульны, гістарычны й сацыяльны фон, на якім зьявіўся твор і г. д.).

Галоўныя катэгорыі, па якіх патрэбна рабіць аналіз літэратурных твораў, наступныя: сувязь твору з жыццём аўтара і адбіццё у ім яго псыхікі (элемент біяграфічны й аўтабіяграфічны сувязь твору з палітычнымі, грамадзянскімі й эканамічнымі умовамі народнага жыцця (элемент гістарычны й сацыяльны); аналіз душэўнага жыцця дзеячых асоб (элемент психалёгічны); мастацкі бок твору (эстэтычная ацэнка); мова яго (элемент філелёгічны); азначэньне галоўнай ідэі твору.

Зразумела, што ня кожны літэратурны твор абавязкова павінен разглядаць з усіх вышэ й памяненых бакоў. Ужываньне тых ці іншых мэтадаў залежыць ад характару твору, іх зьместу і гэтак сама ад разьвіцця выхаванцаў.

Асаблівую увагу пры выкладаньні гісторыі беларускага пісьменства трэба зьвярнуць на нацыянальныя і сацыяльныя элементы твораў; у гэтых адносінах беларускае пісьменства уяўляе сабой надта удачны матэрыял: у ім адбіліся прырода Беларусі, псыхіка яе народу, адчуваньне першая радасьць змаганьня за свае нацыянальнае «я». З другога боку, песьняры Беларусі, самі паходзячы з простага люду, належаць да працоўнае клясы, адбілі ў сваіх творах пралятарскую ідэалёгію. У іх на кожным кроку мы знаходзім абразы з жыцця вескі, малюнкі ся-

лянскага гора, працівапастаўленьне працы і капіталу.

З гэтае прычыны беларускае пісьменства зьяўляецца найлепшым сродкам адбуджэньня і выхаваньня нацыянальнае і клясаве сьвядомасьці падрастаючага пакаленьня.

Што тычыцца тэорыі, паэзіі і прозы, то яе патрэбна выкладаць паралельна праходжэньню курсу пісьменства: тут па жывых прыкладах вучні могуць пазнаёміцца з галоўнымі элементамі тэорыі славеснасьці (адзнакі паэзіі і прозы, стыль, верш і яго будова, эпас, лірыка, драма).

П Р А Г Р А М А.

V-ы год.

М. Байдановіч.

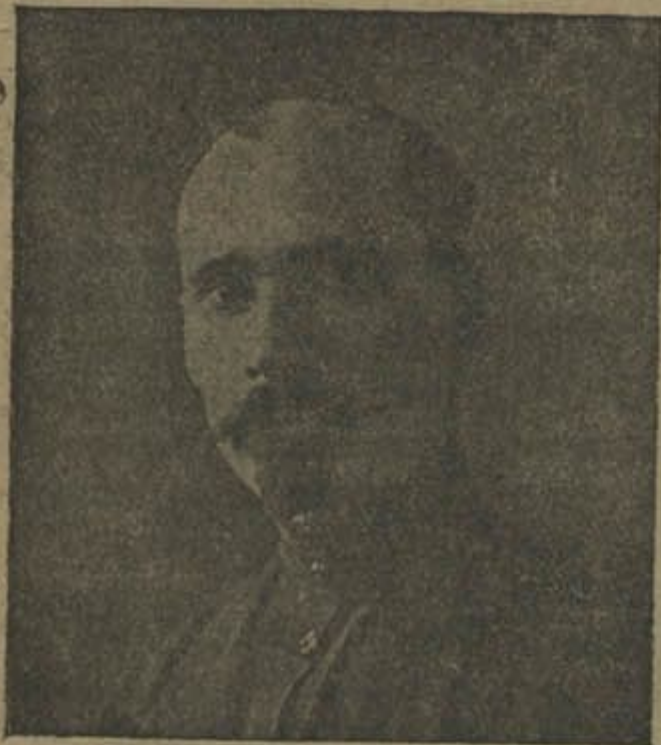
Прагэдуэтычны курс літэратуры. Чытаньне паасобных твораў з мастацкае літэратуры і вуснае народнае творчасьці і разбор іх з фармальна-мастацкага і сацыяльнага боку.

Фармальна-мастацкі бок. Выясненьне паняцця творчасьці і творчым працэсе на літэратурных прыкладах і гутарках з жыццёвае практыкі дзяцей. Роля выябражэньня. Вобразнае мысьленьне. Творчасць індывідуальная і калектыўная. Творчасць народ-

ная. Адносіны паэта і паэзіі да рэчавістасці. Тыпы мастакоў і народных песняроў, казачнікаў і інш. Назіранне над асаблівасцямі мастацкае мовы. Слоўная малюнкавасць, эпітэты і інш. Слоўная музыка. Верш, песня. Суб'ектыўны і аб'ектыўны элемент у мастацкай творчасці. Адбіткі рэальнага жыцця ў душы мастака ў залежнасці ад яго асабістасці і таго сацыяльнага асяроддзя, у якім ён выгадаваўся. Суб'ектыўнае і аб'ектыўнае ў вуснай народнай творчасці. Гэтак званая рэальная творчасць. Тыпізацыя жыцця ў творчасці. Тыпы бытавыя і адцягнена-псыхалегічныя. Агульна-людзкія перажыванні.

Чытаць: Алпаведныя ўзоры лірыкі пераважна прыродаапісальнай у Я. Коласа, Я. Купалы, Ясакара, М. Багдановіча і інш.

Сацыялегічны бок: Тэматычныя цыклы ў мастацкай літаратуры, як ілюстрацыя сацыяльных адносін, селянскі быт у літаратурных творах; абразы прыгону, гора і вяска; узаемны ўплыў сельскай і гарадзкой культуры; быт рабочых у беларускай літаратуры; вясковая і гарадзкая беднота; жыццё вясковых дзяцей і гарадзкіх.

Якуб Колас.

Чытаць: Якуб Колас. Паэма «Новая зямля» раздзелы: I, II, III, IV, XIV, XV, XVI, XVIII, XX, XXV і XXIX.

Тарас Гушча: Дзеравеншчына, У старых дубох, Злучыліся і інш.

Я. Купала: З цыкля «Наша вяска» і інш.

З. Бядуля: Малыя дравасекі, Велікодныя яйкі, Панас на небе, Сярод ночы і інш.

Пісунныя практыкованні: Самастойныя ўкладанні на літаратурныя і свабодныя тэмы. Выданне часопісаў, альбомаў, зборнікаў. Праца ў літаратурных часопісах і студыях.

VI-ы год.

Пропэдуцыйны курс літаратуры:

Фармальна-мастацкі бок: Асаблівасці паэтычнае формы і сувязь формы са зместам. Эпас і лірыка; выясненне відаў і асаблівасцяў эпічнай і лі-

Пішка Гартны.

рычнай кампазіцыі на прыкладах прачытаных твораў. Вусная народная лірычная творчасць (песні-абрадовыя, бытавыя) і эпічная творчасць (казкі). Драма; яе аснаўныя элементы; драматызм формы і зместу; камізм і трагізм. Паралельлі драмы ў народнай творчасці (абрады, гульні, батлейка).

Чытаць: а) Узоры мастацка-літаратурнага эпосу і лірыкі ў Я. Коласа, Я. Купалы, Ясакара, П. Гартнага, М. Багдановіча, А. Гаруна М. Чарота і інш;

б) узоры народных песень і казак;
в) узоры драматычнае творчасці.

Соцыялегічны бок: Тэматычныя цыклы у мастацкай літаратуры і вузкай народнай творчасці, як ілюстрацыя соцыяльных адносін: клясавы змаганне—памешчыкі і сяляне, буржуазія і пралетарыят; формы клясавага ўціску; вызваленчая барацьба і рэвалюцыйны рух; соцыялізм і камунізм; будучына.

Чытаць: Т. Гушча: «Немнай дар», «Бунт», «Адпаведныя разьдзелы з «Новае зямлі» і інш.

Я. Купала: Цыкл вершаў «Бацькаўшчына», «Шляхам жыцця»; «Раскіданае гняздо», «Курган» і інш.

З. Бядуля.

З. Бядуля. «Дванаццацехгоднікі», «Помста» і інш.

Ц. Гартны: «Песні працы і змаганьня», «Сокі цаліны» і інш.

А. Гарун: 3 цыкля «На чужыне», «Песня—звон», «Мулера», «Адам», «Чаму з маленства» і інш.

М. Чарот: «Босыя на вогнішчы» і інш.

б) Народныя песні і казкі, у якіх адбіваецца прыгонны быт сялянства.

Пісоўныя практыкаваньні: Тыя-ж, што і у папярэднім годзе, але з большым нахілам у бок літаратурна-творчай самадзейнасці. Пажаданы шырокія арганізацыі літаратурных гутарак, як клясных, гэтак і пазаклясных.

ЛІТАРАТУРА

(для настаўніка).

Богдановіч Максім.

1913 г. Вянок. Кніжка выбраных вершаў. Вільня, друкарня Марціна Кухты. 80 118+(2) стр.

Бурачок Мацей (Багупэвіч Ф.).

1921 (На вокладцы 1922) Дудка Беларускай Мацея Бурачка (Ф. Багупэвіча) Вільня. Выдавецтва. У. Знамяноўскага, друкарня «Друк» 120 62+(2) стар. (с прадмоваю аўтара)

1914. Вялікодная пісанка. 1914 год. Вільня. друкарня Марціна Кухты 80 80 ст.

(Зьмест: Лявон Гмырак: Беларускае нацыянальнае адраджэньне. М. Гарэцкі: Развагі і думкі. Власт. Гутаркі аб праудзе. М. Бор—іч: Сабака і чалавек. Зьмітрон Бядуля: Акорды. Тарас Гушча: Староста. Н. Лейко: Леней сьмерць, чым грэх... Я. Купала: Валачобнікі).

1915. Беларускія жарты. Мінск, Выдавецтва «Вяселкі» № 1. Электротіп. П. Нахумова 160 ст. 32.

1912. Беларускія назкі. На вокл. Чэлавечае вока. Багатыр Ведзьмар Сямілетка. Вада памагла. Хаурус. Куча грошы. Вільня. Выданьне «Нашай Нівы». Коштам Т. Г., друкарня «Прасень» 80 стар. 32. Цэна 5 к. Сонца навукі скрозь хмары цемныя прагляне ясна над нашай ніваю і будучь жыці

А. Паўловіч, паэт-гуморыст.

дзеткі патомныя добраю доляй, —
доляй шчаслівай.

1919 — **Bielaruskija kazki**. Knizka
pierszaja. Uklau da druku I. Stanic.
Wilnia. Wydawnictwa Bielaruskaha Ka-
mitetu, drukarnia M. Kuchty. 16° 32 st.
(Zur Verbreitung im Gebiet des Ober-
befehlshabers Ost und zur Ausfuhr zu-
gelassen. Bnchprüfungsamt Ob. Ost)

Biadula, Zmitrok. (Плауник, С.)
1913. — **Abrazki**. Pieciarpurh, drukarnia
K, Piantkouskaha. 8° star 40. (Zahla-
nie sonce i u nasze wakonce).

Бядуля Зьмітрок (Плауник С.).

1923. На зачарованых гонях. Менск.
Беларускае коопэрацыйна-выдавецкае
товарыства «Савецкая Беларусь»
1 сав. друк 8° 142+(2) ст. 3000 экз.

Гартны Цішка. (Змітрок Жылуновіч).
1922. Сокі цаліны. Роман у трох
частках: I Бацькава воля. Бэрлін.
Выданьне навукова—літарацкага Ад-
дзелу Камісарыяту Асьветы БССР
(Друкавана) Выдавецкім аддзелам
Гандлевага Прэдстаўніцтва НКУГ у
Нямеччыне 8° 158 стар. (Беларуская
Сацыялістычная Савецкая Рэспубліка).

Гартны Цішка. Жылуновіч Зьмітрок).
1922. Песьні працы і змаганьня. Бэр-
лін. Выданьне Навукова—Літарацкага
Аддзелу Камісарыяту Асьветы БССР.
Друкавана Выдавецкім Аддзелам Ганд-
левага Прэдстаўніцтва НКУГ у Ня-
меччыне. 8° 100+(2) ст. (Беларуская
Сацыялістычная Савецкая Рэспубліка.
(Тым таварышам—прыяцелям, з якімі
доўгі час змагаўся за Савецкую Бела-
русь, закладаў яе хундамент, бара-
ніў і маў бараніць яе ад ворагаў—
гэту кніжку пасьвячае аўтар).

Гарун Алесь (Прушынскі А.). 1918.
Матчын дар. Думы і песьні 1907—
1914 г.г. Менск. Выдана коштам На-
роднаго Сэкрэтарыяту Беларусі, Дру-
карня Я. Грынблята 8° стар. 126+(2)
Цана 2 р. Друк. у ліку 5000 экз.

Гарун Алесь (Прушынскі А.). 1920.
Жывыя казкі для дзіцячага тэатру.
Хлопчык у лесе. Шчасьлівы чырвонец.
Дзіуны лапаць, Менск. Выданьне Бе-
ларускай Цэнтральнай Школьнай Ра-
ды друк. Інвалідаў 8° ст. 52.

1918.—**Zahadki**. Sabrau i wydau W.

Lastouski. Wilnia, drukarnia M. Kuchty
16° 14 star.

Hartny, Ciszka. (П. Жылуновіч).
1913. Piesni. Pieciarpurh, drukarnia Piat-
kouskaha 8° star. 50+(2) (Zahlanie
sonce i u nasze wakonce).

Гушча Тарас (Колас Я. Міцкевіч К.).
1913. Тоўстае палена. Пецяўбург,
друкарня. А. Э. Колліно (быўш
Ю. Н. Эрліх) 8° ст. 16 Ц. 5 к.

Гушча Тарас (Колас Я. Міцкевіч К.).
1913. Немнаў дар. Пецяўбург, дру-
карня А. Э. Колліна (быўш. Ю. П. Эр-
ліх) 8° стар. 32 Ц. 6 к.

Гушча Тарас (Колас Я. Міцкевіч К.).
1917. Сцэнічныя творы. Менск., вы-
даньне «Вольная Беларусь», друкарня
Н. М. Нахумова (старш.) 16° 32 ст.

Гушча Тарас (Колас Я. Міцкевіч К.).
1914. Родныя зьявы Вільня. Беларус-
кае Выдавецкае Таварыства, друкарня
Марціна Кухты 8° стар. 240.

Гушча Тарас (Якуб Колас. К. Міц-
кевіч. 1923. У Палескай глушы. Вільня.
Віленскае Выдавецкае Таварыства.
Б. Клецкіна, друкарня Б. Клецкіна
8° 186 ст.

Я. Журба, poeta.

1921. Дзіяматар—Вільня. Рэдак-
тор-выдавец М. Гарэцкі 16° 48 стар.
(Зьмест: Я. Купала: А хто там ідзе?
М. Багдановіч: Край ты мой родны!
Я. Колас: Не бядуй! Я. Купала: Хоць
за хмараю хмара. К. Каганец: Адва-

жна, брацця. Т. Леучык: Нічога ня-
хочу. Т. Леучык: Хто адрокся. А. Га-
рун: Ф. Чернышэвіч: Песня каханья.
Я. Купала: Беларускія сыны. Галубок:
Будучына Я. Купала: Курган, А. Пш-
чолка: У цятры, Я. Купала: Гэй,
наперад! Я. Колас: Мы ходзім—спа-
тыкаемся. Петра Просты: Абразкі
Я. Беларус: Да Беларусі. А. Абуховіч:
Ваўкалак старшыня. Я. Купала: Ага-
роднік (з Некрасова). А. Гарун:
Юдам. М. Богдановіч: Калісь глядзеу...
В. Жылка: Пралескі—Я. Быліна: Зя-
зюля і варона. Ф. Багушэвіч: Дурны
мужык, як варона. У Неускі: Мне
знаць прыпеўкі—Я. Журба: Новая
жалейка. Паўлюк Мальва: Гора і бяда.
Н. Арсеньева: Мая душа аж да краеу-
паўна. Г. Леучык: Дажынкi на Бела-
русі у 1920 г. В. Жылка: Незразу-
мелае).

1918. Замынікі. Першы збор твораў
беларускіх песняроў і пісьменнікаў,
вышаўшых з сям'і працоўнага народу.
Масква. Выданьне Беларускага нацыя-
нальнага Камісарыяту 8^о 146 ст. Ца-
на 6 р. 50 к. Змест: Хвалі жыцця.
Драма у 3 дзеях і зьяве Цішкі Гарт-
нага. Да сонца Ф. Чарнышэвіча. Хрэст-
на свабоду верш Цеткі. З песняў аб
няволі—верш Янкі Купалы. Мая вера
—верш яго-ж. У вечным боры Верш-
яго-ж. Паўлюк—верш яго-ж. У глу-
шы. Верш Я. Макарэвіча. Ворагам
верш Якуба Коласа. Беларуская мар-
сельеза (Народны твор) Помста—верш
(с часу панскага прыгону).

Трохлінейка—магазынка—верш Але-
ся Гаруна Богаты вы—верш А. Сум-
нага, * * верш Алеся Гаруна. З песь-
няў няволі—верш Алеся Гаруна. Рас-
пусьніца—сказ Цішкі Гартнага. Стары
канакрад—Якуба Коласа. Мудрагель—
сказ Цішкі Гартнага. Параска—Пар-
каніха—Міхалкі—Галкі. Паэта і маці
(паэмка) Цішкі Гартнага. Родны Край
(фрагмэнт) Ф. Шантыра. Сьвяты бо-
жа! Фабіяна Шантыра. З няволі—
Галубка. У недалёкай прошласьці—
вершы Якуба Коласа. Перад судом—
верш Якуба Коласа. Чортава зелья—
Міхалкі—Галкі. Адвячоркам—верш
Цішкі Гартнага. Гудок. Думка—вер-
шы—Гудка. Хочацца жыць вояньню
—вершы Цішкі Гартнага. Ноччу—

яго-ж. Гаратаю—верш Міхася Мьціол-
кі. * * верш А. Гаруна. Успаміны аб
1905 г. С. Фаіча. Потрэбы Беларусі
—Е. Канчара (пералажыў Неманскі.
К культурна—прасьветным задачам
Беларусі Я. Петровіча. Беларуская
літэратура (нарысы і агляды). Лекцыя,
чытанная у Беларускаму Народным Уні-
вярсытэту у Маскве—Змітро Жылу-
новіча. Нацыянальныя зьявы Беларусі-
Неманскага.

Каганец, К. (Кастравіцкі, К.)
1910.—Модны шляхцюк. Бытовая ка-
медыя у 1-ым дзеі.

Пецярбург—«загляне сонца і у наше
ваконца» 8^о 22 стар. (Літаграфія).

Каганец, К. (Кастравіцкі, К.)
1910.—У іншым штасыц няшчасьце
схавана. (Пасьмяротнае выданьне)—
Вільня, Беларускае Выдавецкае тава-
рыства, друкарня «Зніч». 16^о 12 стар.

1904—Казкі-Выдаў К. А.—Пецер-
бург. 8^о 32 стар. (Змест: 1) Клімко,
2) Вайна воўка з сабакаю, 3) Як дзя-
цел спагнаў сваю злосьць, 4) Мужык
і пан, 5) Сучкін сын.

Колас, Якуб (Тарас Гушча, К. Міц-
кевіч). 1910.—Песні—жалбы. Віль-
ня «Віленская друкарня» 12^о 124 стар.

Колас Якуб (Тарас Гушча, К. Міц-
кевіч). 1913.—Прапаў чалавек. Пас-
лушная жонка. Грушы с пажанкі.
Пецярбург, друкарня А. Калінін (б.
Эрліх). 8^о 32 стар. Ц. 6 к.

Колас, Якуб (Тарас Гушча, К. Міц-
кевіч). 1918.—Сымон. Музыка. Поэма
у VI-і часьцях. (на вокл.: Казка жы-
цця. Сшытак першы). Часьць I, II, III.
Менск (Выданьне «Вольнае Беларускае»),
друкарня Я. А. Грынблята. 16^о 160
стар. Ц. 1 р. 50 коп.

Колас Якуб. (Гушча, Т. Міцке-
віч К. 1922.—Водгульле-Менск, Бе-
ларускае коопэрацыйна—выдавецкае
таварыства «Адраджэньне». (Сав.
друк. 8^о 108+II стар.

Колас, Якуб (Гушча, Т. Міцке-
віч К.). 1923.—Новая зямля—Менск.
Беларускае коопэрацыйна—выдавецкае
таварыства «Савецкая Беларусь» I сав.
друк. 288 стар. 4000 эк. (Падзеі
апсаньня у гэтай поэме, адносяцца
к часу 1890—1900 гадаў. (Якуб
Колас).

Купала, Янка (Луцэвіч І.) 1908—

Жалейка—Пецярбург, «Загляне сонце і у наше ваконца» № 6. друкарня К. Пянткоўскага, 16⁰ 152+X стар. («Грай мая жалейка, пей, як салавейка! Апевай пядолю, апявай паволу і гримні свабодна, што жыве край родны»). Янка Купала.

Купала, Янка (Луцэвіч І.). 1910—Алвечная песня у XII праявах, Пецярбург, друкарня В. Пентоўскага, 8⁰ 31 стра.

Купала, Янка (Луцэвіч І.). 1912—Сон на кургане. У 4-х абразох—Пецярбург, («Загляне сонце і у наше ваконца») 8⁰ 100 стар. Цэна 50 коп.

Купала, Янка (Луцэвіч І.). 1913.—Паўлінка. Сцэны із шляхоцкага жыцця у двух актах,—Пецярбург. («Загляне сонце і у наше ваконца»). 8⁰ 36 стар. (Літаграфія).

Купала, Янка (Луцэвіч І.). 1919—Раскіданае гняздо. Драма у 5-х актах.—Вільня. Выдаваўца Менскага Камітэту Асветы друкарня «Прамень». 8⁰ 74 стар.

Купала, Янка (Луцэвіч І.). 1922—Спадчына.—Менск, Беларускае коопэрацыйна-выдавецкае таварыства «Адраджэньне» 4 сав. друк. 8⁰ 222 стар.

Купала, Янка (Луцэвіч І.). 1923—Шляхам Жыцця. Другое, папраўленае выданьне. Вільня, «Віленскае Выдавецтва». Б. А. Клепкіна. Беларускі адазел, друкарня «Вілен. Выдавецтва». 8⁰ 270+(2) стар. + 1 партрэт.

Kolas, Jakub. (Taras Husca, K. Mickiewicz). 1913.—Batrak. Apowiedannje z zycia palesukou. [Na wokladcy: I iak Jurka zabahacieu (Legiendy)]. Napisau Jakub Kolas.—Pieciarburh. «Zahlanie sonce i u nasze wakonce», drukarnia K. Pientkouskaho. 8⁰ 28 star.

Kupala, Janka. (Lucevic, J.) 1910. Huslar. (Sbornik wiersau) Pieciarburh, (Wydannje A. Hryniewica), drukarnia K. Piantkouskaho 8⁰ 76+(4) star. Cena 50 kap.

Лучына, Янка. Иван Неслухоўскі). 1903.—Вязанка—Пецярбург, друкарня К. Л. Пенткоўскага. 16⁰ 22+(2) стар.

Marcinkiewicz, Wincuk. 1907.—Harop. Apowiesc bielaruskaja—Pieciarburh

«Zahlanie sonce i u nasze wakonce», drukarnia K. Piantkouskaha. 8⁰ 32 star. Ceua zalatouka (15 kap.) (Bielaruskije piesniary T. III).

Dunin-Marcinkiewicz, Wincuk. 1909 Wicczarnicy (Na wokl.: Apowiesci Bielaruskije). Wydannje druhoje—Pieciarburh «Zahlanie sonce i u nasze wakonce» Drukarnia K. Piantkouskaha. 8⁰ 32 star. (Bielaruskije piesniary. Tom V).

Marcinkiewicz, Wincuk. 1910.—Sce-rouskije dazynki. Kupalla. Apowiesci Wincuka Marcinkiewicza. Wydannje druhoje.—Pieciarburh, «Zahlanie sonce i u nasze wakonce», drukarnia K. Pientkouskaho. 8⁰ partret+46+[2] star. (T. VI, VII. Bielaruskije piesniary).

Mickiewicz, Adam. 1907.—Pan Tadeusz, na polsku napisau Adam Mickiewicz. No bielaruskuju hutarku pierawiarnau Wincuk Marcinkiewicz. Wydannje druhoje—Pieciarburh, «Zahlanie sonce i u nasze wakonce!», drukarnia K. Piantkouskaha. 8⁰ IV+60 star. Cana 25 kap. (T. II. Bielaruskije piesniary). (Z pradmowaju pierakladcy, slowam ad wydaucan).

Рэўка, Сымон з-пад Барысава (Ф. Богушэвіч). 1922.—Смык Беларускі—Сымона Рэўкі з-пад Барысава (Ф. Багушэвіча). Перадрук з IV выдання. Коўна друкарня А. Бака. 8⁰ 30+(2) стар.

1923—Сцэнічныя творы. Кніжка першая. Я. Купала.—«Прымакі» М. Кудзелька—«Мікітаў лапачь». В. Марцікевіч—«Пінская шляхта». Л. Родзевіч—«Зьбянтэжаны Слаўка», «Пасланец», «Конскі партрэт»—Менск. Беларускае коопэрацыйна-выдавецкае таварыства. Савецкая Беларусь». I сав. друк. 8⁰ 84 стар. 3000 эк.

1923—Сцэнічныя творы для дзіцячага тэатру—Вільня. Выдавецтва У. Знаменоўскага, друкарня «Друк» 16⁰ 44 стар. (змест: А. Гарун: Шчаслівы чырвонец. Казка у двух абразках.—Ня ўсе тое парох, што у пораху ляжыць або дзіўны лапачь казка у адным абразку).

(На вокладцы: 1917—Тарас на Парнасі—Мінск. Выданне «Вольнае Беларусь», друкарня Я. Грынблята. 16⁰ 16 стар. Цэна 35 коп.

Чарот, М. (Кудзелька, М.) 1922—

Боскя на вогнішчы. Поэма. Муалюнкi. М. Філіповіча—Менск, Беларускае коопэрацыйна—Выдавецкае таварыства «Адраджэньне», I сав. друк. 8° 46 стар. +9 малюнкау. («Пролетарый усіх краёу, змучайцеся!»).

Чарот М. (Кудзелька М.) 1922—Завіруха. (Зборнік вершау).—Менск, Дзяржаўнае Выдавецтва Беларусі, I сав. друк. 16° 138+(2) стар. (3 прадмовау аўтара).

Ядвігін, Ш. (Лявіцкі, А.) 1910—Дзед Завала, Вільня, Выданьне «Нашае Хаты» № 3 друкарня М. Кухты. 16° 14+(2) стар.

Ядвігін Ш. (Лявіцкі Антон). 1923—Бярозка—Вілья «Віленскае Выдавецтва Б. А. Клецкіна 8° 48 стар. (3 кароткім біографічным нарысам).

Ядвігін Ш. (Лявіцкі Антон). 1914—Васількі. Апаведаньня—Вільня (Беларускае Выдавецкае Таварыства), друкарня Марціна Аутты. 8° 120 стар.

Ясакар (З. Бадуля Плаунік) 1922—Пад родным небам. Менск, Беларускае коопэрацыйна на выдавецкае таварыства «Адраджэньне», I сав. друк. 8° стар. 134.

Jadwihin, S. (Zawicki, A.) 1921.—Uspaminy. Wilnia, Wydanie krajowej suwiazzi, drukarnia «Druk» 16° 64 star.

VII-ы год.

Сыстэматычны курс беларус. літэратуры XIX—XX ст.

Асьвятленьне мастацка-фармальнае і соцыялегічнае літэратурных творау на грунце гістарычнага матэрыялізму: частыры аснаўных пытаньні у гісторыка-літэратурным асьветленьні. Пытаньня аб крыніцах творчасці, аб яе формах, а тыповам (тыпізацыя жыцьця, адбіткі рэчавістасьці), і аб індывідуальным (і дэалегія аўтара, суб'ектыўны элемент творчасці).

Беларуская літэратура у мінулым (да XIX ст.).

Пачаткі беларускага пісьменства, яго расьцьвет (XVI ст.) і заняпад.

Новая літэратура.

«Энэіда на выварат».

«Тарас на Парнасе».

Дунін-Марцынкевич: «Гапон», «Ку-

пала», «Вечарніцы», «Шчэраўскія дажынкi», «Пінская шляхта».

Францыск Багушэвіч: «У судзе», «Праўда», «Ня чурайся», «Хмаркі», «Хрэсьбіны», «Міцюка», «Калыханка», «Мая хатка», «Ахвяра», «Кепска будзе» і інш.

Ян Няслухоўскі: «Што птушкі казалі», «Што думае Янка», «Роднай старонцы» і інш.

Каганец: «Кабзар», «Неман», «Прылукі», «Вітаўка», «Хто міл быў», «Машэка», «Скрыпач і воўкі», «Старажыны курган», «Сын Данілы» і інш.

Ядвігін Ш. «Павук», «Гадунец», «Вучены бык», «Бярозка», «З бальнічнага жыцьця», «Гаротная» і інш.

Якуб Колас і Тарас Гуца: «Наш родны край», «Вуска», «Наша сяло», «Мужычая ніва», «Мужычая жыцьце», «Родныя песьні», «Палесьсе», «Вясна», «На полі вясной», «Усход сонца» і інш. «Сымон музыка», «Новая зямля», «Думкі у дарозе», «Дудар», «У старых дубох», «Малады дубок», «Дзэравеншчына», «Стараста», «Злучыліся», «Казкі жыцьця» і інш.

Мікась Чарот.

Янка Купала: «А хто там ідзе», «Гэй на перад», «Мой край», «Над Неманам», «Курган», «Пад новы год», «Пажаляй мужыка», «З песьняў мужыцкіх», «Прышла зіма халодная», «Явар», «Ворагам Беларускай» і інш. «Паўлінка», «Раскіданае гняздо».

Багдановіч: «Пагоньня», «Старая Беларусь», «Перапішчык», «Апокрыф», «Слудкія ткачы», «Маевая песьня», «Зімовая песьня», «Чуешь гул», «Ня кувай ты, шэрая зязюля», «Страцім лебядзь» і інш.

Зьмітрок Бядуля: «Ясакар», «Сьцепка», «Тулягі», «Сыман», «Пяць лыжак запіркі», «Ліст на каляды к сыну», «Дванаццацехгоднікі», «Сярод ночы» і інш. «Засушкі», «Ці грэх», «Волат», «Казкі зімовай ночы» і інш.

Алесь Гарун: «Ты мой брат», «Мілая родная», «На Віціме», «Эх сёгодня», «Думкі—дыямэнт», «Муляру», «Адам» і інш.

Цішка Гартны: «Песьні гарбара», «Гарбар на вандроўцы», «На чужой старане», «Свабода», «Песьня» і інш.

М. Чарот: «Бася на вогнішчы», Узоры лірыкі.

Пісуюныя практыкаваньні: Літэратурныя гутаркі, рэфэраты, дыспуты, літэратурныя суды, праца і гутарка ў студыях; пажадана шырокае застасаваньне лябараторнае мэтады ў форме самастойных і крытычных і дасьледчых адносін вучня да літэратурнае творчасьці.

ЛІТАРАТУРА

(для настаўніка).

Абдзірамовіч Ігнат. 1921. Адвечным шляхам (Досьледзіны беларускага сьветагляду). Вільня. Беларускае выдавецкае Т-ва, друк. Віленскага выдавецтва Б. А. Клецкіна. 17 н 72 стар.

1924. Беларусь.

Нарысы гісторыі, эканомікі, культурнага і рэвалюцыйнага руху. Калектыўная праца пад агульнай рэдакцыяй А. Сташэўскага, З. Жылуновіча, С. Некрашэвіча і Я. Пятровіча.

Менск. Выданьне Цэнтральнага Выканаўчага Камітэту Беларускае Савецкае Соцыялістычнае Рэспублікі. 1-я Дзярж. друкарня 80 322+3 партр+1 тобл.+1 карта—2000 экз.

(Зьмест: Тэрыторыя і насяленьне Беларусі. В. Друшчыц. Галоўныя моманты гісторыі беларускага народу. Ар. Смоліч—Эканомічнае становішча Беларусі перад вайной і рэвалюцыяй. Проф. У. Пічэта: Клясавы супярэч-

насьці ў Беларусі напярэдадні рэвалюцыі. Я. Лесік. Культурны стан Беларусі к моманту Лютаускае рэвалюцыі. Л. Мышкоўскі: Асьвета жыдоў на Беларусі да Лютаускае рэвалюцыі. Я. Дыла: Соцыялістычны рух на Беларусі. Расійская Соцыял-дэмакратычная Работніцкая Партыя. І. Сосіс: Асноўныя моманты ў гісторыі жыдоўскага рабочага руху ў г. Беларусі. А. Зіміонка: Соцыялістычны рух на Беларусі II партыя соцыялістых-рэвалюцыянэраў. А. Бонч-Асмалоўскі: Лібэральна—опозыцыйны рух на Беларусі. А. Бурбіс: Беларуская Соцыялістычная Грамада ў першым пэрыяде яе працы (1903

Аляхновіч, пісьменьнік—драматург.

—1907). З. Жылуновіч: Люты-Кастрычнік у беларускім нацыянальным руху. У Ігнатоўскі. Вялікі Кастрычнік на Беларусі (X 1917—II марта 20 г.). В. Кнорын: Комуністычная партыя на Беларусі. М. Гуткоўскі: Утварэньне Савецкае Соцыялістычнае Рэспублікі Беларусі; формы фактычнае сувязі яе з Р.С.Ф.С.Р. У Ігнатоўскі: Комуністычная партыя Беларусі і беларускае пытаньне. Я. Каранеўскі: Пасьля Кастрычнікаўскі пэрыяд. С. Некрашэвіч: Становішча культурна-асьветных-установаў на Беларусі пры НЭП'е. А. Славінскі: Зямельнае пытаньне. А. Сташэўскі: Сучаснае становішча Беларусі. З. Жылуновіч: Беларускае пісьменства.

1922. Беларуская навуковая тэрмінолегія. Выпуск першы. Элементарная матэматыка (Арытмэтыка, Альгебра, Геомэтрыя, Трыгономэтрыя, Асновы Аналітычнай Геомэтрыі і вышэйшага Аналізу). Менск. Выданьне Інстытуту Беларускай культуры. Сав. друк. 80 50+—ст.

1923. Беларуская навуковая тэрмінолегія—Выпуск другі. Практыка і тэорыя літаратурнага мастацтва (Расейска-Беларускі Слоўнік)—Менск, выданьне Інстытуту Беларускае Культуры, друк 1 Сав. (23+15) 74 стар. 1000 экз. Прадмова: Старшыня Гуманітарнай Сэкцыі Інстытуту Беларускае Культуры Н. Луцэвіч.

Гурло, пясняр.

1923. Беларуская навуковая тэрмінолегія. Выпуск трэці. Геаграфічныя й космографічныя тэрміны і назовы нябесных цел. Менск. Выданьне Інстытуту Беларускае Культуры. 1-я друкарня. 90 стар. 1000 экз.

1923. Беларуская навуковая тэрмінолегія. Выпуск чацьверты. Тэрмінолегія легікі і псыхалогіі. Менск. Выданьне Інстытуту Беларускае культуры. 1 дзярж. друк 80 62+(2) стар. 1000 экз.

1923. Выпісы з беларускае літаратуры (часыць другая) Новы і найноўшы кругабегі. Уложана спецыяльнай камісіяй пры выдавецтае. Менск. Бе-

ларускае коопэрац. выдавецкае Т-ва «Савецкая Беларусь» (Дзярж друк). (На вок. Масква — Пецярбург. Выданьне Госіздат) 80 284+IV стар. 8000 экз.

(Прадмова камісіі).

Гарэцкія М. і Г. браты.

1918. Руска Беларускі слоўнік. Смаленск. Выдаў М. Гарэцкі. Друкарня Аддзела Народнае Асьветы. 16^м 108+(4). На вокладцы: выдаў М. Гарэцкі.

Гарэцкі Максім.

1921. Гісторыя беларускае літаратуры выданьне другое (папраўленае). Вільня, выданьне Віленскага Выдавецтва Б. Клецкіна 80 208 стар.

Гарэцкі Максім.

1922. Хрыстаматыя Беларускае Літаратуры XI век—1905 год. (На вокл.: Перагледжана выдавецкай камісіяй Беларускага Навуковага Таварыства. Для вышэйшых пачаткавых; сярэдніх школ, дапаўняючых вучыцельскіх курсаў і курсаў беларусазнаўства. Вільня. Віленскае Беларускае Выдавецтва Б. Клецкіна, друкарня Выдавецтва 80 264 стар. (з прадмоваю М. Гарэцкага.

Міхайла Грамыка, пясняр.

Гарэцкі Максім.

1919. Невялічкі Беларуска-Маскоўскі слоўнік. Рэдакцыя Янкі Станкеу-

чыка. Вільня. На вокладцы: Беларускае Выдавецкае Т-ва «Крыніца». Друкарня «Віленскага Выдавецтва». 8^о 262+(2) стар.

1919. Дыяманты Беларускага прыгожага пісьменства № 1. Зборнік абраных твораў: В. Дунін-Марцінкевіча, Мацея Бурачка, Ядвігіна Ш. Я. Коласа, Я. Купалы, С. Полуяна, М. Багдановіча, З. Бядулі, А. Гаруна, — Кіев Беларускае Выдавецтва «Зорка». Друкарня «Работнік» 8^о ст. 84+(4) цена 5 р. 50 к.

Ziemkiewicz, Romuald. 1911. — Jan Barsceuski — piersy bielaruski pismien XIX stolecia (Uspamin u 60 letniuju hadauscynu smerci). Wilnia, drukarnia «Marcina Kuchty». 8^о 12 star.

Lastouski, W. 1918. — Wypisy z bielaruskaj literatury. Casc I. Zlazu u wydau W. Lastouski. Wilnia, drukarnia «Homan» 8^о 80 star. («Zur Verbreitung im Gebiete des Oberbefehlshabers Ost und zur Ausfuhr zugelassen. Buchprüfungsamt Ob. Ost»)

Nawina, Anton. (Luckiewicz, Anton) 1918. — Nasy piesnary. Literaturna-socyalnyje narisy. Wilnia, drukarnia «Znicz» 8^о 84 star. (Zur Verbreitung im Gebiet des Oberbefehlshabers Ost und zur Ausfuhr zugelassen. Buchprüfungsamt Ob. Ost.).

1923. Цішка Гартны.

На дзень пятнаццацхгадовага юбілею яго літаратурнае працы (1908—1923) (Аўтабіяграфія, Крытычны нарыс, Пасьвячэньні і Выбраныя творы) Менск, выданьне Інстытуту Беларускае Культуры. 1-я Дзярж. друк. 8^о 80 стар.+1 партрт. (Зьмест: Ц. Гартны: Аўтабіяграфія, Вершы, 3 раманы «Сокі Цаліны». Зварот на Бацькаўшчыну, М. Піотуховіч: Пролетарская поэзія і лрыка Ц. Гартнага; Пасьвячэньні: Я. Купала, Я. Колас, Ясакар, М. Чарот).

ПРОГРАММА

по обществоведению, объединяющая элементы истории (общей, Р. С. Ф. С. Р. и Б. С. С. Р.), социологии и советской конституции будет дана в ближайшем будущем по утверждении Центральным Методологическим Комитетом и присылке в Вит. Окр. От. Нар. Обр.

Программа по истории (1920 г.) включала в себя историю Белоруссии (7 кл.—2 ч. в нед.), историю России (Киевской, Новгородской и Московской Руси в 4, 5 и 6 кл.) и всеобщую историю (историю первобытной культуры—4 кл.; историю древнего мира—5 кл.; средних веков—6 кл. и новую историю—7 классов). Наряду с этим в 6 и 7 кл. преподавались основы социологии и советской конституции. Основные познания из этих предметов, как из истории Белоруссии давались и в последнем классе сельской массовой школы.

ПРОГРАММА

по истории Белоруссии.

Прошлое Белоруссии, начиная от удельных княжеств и кончая объединением Литовско-Белорусских земель.

Период уний Литовско-Белорусского княжества с Польшей. Политический строй и социальные взаимоотношения в XV и половине XVI столетий. Аграрная реформа Сигизмунда Августа и ее значение.

Положение Лит.-Белорусского княжества после объединения с Польшей.

Общественные классы: князья, шляхта, крепостные. Социальная борьба (крестьянские бунты). Религиозная борьба (католичество, реформация, униаты). Борьба белорусской городской буржуазии против католического и культурного влияния Поль-

ши, (церковные братства). Социальные элементы в религиозной борьбе данного периода.

Положение Белоруссии под властью Российского самодержавия. Руссификаторская политика самодержавия.

Освобождение крестьян в 1861 г. Польское восстание 1863 г. «Белый» и «Чырвоны» жонды. Кастусь Калиновский и его роль в восстании.

Связь революционного движения на Белоруссии с обще-российским рев. движением.

Экономические условия на Белоруссии в конце 19 века. Социальные взаимоотношения.

Начало рабочего социалистического движения. Народовольческие группы. Рабочие социалистические кружки (главным образом среди еврейского пролетариата). Начало соц.-демокр. движения.

Бунд и его влияние на местное социалистическое и революционное движение.

Рост соц.-демокр. движения. Кассы взаимопомощи. Празднование 1-го мая Демонстрации и рабочие забастовки. I-й Съезд РСДРП в Минске с участием Бунда. Экономизм и легальный марксизм; борьба с экономистами и легальными марксистами на Белоруссии. Оживление политической и экономической борьбы в 1899-1901 г. г. Студенческое движение; революционное движение среди учащейся молодежи Белоруссии. Искра и ее влияние на соц.-дем. организации Белоруссии. Правительственный террор. Рост профессиональных организаций.

Разгром соц.-декр. организаций. Конференция с.-д. в Белостоке, подготовившая 2-й съезд РСДРП.

Зубатовщина в Минске. Бунд выходит из партии. Русско-японская война. 9-ое января, отзвуки январских событий на Белоруссии. Своеобразное участие Бунда в работе среди других национальностей. Революция

1905 года; как она проходила в Белоруссии. Поддержка Московского вооруженного восстания пролетариатом Белоруссии.

Реакция 1907-1908 г. Распад соц.-демокр. организаций Белоруссии.

Народнические группы (народовольцы, эс-эры, Белорусская социалистическая громада.)

Эс-эры, их организация, деятельность, террор.

Белорусская социалистическая Громада, как национальная Белорусская социалист. партия с народническим уклоном. Ее деятельность. Возрождение Белорусского национального движения. Отказ от социальной борьбы и культуртрегерство в период реакции. Раскол в Белорусской социалистической громаде к моменту Октябрьской революции.

Октябрьская революция на Белоруссии. Советы и фронтовые Комитеты. Захват власти Минским Советом Раб. и Солд. Депутатов. Организация Военно-революционного Комитета Западной области. Съезды Советов 1) в ноябре 1918 г., 2) в начале 1919 г., 3) фронтовой съезд. Белорусская соц. громада и организация фронтовых белорусских частей.

Организация Центральной Белорусской Рады в окт. 1917 года.

Первый Всебелорусский конгресс и его Рада. Борьба Облискомзапа с белорусским национальным движением. Роспуск Всебелорусского съезда.

Эвакуация Минска Советской властью. Власть на несколько дней переходит в руки Временной Белорусской Рады. Немецкая оккупация и роль Белорусской Соц. Громады и деятелей белорусского нац. движения за период оккупации. Благодарственная телеграмма Вильгельму лидеров Белорусской Рады.

Белорусское движение в части Белоруссии неоккупированной немцами. Белорусский Национальный Комиссариат в Петрограде. Борьба

Белнаркомнаца с Обліскамзапом по нацыянальнаму вопросу.

Отступление немцев. Северо-Западная Областная конференция РКП. и вынесенное решение о создании Белорусской Сов. Соц. Республики. Организация Белорусского ЦКБП. Первая рабоче-крестьянская власть Белоруссии с Жилуновичем во главе. Первый Съезд Советов в феврале 1919 г. Литовская Сов. Соц. Республика. Постановления Съездов об объединении Литвы и Белоруссии. Первый Съезд компартии Литвы и Белоруссии 3-6/IV 1919 Лит. Бел. Респуб.

Польская оккупация. Игра Пилсудского с Белорусскими националистами. Подпольное и партизанское движение. Победа Советской власти.

ЛИТЕРАТУРА

(для учителя).

Варонко, Я. 1920.—Беларускі рух ад 1917 до 1920 году. Кароткі агляд. Коуна, Ф. Скарынн, друкарня А. Бака і Х. Манкес. 16° 30 ст.

Власт. (Ластоускі, В.). 1910.—Кароткая гісторыя Беларусі. 340 рысункамі.—Вільня, друкарня Марціна Кухты. 8° IV+104 стар. (з прадмовай аўтара).

Угнатоускі, У. 1921.—Кароткі нарыс гісторыі Беларусі. Выданьне 2-ое. Лекцыі, чытаныя на курсах лектароў беларусазнаўства.—Менск, Дзяржаўнае Выдавецтва Беларусі. 8° 126+(2) стар.

(Бібліяграфія: Крыніцы і падручнікі стар. 123—126).

Канчар, А. 1921.—Клясавае, нацыянальнае і рэлігійнае змаганьне на Бе-

ларусі.—Вільня.Выданьне «Нашае Думкі». Коопэр. друкарня «Друк». 16° 32 стар.

Маркс, К. і Энгельс, Ф. 1924.—Камуністычны маніфэст. Пераклад Я. Лесіка.—Менск, Беларускае коопэрацыйна-выдавецкае т-ва «Савецкая Беларусь». 1-ае Дзярж. друк. (80) 74 стар. 2000 экз. (Пролетары усіх краёў, злучайцеся!) (Прадмова перекладчыка).

Новіна, Антон (Луцкевіч, Антон). 1912.—На дарозі да новага жыцця.—Пецярбург, «Загляне сонцэ і у нашэ ваконцэ», друкарня Пенткоўскаго. 8° 28 стар.

Остэрлёф, Вольфмар і Шустэр. Язэп. 1921.—Сусьветная гісторыя. Пераклад на беларускую мову А. Луцкевіч.—Вільня, (Выданьне Беларускага Навуковага Т-ва), друкарня «Віленскага Выдавецтва» Б. Клецкіна. 8° 138 стар.

Остэрлёф, Вольфмар і Шустэр, Язэп. 1922.—Сусьветная гісторыя, Часьць III-я: Гісторыя новых часоў. Пераклад на беларускую мову А. Смоліч.—Вільня, Выданьне Беларускага Навуковага Т-ва, друкарня «Віленскага Выдавецтва» Б. Клецкіна. 8° 148+(2) стар.

Пічэта, У., проф. 1924.—Гісторыя Беларусі. Частка першая. Масква—Ленінград, Дзяржаўнае Выдавецтва (Менск, Беларускае Выдавецтва «Савецкая Беларусь»). 8° 134 стар.—3000 экз. (Народны Камісарыят Асьветы Б.Р.С.Р.).

1921.—Праграма для гутарак па гісторыі роднага краю у II кл. і у 1-й палове году III кл. (2 гадз. у тыдзень).—Менск, Дзяржаўнае Выдавецтва Беларусі. 16° 2 стар.

(С. Р. Р. Б. Народны Камісарыят Асьветы).

Ручная праца й мастацтва

выкладаецца згодна Ленінградзкім праграмам працоўнае школы (выд. 1921 г.). Аб фізычным выхаваньні будзе дадзена інструкцыя потым.

С х е м а

программы географии в семилетней трудовой школе Белоруссии.

III-й год обучения.

Этот год посвящается знакомству с типичными ландшафтами Белоруссии и других стран земного шара.

Образцы: 1) Смешанный лес Белоруссии: растительные сообщества, вкрапленные в зону смешанных лесов; роль человека в образовании белорусского ландшафта; культурные земли, город и деревня (подводятся итоги знаний, приобретенных на уроках родноведения).

2) Ландшафт какого-нибудь промышленного района Западной Европы, например: Северо-Восточной Англии, Рейнской провинции или Восточной Силезии. Ознакомлению с типичным ландшафтом промышленного района предшествуют беседы о промышленных местностях Белоруссии.

3) Приморский ландшафт умеренного пояса. Выясняется, влияние моря на общий вид ландшафта, значения моря и т. д. Объектом может служить Эстония или Латвия.

4) Тайга. Предварительные беседы о хвойных лесах Белоруссии. Ознакомление с картинами природы и жизни людей хвойных лесов севера. Быт охотничьих народов.

5) Тундра. Предварительная беседа о моховых болотах Белоруссии. Картины природы и жизни людей в тундрах Европы или Америки.

6) Берега Сев. - Ледовитого моря («океана»).

7) Степь: а) Земледельческий район на Украине.

б) Киргисская степь. Кочевой быт.

8) Пустыня: Сахара или Внутренняя Австралия.

9) Саванны: а) Высококультурный район (Индия).

б) Африка.

10. Тропический лес.

Ландшафты незнакомых стран иллюстрируются картинами и художественными описаниями. В понятие ландшафта входят и те видоизменения его, которые внесены деятельностью человека. В этом же году расширяется круг сведений о шарообразности земли и градусной сети (черный глобус). Третьим годом заканчивается первый концентр географии.

IV-й год обучения.

С этого года преподается страноведение. Начинается курс с изучения Европы, как части света, в которой находится родина учащихся, ибо природа и деятельность человека здесь доступнее конкретному пониманию детей. Европу следует рассматривать целиком — Западную и Восточную по географическим областям (например: Средиземно-морские страны; страны Севера; Юго-восточные степи и т. д.).

В связи с изучением физико-географических областей даются сведения о хозяйственной деятельности и культурно-политическом состоянии европейских народов. Здесь подчеркивается изменение всего лица Европы культурной деятельностью человека: проводится параллель между Западом и Востоком, морскими и центральными странами.

V-й год обучения.

В этом году проходит география внеевропейских стран в том же духе и по принципу, положенному в основу изучения Европы. Особое внимание уделяется наиболее культурным странам: Северо-Американским Соединенным штатам, Японии, Австралийским колониям и т. д.

VI-й год обучения.

В 6-ом классе проходит общая (физическая) география. Расши-

ряются и закрепляются сведения из физической и математической географии, приобретенные в предыдущих классах.

А. Бурбіс.

Указываем преподавателю на учебник физической географии ЛЕСГАФТА (курс сокращен.), определяющий приблизительно объем содержания этого курса.

VII-й год обучения.

В VII-ом классе проходится сравнительная география Белоруссии. Белоруссия сравнивается в географическом и культурно-экономическом

отношении, как с Россией и Украиной так и с другими странами.

ЛИТЕРАТУРА

(для настаўніка)

Аетраўсні. Р. Космографія (курс школы другога ступені).

А. І. 1918. Усходняя Беларусь. Статыстычныя і гістарычныя матэрыялы — Менск. Выданьне Народнага Сэкрэтарства Міжнародных Спраў, друкарня Я. А. Грынблята. 8^о 14 стар. ц. 40 к.

Бурбіс. Экономічэскі очерк географіі Беларусіі. «Нар. Хоз. Белорусіі» 1922, № 4.

Грамыма Михайла. 1923. Пачатковая географія. Менск. Беларускае Коопэрацыйна-Выдавецкае Товариства «Савецкая С. Беларусь». I сав. друк. 8^о 142 (4) стар. 1 карта.

— 1919. Карта Беларусі. Масштаб 1:1680.000. У цалі 40 верст. Wilno, lit. p. «N. Mac i Syn».

— 1922. Неба і зоры. Пералажыў (з расійскага) Г. Казячы. Коуна. Выданьне. Стала друку міністэрства Беларускай спраў, друкарня А. Бака. 8^о + 22 стар.

Смоліч Аркадзь. 1992. Географія Беларусі. Выданьне 2-ое, значна пераробленае і дапоўненае — Вільня, беларускае Ведавецтва Б. Клецкіна, друкарня Б. Клецкіна. 8^о IV+368 стар.

С х е м а

програмы по физике для семилетней трудовой школы

(Изд. 1921 г.).

Предварительные замечания.

Научно-Педагогическая Комиссия, при Академическом Центре Наркомпроса Белоруссии, в настоящее время занята изготовлением более или менее подробных программ по разным предметам обучения с объяснительными к ним записками. Но в виду ощущаемой в школах крайне острой нужды в программах, Комиссия принуждена выпустить схемы программ

для удовлетворения запросов педагогов.

Комиссия, работавшая по разработке программы физики, постановила ввести систематическое изучение курса физики с 6-го года обучения, посвящая этому предмету 2 часа в неделю. Разумеется, что в течение двух лет, 6-го и 7-го года обучения, можно ознакомить учащихся с важнейшими законами и явлениями фи-

зики только в объеме первого центра.

Изучаемые явления должны иллюстрироваться примерами из обыденной жизни, при чем всевозможные понятия и законы явлений придется рассматривать главным образом с качественной стороны, избегать по крайней мере на первых порах обучения математических формул. Однако необходимо сказать, что исключительно иллюстративное, наглядное преподавание не есть еще трудовое. Опыты, показываемые преподавателями и выполняемые даже самими учащимися на готовых приборах, не знакомят достаточно основательно с научным методом и во всяком случае не дают простора для развития творчества учащихся.

Гораздо ценнее педагогически, если дети сами смастерят простейшее приспособление для изучения того или другого явления или закона, так как при этом дается место не только труду, но и творчеству детей: они не только осмысленно работают, но и изобретают тот или другой прибор, ту или другую установку, и знания, приобретаемые таким путем, становятся поистине неотъемлемым достоянием учащихся. Изучение физики предлагается начать с рассмотрения явлений тепловых, как наиболее показательных.

Программа:

VI-й год. Расширение тел от нагревания. Передача тепла. Термометрия. Количество теплоты. Теплостойкость. Испарение. Охлаждение при испарении. Сжатие и отвердевание. Работа пара. Паровая машина. Твердые тела и их свойства. Упругость. Основные свойства жидкостей. Передача давления в жидкостях. Понятие о гидравлическом прессе. Плавание. (Закон Архимеда). Понятие о капиллярных явлениях.

Основные свойства газов. Вес воздуха. Потеря веса тел в воздухе. Аэростат. Давление атмосферы и простейшие явления, им объясняемые. Воздушные и водяные насосы.

VII-й год. Магнетизм. Краткая исто-

рия изучения электрических явлений. (Электрические опыты). Главнейшие элементы Даниэля, Ле-кланэ и др.). Электропроводность. Понятие о токе. Действие тока на магнитную стрелку. Тепловые действия. Применение тока к освещению. Электрическая сеть. Применение предохранителей.

Электромагнетизм. Электрический звонок. Телеграф Морзе. Понятие об индукции. Телефон. Понятие о динамомашине. Атмосферное электричество.

Звук. Колебательное состояние звучащего тела. Распространение звука. Высота, сила и тембр звука. Отражение звука. Музыкальные инструменты. Понятие о граммофоне.

Свет. Источники света. Прямолинейное распространение его. Тени и полутени. Солнечное затмение. Отражение света. Зеркала. Преломление света. Сферические стекла, лупа, микроскоп, телескоп, бинокль, проекционный фонарь. Понятие о спектре и радуге. Понятие о фотографии.

Механика. Простейшие виды движения. Понятие о массе, силе и энергии. Тяготение. (Вес. Всемирное тяготение). Рычаги. Простейшие машины.

Примечание: Вит. Мет. Ком. находит необходимым начинать изучение физики с V кл., распределив соответственно материал. В результате чего и в ниже печатаемом уч. плане внесено в V кл. 2 часа на изучение физики.

ЛИТЕРАТУРА

(для настаўніка).

Нікандра—Трэпка, А.

1922 — Фізика. Курс VI класу гімназіі. Механіка. Цяпляныя. Вільныя. Друкарня «Віленскага Выдавецтва» С. Б. Клецкіна. 8' 222+4+(2).

Нікандра—Трэпка, А. Фізика. Ч. II. (Курс VII і VIII кл. Оптыка і акустыка).

Кашыя, Н. В.

1924 — Фізика. Першая ступень. Курс пабудаваны на аснове лабараторных заняткаў. Частка першая. Пе-

раклад з расейскага 2-га выдання
А. Круталевіча. Масква—Ленінград.
Дзяржаўнае выдавецтва. (Менск, Бе-
ларускае Выдавецтва «Савецкая Бела-

русь» 1-я Дзярж. друк.) (26+17) 180
стар. з малюнкамі у тэксце.—6000
экз. (Народны Камісарыят Асветы
Б. С. С. Р.).

СХЕМА ПРОГРАММЫ

по русскому языку и словесности в семилетней школе.

Прохождение языка ведется с 4 группы.

4 и 5 группы. При четырех (4) уро-
ках в каждой группе в неделю.

Обучение письму и чтению.

Произношение гласных и согласных.

Деление на твердые и мягкие.

Особенности правописания гласных
и согласных.

Формы склонения и спряжения.

Правописание отдельных частей
речи.

Синтаксис простого предложения.

Вводные слова и предложения, обра-
щения и приложения.

Согласование и управление слов.

Синтаксис слитных и сложно-под-
чиненных предложений.

Примечание: Теоретическим све-
дениям по грамматике отводит-
ся здесь весьма незначительное
место, так как таковые полу-
чают учащиеся при прохождении
курса грамматики белорусского
языка.

Чтение. Чтение художественных про-
изведений русской лит., главным об-
разом, новейшей: рассказов, стихо-
творений, драматических сцен.

Выработка плана чтения и харак-
тер разбора определяются в зави-
симости от имеющихся в пользова-
нии учащихся хрестоматий, сборни-
ков.

Например: Жизнь детей различных
классов прежде и теперь у нас в Рос-
сии и за границей; общественная жизнь
в деревне и в городе; труд (мастер-
ская, фабрика, завод, хутор, деревня);
природа—ее богатства, красота, борь-
ба человека с природой; человек и
животные и пр. пр.

Пособия: *Абраменко*—Этимология
Его-же—Синтаксис нов.
изд.

Попов—«Отблески» ч. I
и II.

Практические упражнения по эти-
мологии и синтаксису. Устные и пись-
менные: образование и изменение слов,
составление предложений, разбор, зри-
тельные диктанты, списывание, само-
стоятельные изложения на темы, зна-
комые учащимся непосредственно.

6 и 7 группы. При четырех (4) не-
дельных уроках в каждой группе.

Синтаксис сложно-сочиненных пред-
ложений.

Язык. 1. Зарождение и жизнь язы-
ка. 2. Мертвый и живой язык. 3. Ли-
тературный и народный. 4. Русский
язык и его связь с другими языками.

Выразительные средства яз. Стиль
и его качества. Комизм, юмор и са-
тира. Ритм. Виды ритмических соче-
таний.

Сочинение. Творчество индивидуаль-
ное (личное) и коллективное (народ-
ное).

Понятие о сочинении. Элементы
сочинений. Научное (прозаическое) и
художественное (поэтическое) соч.
Отличительные свойства отдельных
видов худ. сочинений.

Литература. Понятие о словесности
и литературе.

Классовый характер литературы.

Крупнейшие эпические памятники
коллективного творчества:

Героическая песня старой (былина)
и новой (ист. песня) формации.

Былинные сюжеты об Илье Муром-
це, Добрыне Никитиче, Ваське Буслае-
ве и Садко.

Содержание песен, отразивших события русской жизни 17 века.

Рекрутская и солдатская песня.

Классовая, революционная.

По выбору учащихся и преподавателя. Например: «Гришка-Расстрига», «Песня Ксении Борисовны», «Не шуми, мати—зеленая дубравушка», «Последний нонешний денечек», «Шумел, горел пожар Московский», «За власть советов», «Мы молодая гвардия», «Мы кузнецы» и др. и др.

Характер древней переводной и оригинальной письменности.

Беллетристика 17 века, переводная и оригинальная.

Начало 18 века. Культурный перелом и отражение его в лит. произведениях.

Сатирический характер русской лит. II-ой пол. 18 века и причины его развития.

Фонвизин, Крылов, Радищев.

Т. наз. сентиментализм и романтизм в русской лит.

Художественный реализм.

Для чтения подобрать произведения с таким расчетом, чтобы учащиеся могли познакомиться с бытом дворянства, торгово-промышленной и финансовой буржуазии, а также и с бытом тех слоев населения, которые помогали господствующим классам в эксплуатации трудящихся; с жизнью крестьян и рабочих прежде и теперь у нас в России и за границей.

Учащиеся пишут сочинения в связи с прохождением курса.

Пособия. Абраменко—Синтаксис,

Попов—«Отблески» III часть для преподавателя и учащихся.

Алферов и Грузинов—Допетровская лит. и Нар. словесность.

Его-же—18 век.

Примерный список произведений для характ. дворянского быта.

Пушкин—«Евгений Онегин».

Гоюль—«Старосветские помещики».

Тургенев—«Рудин», «Дворянское гнездо».

Гончаров—«Обломов», «Обрыв».

Салтыков-Щедрин—«Пошехонская старина».

Его-же—«Господа Головлевы».

Л. Толстой—«Детство, отрочество и юность».

Его-же—«Война и Мир».

Для характеристики быта торгово-промышленной буржуазии:

Островский—«Свои люди—сочтемся».

Его-же—«Гроза», «Бедность не порок».

Никитин—«Кулак».

Горький—«Фома Гордеев».

Боборыкин—«Китай—Город».

Максим-Сибиряк—«Приваловские миллионы».

Бунин—«Господин из Сан-Франциско».

Арцыбашев—«Миллионы».

Дш. Лондон—«Под гнетом империализма».

Г. Ман—«Богиня».

Синклер—«Угольный король».

Золя—«Деньги».

Э. Верхарн—«Банкир».

Ибсен—«Столпы общества».

Рабочие:

Горький—«Рассказы».

Его-же—«Мать», «Враги».

Куприн—«Молох».

Серафимова—«Стрелочник».

Его-же—«Сцепщик на заводе», «Под землей».

Гаршин—«Сигнал».

Короленко—«Без языка».

Арцыбашев—«Рабочий Козырев».

Мамин-Сибиряк—«Белое золото».

Рубакин—«Среди шахтеров».

Песни неволи и труда (сборник).

Золя—«Углекопы».

Духовенство:

Лесков—«Полуночники», «Соборяне».

Гусев-Оренбургский—«Рассказы».

Тренев—«Владыка».

Чиновничество:

Гоголь—«Шинель», «Резизор».

Достоевский—«Бедные люди».

Грибоедов—«Горе от ума».

Салтыков-Щедрин—«Помпадур и помпадурши».

Чехов—«Рассказы».

Военный быт:

Л. Толстой—«Осада Севастополя».

Гаршин — «Из записок рядового Иванова».

Куприн — «Поединок».

Серафимов — «Как он умер».

Андреев — «Красный смех».

Вересаев — «На войне».

Семенов — «Путь к Цусиме», «Цусима».

Горький — «Солдаты».

Рассказы из «Красной Нивы», «Огонька» и совр. др. журналов.

Крестьяне:

Григорovich — «Деревня», «Рыбаки», «Антон Горемыка».

Тургенев — «Записки охотника».

Некрасов — «Кому на Руси жить хорошо».

Его же — «Размышления у парадного под'езда», «Железная дорога».

Л. Толстой — «Власть тьмы».

Семенов — «Крестьянские рассказы».

Арцыбашев — «Конокрад».

Муйжель — «Рассказы».

Чехов — «Рассказы».

Д. Бедный — «Мужики».

Короленко — «В голодный год».

Рассказы Г. Успенского, Засодимского, Златовратского.

Красные книжки (сборники)

Примечание. Центр внимания должен лежать в новейшей литературе.

ПРАГРАМА СЪПЕВАУ

будзе дадзена у бліжэйшай будучыне.

Літаратура (для настаўніка).

На вокладцы: 1919. Беларускія прыпеўкі. Уклаў да друку. П. Станіч. Вільня, Беларускае Выдавецкае Таварыства, друкарня М. Кухты. 16^о 16 стар.

1913. Беларускія песьні разложаныя на 4 галасы.

Ой ляцелі гусі.

Дый куды-жы ты.

Ой пойду я лугам.

Ды ужо сонейка.

16^о 16 асобн. лісткоў.

Адна песьня у 4 галасоў—10 коп.

Кожны голас—3 коп.

Грыневіч А. 1923. Навука сьпеву (правілы і практыка). Навучнік гэты музыкальнай камісіяй Беларускага Навуковага Т-ва у Вільні разгледжан і прызнан адпаведным для карыстаньня ім у беларускіх пачатковых і сярэдніх школах (паведамленьне 5 жніўня 1923 г. № 109) Вільня. Выданьне аутара, друкарня Левін і сын. 8^о 40 стар. (Прадмова аутара).

Грыневіч А. 1920. Школьны сьпеўнік. Злажыў А. Грыневіч. (Вучыцель сьпеву Менскай Беларускай Гімназіі). Музыкальны і літаратурны змест сьпеўніка

Камісіяй Беларускага Вучыцельскага хаўруса і прафэсарамі музыкальнай школы Г. Іваноўскага у Менску 3-га лютага 1920 г. разгледжан і прызнан адпаведным для школ. Вільня 32 стар. (Літографія).

Грыневіч А. 1920. Народны сьпеўнік 1 — 3 галасы. Апрацаваў А. Грыневіч. Вільня. Тіполітографія Х. Ласков 8^о 16 ст. (Літографія).

Hryniewicz, A. 1910. — Bielaruskije piesni z notami. Sabrau i wydau A. Hryniewicz. T. I. Pieciarburgh. Drukarnia K. Piantkouskaha. 8^о 30+(2) st.

Hej ze piesnia, hej ze nasa

U swiet kacisia, u kozny kut!

Choc tam niecha honie, strasze —

Wyzwolajsia s trudnych put!

Bisia s chmarami z wichrami,

Nieprywiety usie ahaj,

I swobodna miz ziami,

Swajo prawo zdabywaj!

I. Kupala.

Hryniewicz, A. i Ziazula, A. 1912. — Bielaruskije piesni z notami. Sabrali A. Hryniewicz i A. Ziazula. T. II. Pieciarburgh. Drukarnia K. Piantkouskaha. 8^о 32 star,

1924.—Камсамольскі сьпеунік. Пад рэдакцыяй газэты «Малады Араты»-Менск, 2 дзярж. друкарня Белтрэет. друку. (18—13) 32 стар.—4000 экз.

(Кам. Саюз Моладзі Беларусі. Бібліатэка «Чырвоная Зьмена»).

Кашин, В. И. «Белорусские мотивы». Для смешанного хора. Гарманизация В. И. Кашина. Выпуск I.

Бобруйск, издание Ф. Ф. Старожукова, типо-лит. С. М. Сохора, 80 (Ф Старожуков: от издателя).

Песни. Синодальная тип. 160 48 ст. (Дозволено цензурою Спб. 17 декабря 1903 г. (Зьмест: Дурны мужык, як варона.—Як прауды шукаюць.—У судзе.—Мая хата.—Бог ня роуна дзеле. Кепска будзе!—У вастрозе.—Быу у чысцы.—Калыханка.—Панская ласка.—Ахвяра.—Не цурайся.—Свая зямля.—Оклич—Мужыцкая доля).

Равінскі М. 1922.—Зборнік песень з нотамі.—Менск, Беларускае коопэрацыйна-выдавецкае таварыства.—«Адраджэньне», 80 72 ст.

Роговскі Л. М. 1911.—Беларускі песеннік з нотамі для народных і школьных хороў. Кніжка I. Злажыу Л. М. Роговскі. — Bielaruski piesiennik z notami dla narodnych i skolnych chorou. Knizka I. Zlazuu L. M. Rogouski.

На вокладцы: Вільня. Выд. «Нашае

Нівы». Друкарня М. Кухты. 80 (2)+16 ст.

Рагоускі Л. М. 1918.—Беларускі песеннік з нотамі для народных і школьных хороў. Злажыу Л. М. Рагоускі. — Bielaruski piesiennik z notami dla narodnych i skolnych chorou. Zlazuu L. M. Rahouski. На вокладцы: Wydanie drugie. — Wilnia. Wydawnictwo W. Lastouskaho. Drukarnia «Znis». 80 68 star. Bielaruskaja Kniznia № 6. Zur Verbreitung im Gbiete des Militär-gouvernements Litauen und zur Ausfuhr zugelassen. Pressabteilung des Militär-gouvernements Litauen.

Тэраускі Ул. 1922.—Беларускі лірнік. Сьпеунік на чатыры галасы.—Бэрлін. Выданьне Навукова—Літэрацкага Аддзелу Народнага Камісарыяту Асьветы Б.С.С.Р. Друкована Выдавецкім аддзелам гандлевага прэдаўніцтва Н.К.У.Г. у Нямеччыне, 80. 92 ст. Беларуская Савецкая Соцыялісткая Рэспубліка.

Тэраускі Ул. 1921.—Беларускі сьпеунік з нотамі на тры галасы паводле народных мэледый. Менск. Дзяржаўнае Выдавецтва Беларусі. 6-я С. Т. 80 (1)+58 ст.

Навукова—Літэратурны Адзел Камісарыяту Народнае Асьветы Беларусі. (На вокладцы: Пралетарыі усіх краёў, злучайцеся!—3-я Сов. Типо-Лит.

ПРАГРАМА

па нямецкай мове для сямехгадовае працоўнае школы.

5 клас.

Навучэньне чытаньню, правільнаму вымаўленьню і пісьму (сьпісваньне з кніг знаемага тэксту, сьпісваньне з дошкі легкіх сказаў напісаных настаўнікам).

Сумежна з тэкстам вывучаемых артыкулаў, вучнямі усвойваюцца граматычныя правілы: род, лік, азначальны і неазначальны, члены. Скланеньне іменьняў назоўных. Спражэньне дапамагальных дзеясловаў і спражэньне найбольш ужываных дзеясловаў у Praesens, Imperfectum, Perfectum, Imperativ. У працягу навучальнага году

робяцца пісоўныя працы, аб'ясняльныя і кантрольныя дыктоўкі з вывучанага тэксту.

Падручнікі—Глезер і Пяцольд ці Андэрсэн I ч.

6 клас.

Мае быць закончана ізвучэньне артыкулаў з вышэйадзначаных падручнікаў, пераклады і адказы на пытаньні, разьбіраемых у клясе артыкулаў.

Па граматыцы: дужае і слабое скланеньне іменьняў назоўных, скланеньне іменьняў прыметных. Ступені прыраўнаваньня іменьняў прыметных, няправільныя ступені прыраўнаваньня. Ду-

жае і слабое спражэньне дзеясловау. Ува усіх часоў абвешчальнага ладу. Аб'ясняльныя і кантрольныя дыктоўкі і пераклад вывучаных артыкулаў.

7 клас.

Чытаньне, пераклад, адказы на пытаньні і ў канцы навучальнага году суцэльнае вылажэньне артыкулаў па хрыстаматы Андэрсэна I ч. і па падручніку Глезера і Пяцольда II ч.

Па граматыцы праходзіцца наступнае: зьмешанае скланеньне іменьняў назоўных уласных. Займа. Імя лічэбнае. Неправільныя дзеясловы. Спражэньне

дзеясловаў умоўнага ладу. Дзеясловы залежнага стану.

Пісоўныя практыкаваньні—дыктоўкі і пералажэньне знаемага тэксту.

Мае быць закончана і звучэньне артыкулаў з падручнікаў пачатых у папярэдніх клясах.

Мае быць закончаны курс этымалёгіі (сказ кіруючы рознымі склонамі, прыслоўе, злучнік). Спражэньне дзеясловаў умоўнага ладу. У гэтым клясе вучні знаёмяцца з сьінтаксычнымі правіламі. Робяцца пісоўныя працы ў выглядзе пераказаў незнаемых артыкулаў, прачытаных у клясе настаўнікам.

Плян заняцьцяў у нулевых групах.

Нулевая група пры сямігадовых школах павінны прыблізіць школу да дзіцячага саду. Узрост дзяцей гэтых груп ад 7—8 гадоў. У гэтым узросьце дзеці асабліва рухавы і фізычна актыўны. З гэтае прычыны і патрэбна карыстацца гэтымі уласьцівасьцямі, каб пакіраваць гэтую актыўнасьць да мэтазгоднае працы. Надворны выгляд пакою павінен таксама адпавядаць гэтаму нахілу. Калі няма ніякае магчымасьці здабыць і абсталявацца спецыяльнымі мэблямі для дзяцей гэтага узросту, якую можна было-б перастаўляць з аднаго мейсца на другое, як напр. маленькімі столікамі, крэсэламі, або ўслончыкамі, дык у кожным выпадку належыць мэблі расставіць так, каб дзеці маглі вольна хадзіць па клясе. Пажадана, каб на сьценах былі малюнкi, адпавядаючыя разуменьню дзяцей, або рысункі самых дзяцей па іх уласнаму выбару, а на вокнах кветкі, за якімі дзеці самі наглядаюць. Пакой павінен быць чысты і прыбраны. Неабходна мець: табліцу, на сьценах палічкі, альбоэтажэркі, на каторых разложаны работы дзяцей і ўсе інструмэнты, неабходныя да дзіцячых работ, як напрыклад: ножычкі, малаткі, пілкі, цывякі, кістачкі, хварбы і г. д. Лік дзяцей у такой групе ад 20—30.

Усе клопаты аб парадку і чыстаце

дзяцей бяруць на сябе самі дзеці, але з удзелам кіраўнічкі: дзеці самі падмятаюць і сьціраюць пыл, мыюць сталы, кістачкі пасья фарбаваньня кладуць усе на мейсца і г. д.

У гэтых групах пры школах большаю часткаю будуць пападаць дзеці, ня бышыя у дзіцячых садах, а знача без ніякага тэхнічнага навыку, ня будуць умець абходзіцца з нажнічкамі, глінаю, алоўкам, ня будуць знаёмы з колерамі і формаю прадметаў; неабходна раней, чым прыступіць да пісьменнасьці, зрабіць з імі падгатавочную работу, на якую патрэбна будзе затраціць часу ад 2—4 тыдняў, у залежнасьці ад разьвіцьця дзяцей. Асаблівую увагу треба зьвярнуць на разьвіцьце надворных пачуцьцяў, гэтых апаратаў, да цэнтральнай нервавай сыстэмы уражаньня. Пры правядзеньні спецыяльных прыбораў не патрэбна, а можна прапанаваць дзецям размаіты матэрыял для работ, як каляровую паперу, фарбы, розныя драўляныя рэчы ў форме: кубікаў, прызмаў, пірамідаў і цыліндраў. Побач з тым можна разьвіць надворнае пачуцьце дзіцяці няпрыкметна для яго. Для разьвіцьця зрокаў можна рэкамендаваць: 1) вырэзываньне з каляровае паперы і наклеівыньне, 2) можна зрабіць з дзяцьмі лато з гэаметрычных фігураў, выразаючы трохкут-

нікі, квадраты, прызмы, кругі, пяцехкутнікі з каляровае паперы і накле-сушы іх на кардонкі, 3) маляваньне фарбамі: спачатку даць толькі грунтоўныя колеры (чырвоны, сіні, жоўты, зялены, а потым ужо іх адценкі. Для разьвіць яслуху: 1) належыць прапанаваць дзецям прынесці пустыя ад сярнічак скрыначкі, напоўніць іх пяском, каменчыкамі, крупамі, мукой і г. д. і вясці заняткі з дзяцьмі забавамі у адгадаваньні шэрагу, які робіцца рознымі рэчамі, 2) забавы у адгадаваньні пад музыку ці сьпевы робяцца гэтакім парадкам: хаваюць якую кольвечы рэч і дзіця павінна шукаць яе, прыслуховаючыся да музыкі; пры прыбліжэньні да пахованае рэчы—музыка грае мацней, а пры аддаленьні ад яе—цішэй. Для разьвіцьця адчуваньня можна таксама прапанаваць цэлы рад забаваў, як напрыклад: у мяшок улажыць самыя простыя знаемыя дзецям рэчы: гузікі, колцы, прасьценкі, пробкі, кубікі, цэгліны, трохкутнікі, і прапанаваць дзецям нашчу-паць і назнаць іх, а затым выцягнуць. Забавы гэтыя можна рабіць больш размаітымі у залежнасьці ад асабістай ініцыятывы і творчасьці кіраўнічкі. Супольна з гэтым належыць даведацца наколькі у дзяцей разьвіты разуменьні: бліжэй, далей, больш, менш, таўсьцей, таней. Разам з адзначанымі забавамі трэба даваць мажлівасьць дзецям, як найбольш маляваць. Яны прывучаюцца паслядоўна шляхам маляваньня, лепкі ці ручной працы выявляць свае думкі. Вучыць маляваньню і лепцы не патрэбна, але часам пагрэбны тэхнічныя паказаньні і рады, не прыгнятаючы выяўленьня і разьвіцьця дзіцячай творчасьці для таго, каб даць большы нахіл на выяўленьня іх творчасьці. Можна прапанаваць ілюстраваць казкі вершы, або выпадкі з іх жыцьця па выбару. Разам з вольным маляваньнем рэкамендуецца абводзіць алоўкам контуры геаметрычных фігураў, лістоў і інш прадметаў, а затым штрыхаваць іх.

Монтэсоры асабліва рэкамендуе гэты спосаб маляваньня з тае прычыны, што по яе погляду гэты спосаб ма-

ляваньня прызвычайна дзяцей уладаць алоўкам у акрэсленых межах (граніцах) і разьвівае мускулы рук; дзякуючы штрыхоўцы і маляваньню дзеці ўжо пагэтулькі будуць уладаць алоўкам, што дасьць мажлівасьць прыступіць да пісьма без папярэдняга навучаньня.

Навучэньне элемэнтам пісьма, пісьменнасьці прапануецца вясці па амэрыканскаму мэтаду цэлых слоў (па сінтэтычна-аналітычнаму). Спачатку цэлыя словы, а затым аналіз. Словы павінны быць пападобраны найбольш блізкія і зразумелыя дзецям з іх жыцьця. Пасьля таго, як дзеці ўразумелі графічнае уяўленьне прыблізна на 15-20 слоў, вольна іх чытаюць і пішуць, прыступіць да аналізу іх спачатку, дзеліць іх на склады, а затым ужо выдзяляць гукі. Рэкамендуецца пачынаць з пісьменнага шрыфту, бо у дзяцей больш разьвіты графічныя інстынкты: як толькі яны убачаць у школе друкаваныя словы, то бязумоўна захочуць напісаць іх і будуць пісаць друкованым шрыфтам, а потым прыдзіцца іх перавучаваць, што будзе з мэтодычнага боку шкадліва. Падрабязковыя праграмы па пісьменнасьці разпрацоўваюцца гурткам кіраўнічых дзіцячых садаў. Ухіленьне ад гэтага мэтаду безварункова дапусьціма. Можна толькі парадзіць кожнай кіраўнічцы выбраць той мэтад навучаньня пісьменнасьці, з каторым яна найбольш знаема, які ёю распрацованы й абдуманы. Азнаямленьне з пачаткамі матэматыкі павінна быць заснована па актыўнай дзейнасьці дзіцяці й па магчымасьці больш жыцьцёва. Уразуменьне першага дзесятка магчыма вясці шляхам жывых прыкладаў і забаваў. Неабходна, каб выкладаньне усіх прадметаў была цесна звязана й каб прыгутарках, абучэньню чытаньню, пісьму, лепцы, маляваньню і г. д. ні забывалася і аб рахункаў. Вялікшае месца павінна быць ададзена, у заняццях з дзяцьмі гэтае групы па прыродазнаўству. Усе адарванае, недаступнае дзіцячому разуменьню і не звязанае з жыцьцём павіна быць выкінута, бо хоць дзеці і будуць

зьяуляцца у школу з пэуным запасам наглядаў, але нагляд гэты, маючы адавіны характар дзецям нічога ні дасць, дзеля гэтага абавязак кіраўнічак прывясьці у сыстэму гэты набраны раней беспарадкавы матэрыял. Дзеці ведаюць пра холад, сьнег, гарачыню, дождж, але у іх няма досыць яснага уяўленьня аб ступневай зьмене пары году і аб гэй залежнасьці, у якой знаходзяцца расьліны і жывелы, а таксама і чалавек. Вось чаму гутаркі па прыродазнаўству вядуцца у гэтай групы на парох году. Прыблізная праграма для гутаркі аб восені, зіме і вясне павінна быць вось якая: Восень: асеньня афарбаўка лістоў, лістапад, частыя дажджы, хваевыя і лістовыя дрэвы, елка, хвоя, бяроза, клен, топаль, ліпа, дуб, плод, насеньні. Віды пладоў: шышка, гарэх, стручкі, ягады, фрукты. Прырыхтаваньне чалавека і жывелы да холаду, пералет птушак. Зіма: мароз, сьнег, сьняжынкi, лед, замерзаньне рэчак, мяцеліца, сьняжавыя заносы. Значэньне сьнегу для расьлін. Зімовыя забавы, сьнежная баба, езда з горак і г. д. Вясна: сонца, таяньне снегу, ручайкі, пучкі на дрэвах, зварот птушак, гняздаваньне, прабуджэньне ад сьпячкі жывелаў, зьяўленьне авадоў, прарашчаваньне насеньня і праца у гародах. Гутаркі аб леце і збор матэрыялаў для бясед узіму. Усю гэтую праграму неабходна блізка зьвязаць з наглядам над жывой прыродай; аб лістападзе можна гаварыць толькі тады, калі дрэвы стаяць жоўтыя і лісты асыпаюцца. Робіцца экскурсія з дзяцьмі у сад, альбо у лес; збіраюцца жоўтыя лісты, насеньне розных дрэў, шышкі, затым гэты матэрыял служыць для карыстаньня, як для гутарак, так і для ручной працы. Гутаркі аб зіме вядуцца з наступленьнем марозаў. Каб прывучыць дзяцей к нагляданьню за пагодай, рэкамендуецца завясьці каляндар пагоды. У пачатку кожнага месяца вывешваецца у клясе аркуш шэрай паперы з напісамі адпаведнага месяцу. Сярэдзіна аркуша заліновываецца на квадрацікі, лік каторых адпавядае ліку дзен бягучага месяца. Дзеці па-

вінны штодня адзначаць пагоду: у ясны дзень квадрацік заклеіваецца блакітнай паперкай; а ухмурыны шэрай, калі сьнег-белай, дождж адзначаецца алоукам у формах капель. У канцы кожнага месяцу каляндар аздабляецца рамкай, якая чым небудзь адзначаецца адпаведным гэтаму месяцу, напрыклад: Верасень,—засохлымі лістамі, Кастрычнік—малюнкамі сьветкаваньня Акцябрскай рэвалюцыі і г. д. Гэтыя календары паслужаць потым вельмі добрай дапамогай для размоў аб порах году. Дзеці самі падлічаюць лік ясных і хмурых дзен у кожным месяцы і робяць адпаведныя вывады. Усе размовы па прыродазнаўству ілюструюцца лепкай, маляваньнем і ручной працай. Пажадана завясьці тэрарыум і акварыум, гэрбарыум. Пры усіх заняццях у гэтых групах трэба старацца разьвіць мову у дзяцей. Язык дзіцяці улепшаецца і разьвіаецца шляхам пасьледаваньня (падраджаньня). Вядома, кіраўнічка павінна добра уладаць роднай мовай. Уляпшэньню мовы памагаюць апавяданьня казак кіраўнічкай і самімі дзяцьмі, а таксама завучэньне на памяць вершаў і г. д.

Вельмі важны падбор казак: казка павінна адпавядаць разуменьню дзяцей, не павінна быць вельмі доўгай, каб ня абцяжарываць дзяцей. Ляпей рабіць апавяданьне, чым чытаць. Рэкамендуецца мець рэпэртуар казак і вершаў аб асеньніх, зімніх, вясновых і летніх парох году. Добра растлумачаная казка дае эстэтычны настрой дзіцяці і змушае яго перажываць тыя ці іншыя пачуцьці і настроі. Неабходна таксама удзяліць больш увагі гульням дзяцей. Гульня гэта натуральнае жыцьцё дзяцей, а не пустая забава. Да гульні дзяцей трэба адносіцца з вялікай сур'езнасьцю. Шляхам гульні дзеці падгатаўляюцца да жыцьця. Надзвычайна многа можа даць нагляданьне над дзяцьмі у часе гульні. Патрэбна разьмеркаваць заняцця так, каб даць магчымасьць дзедам пагуляць, як у вольныя, так і у арганізаваныя гульні з удзелам кіраўнічкі і без яе. Пажадана рытміч-

ная гімастыка пад музыку, альбо пад сьпевы. Падтрыманьня добрага настрою у дзяцей. Гэта заданьне кожнага пэдагога. Прымаючы гэта под увагу неабходна час ад часу рабіць дзіцячыя сьвяткаваньні, у часе каторых пачуцьці радасьці у дзіцяці выяўляюцца асабліва ярка. Сьвяткаваньня можна прыстасовываць да пары году і да здарэньняў мясцовага грамадзянскага жыцьця. Праграма павінна быць самая простая: інсцэніроўка якой небудзь адпаведаючай казкі, гульні з сьпевамі і рытмічнымі рухамі, маршыроўка пад музыку, сьпеу новай песні, спэцыяльна прыгатаванай да гэтага здарэньня і г. д. Ніжэй адзначаецца сьпіс

кніг, якія могуць служыць кіраўніцтвам для настаўнікаў. 1) «Способ натурального усвоения детьми грамотности» «Морозовой и Тихеевой.

2) «Дом ребенка» Монтессори.

3) Материал для бесед с маленькими детьми», составленный сотрудниками товарищества «Детский Отдых и труд», под редакцией Шлегера и Шацкой.

4) «Счет из жизни маленьких людей» Морозовой и Тихеевой.

5) «Живые числа, живые мысли, руки за работой», составлены Е. Горбуновой и Н. Н. Цунзером.

Загадчык Галоўнага Упраўленьня Сацыяльнага выхаваньня **Я. Каранеўскі.**

Сэкрэтэр **Б. Бакіноўскі.**

Уводзіны у праграму 1 і 2 кл.

Камплексная сыстэма—гэта складаная сыстэма. Пад камплексам належыць разумець канкрэтную складанасьць зьяў, якія бяруцца з запраўднага жыцьця і аб'яднаны вокала пэўнай цэнтравай тэмы альбо ідэі. Такім чынам, разьніца гэтае сыстэмы ад прадметнае сыстэмы у тым, што яна грунтуецца на той ці іншай зьяве, жыцьцёвай зьяве-поўным комплексе. Напрыклад: «Праца ўвосень», «Кастрычнікавая рэвалюцыя», «Вясновая праца на зямлі» і г. д. Тыя ці іншыя тэхнічныя навукі прыстасовваюцца к гэтым зьявам. Зьмест усіх комплексаў такі, што ён цалкам захоплівае тыя зьявы, з якімі неабходна сустрэцца вучань, якімі ён цікавіцца і адразуменьня якіх ён атрымлівае, вялікую карысьць. Такі падход да школьнае працы няпрыкметна разьвівае у вучня марксыцкі сьветапогляд і робіць яго вельмі практычным да жыцьця наогул і асабліва да сучаснага жыцьця.

Камплекс можа захопліваць тэрмін ад нядзелі да двух-трох і нават болей, але пры гэтым неабходна раней разьмеркаваць працу на увесь год, каб ня прыйшлося на тым ці іншым комплексе зусім можа прышынціца; усе комплексы у праграме маюць адналькавае важнае значэньне, таксама і разьдзелы: прырода, праца і грамада.

Чытаць праграму трэба пачынаючы з сярэдняга слубка, бо сярэдні слубок захоплівае сучаснасьць самае праграмы — гэта дзейнасьць чалавека. З дзейнасьці жа вынікаюць грамадзянскія узаемаадносіны паміж людзьмі, паміж клясамі, клясавая барацьба. (Галоўная марксыцкая ідэя). Што-ж тычыцца прыроды, якая фактычна зьяўляецца служанкай чалавека, дык тут неабходна першае: навучыцца карыстацца багацьцем яе, а па другое на працягу усяго часу адзначыць яе разьвіцьцё (усе зьменьваецца, усё аднаўляецца).

Падзел комплексаў на тэмы. Кожны камплекс дзеліцца на тэмы. Напрыклад камплекс «Хатнія жывелы» Можа мець такія тэмы: «конь, карова, авечка і г. д.». Падтэмы: «Харчканя, «Хвароба» і г. д. Кожнай тэме адводзіцца дзень, два, а то і болей, гледзячы па захопленасьці вучняў, адпаведнасьці разьвіцьця вучняў і часу, які можна адвесці для комплекса. На камплекс жа адводзіцца ад двух да чатырох прыблізна тыдняў. Тэмы, якія дадаюцца да комплексаў гэтае праграмы, можна, і нават пажадана па першае—зьменьваць другімі тэмамі, адпавядаючымі гэтаму комплексу, па другое—перастаўляць іншы раз і самыя комплексы і

па трэцьцяе—усе гэтыя тэмы выконваць неабавязкова.

Што тычыцца тэхнічных навыкаў: лічэння, пісаньня, чытаньня, сьпеваў, маляваньня, працы ў майстэрнях, (дзе яны былі ці есьць), то дзеля іх адводзіцца прыблізна такія самы лік гадзін, які адводзіўся і да гэтага часу, пры гэтым трэба адзначыць, што правапіс мае цесную злучнасьць з пісьмом, у матэматыцы значнае месца патрэбна адвесьці зьмерваньню, зьвешваньню, прадстаўленьням, прасторы, часу і формам. Калі ня будзе хапаць жыцьцёвых прыкладаў з данага камплекса, альбо дзе адчуваецца, што па матэматыцы вучні трэшкі застаюцца, то іншы раз можна браць прыклады, якія і не уваходзяць у комплекс, але рабіць гэта можна тады, калі вучні зразумеюць, што лічэньне мае цесную сувязь з жыцьцём, уводзіцца тады, калі замацованы папярэдні. Гэтае самае правіла неабходна праводзіць і пры распрацоўцы таго ці іншага комплексу. Вучань павінен ведаць, што калі ён прыходзіць у школу з бруднымі рукамі, няумытым тварам (гігіэнічныя навыкі), альбо б'ецца ў школе, мяшае пры працы (соцыяльныя навыкі), то адсутнасьць гэтых навыкаў мае адналькавае значэньне з адсутнасьцю іншых тэхнічных навыкаў.

Перш за ўсе пакуль што, асабліва ў вясковай школе, будзе стаяць справа з арганізацыяй працы ў майстэрнях і з арганізацыяй самых майстэрняў, якіх у вясковай школе зусім няма. З гэтага дрэнага становішча на-

стаўнік можа выйсьці толькі ў тым разе, калі ён будзе мець цесную сувязь з бацькамі вучняў, з якімі можна будзе дагаварыцца адносна разьмеркаваньня хатняе працы вучняў. Наагул жа трэба адзначыць, што ня гледзячы, на тое, што сама па сабе праца па камплекснай сыстэме, як і сама камплексная сыстэма зусім простая і нават ня новая дзеля настаўніка вясковае школы, (бо ён маючы ўсе дысцыпліны ў сваіх руках, фактычна ўжо рабіў першыя крокі комплекснае сыстэмы), але ўсе-такі настаўніцтву для пэўнага правядзеньня камплекснае сыстэмы неабходна па першае: самая шчыльная сувязь з бацькамі вучняў, з жыхарствам з партыйнымі і Савецкімі арганізацыямі і па другое наміж саміх сябе.

Прымаючы пад увагу, што вясковыя школы даволі позна пачынаюць сваю працу—першы комплекс прыдзецца альбо замяніць другім, больш бліжнім камплексам, альбо зусім яго не чапаць.

Неабходна адзначыць, што камплексы першае й другое групы прыблізна адналькавыя, але зьмест камплексаў другой групы больш глыбокі і больш пашыраны, чымся зьмест камплексаў першай групы.

На зацікаўленасьць працы з боку вучняў гэта прыблізная адналькавасьць не павінна адбівацца.

Агульны напрамак камплексаў вясковае школы. «Наша веска» а гарадзкой школы «Наша вуліца».

ЛІТАРАТУРА.

А. Комплексная сыстэма.

1. Праграма ГУС, а выпуск I 1923 г.
2. Пэдагогічныя курсы на дамужурнал рэд. Москва.
3. Мэтадычнае пісьмо ГУС'а № 1 (Леонтьевский пер. д. № 4).
4. К. Соколов. Методы комплекснаго преподавания. С предисл. Л. Д. Синицкого Н. М. 1923 г.
5. Народны вучыцель.
6. На путях к новай школе.

7. Аутухаў і Мартыненка. Праграмы ГУС'а у масавай школе.

8. Вопросы комплексного обучения в школе. Под. ред. С. Иванова, Н. Иорданского и И. Симонова 1924 г.

Б. Працоўная школа (С. С. С. Р.)

1. Блонскі. Трудавая школа часьць I і II.
2. Блонскі. Задачы і мэты народнай школы.

3. Шульгин. Основы социального выхавання.

4. Малажавы. Проблемы працоунай школы у марксыцкім асвятленьні.

5. Пинкевич. Педагогика. Т. I. Теория воспитания М. 1924.

6. Морозав. Схема занятий в сельской школе.

7. В. и С. Шацкие. Бодрая жизнь. М. 1919.

В. Школа за границей.

1. Д. Дьюи и Э. Дьюи. Школы будущего. Раб. Прос. 1922.

2. Дьюи. Школа и общество. М. 1923.

3. Дьюи. Дальтонский план.

4. Янжул. Американская школа.

5. Лансберг. Летняя работа с детьми в Англии.

6. Г. Шаррельман. Трудовая школа М. 1924.

7. Г. Шаррельман. Лаборатория народного учителя.

8. Ф. Гансберг. Трудовая школа.

9. Фори-дэ Васконселонс. Новая школа в Бельгии.

10. Паркхест. Методы преподавания в начальной школе.

11. Г. Кершенштейнер. Трудовая школа. П. 1918.

Г. Педагогика.

1. П. Блонский. Педагогика М. П. 1923.

2. Аркен. Дошкольный возраст.

3. Н. Автухов. Детский дом.

4. Залкинд. Очерки культуры революционного времени.

5. Медэ и Пиарковский.

Д. Математика.

1. Ланков. Математика в начальной школе.

2. Ланков. Арифметический задачник I год обучения 3, 4.

3. Штоклин. Арифметика I и II ч.

4. Зеньченко и Эминов. Жизнь и знание учителя, в числах.

Е. Природоведение.

1. Беляев. Из класса в природу.

2. Игнатъев и Соколов. Наблюдай природу. Части 1, 2, 3, 4.

3. Игнатъев и Жаров. Растение, его жизнь и польза им, приносимая.

4. Баранов. Начальная физика.

5. Фридман. Естествознание в производстве.

6. Ягодовский. Естествознание.

7. Под'епольский. Огород.

8. Дарвин. Домашние животные и возделанные растения.

9. Шнелль. Ботаника.

10. Райков. Методика ведения экскурсий.

11. Беларускі календар за 1924 год.

З. Мова.

1. Афанасьев. Язык в школе.

2. Кульман. Методика языка.

3. Житомирский. Как учить грамоте.

4. Пешковский. Наш язык.

5. Лесік. Правапіс.

6. Некрашэвіч. Роднае слова.

7. Блонский. Красная зорька.

8. Соловьева, Волинского. Зеленый шум.

И. Обществоведение.

1. Кравченко. В борьбе за лучшую жизнь.

2. Коваленский. Вчера и завтра.

3. Звягинцев и Бернашевский. Века и труд людей.

4. Замысловская. За последние сто лет.

5. Каменев. Ленин и его партия.

6. Час Ленина в школе.

7. Степанов. Беседы об вере.

8. Крупская. Общественное воспитание. (На путях к новой школе 2 (5) 1923 г.).

К. Трудоведение.

1. Керженцев. Памятка организатора.

2. Гастев. Как нужно работать.

3. Плыстэд. Ручной труд.

4. Кикчеев. Живая машина.

5. Гриневич. Изобразительное искусство и ручной труд.

6. Митинов. Рисование и лепка.

Л. Физическое воспитание.

1. Канэль. Гигиена школьной жизни.

2. Семашко. Наука и здоровье.

3. Марн. Игры и развлечения.

4. Феланис. Подвижные игры.

5. Скотак. Сборник игр.

6. Зигмунд. Система физического воспитания в Советской России.

Праграма першае групы сямехгадовае школы.

Прынята Цэн. Бел. Мэтодол. Камітэтам.

I. Першае пагодзьдзе.

1. Жыццё дзяцей да школы улетку.

ПРЫРОДА	П Р А Ц А	Г Р А М А Д А
Летнія зьявішча прыроды (пагода, расьлінасьць) птушкі улетку у параўнаньні з восеньню і г. д.	Гутаркі з назіраньнямі (прывучэньне дзяцей да свабоднага выказваньня сваіх думак, уражаньняў, назіраньняў і г. д. (Летняя праца дзяцей; іх гульні), іншыя заняткі. Праца сям'і улетку, у зьвязку з гэтым зьбіраньне летніх вырабаў дзяцей (пугі, кошкі, сьвістулькі і інш. Свабодныя дзіцячыя малюнкi і лепка на паказаныя тэмы. Пачатак навучэньню грамадзкі і лічэньню.	Выясніць састаў сям'і дзяцей.

2. Знаемства са школай і яе працай.

Зьбіраньне асеньніх лісьцяў, грыбоў, каменяў. Налажваньне живога кутка у клясе. Зьмяненьне афарбоўкі лісьцяў увосень Лістапад.

Дзеля чаго прышлі у школу. Чым хочучь быць (ідэалы дзяцей). Як зрабіць так, каб усім жылося добра. Якія у нас у школе парадакі і як іх выконваць. Прыбіраньне клясы асеньнімі лісьцямі. Гігіэна прыбіраньня клясы (адчыняная фэртка, мокрая ануча, мятла па росту, брызгаць пол) прывучэньне карыстацца прыбіральняй (уборнай).

Навучэньне чытаньню, пісьму, лічэньню.

Пачатак школьнае арганізацыі (чарговыя, дыцыпліна). На вошта патрэбен парадак у школе. Хто што робіць дома: бацька, маці, сястра.

Хто граматы у сям'і, як праводзіць сям'я час адначынку. (Хата-чытальня, калі ёсьць у весцы).

3. Ахова адароуя дзяцей.

Здаровы і хворы чалавек Дзіцячыя хваробы, пашасьцевыя хваробы і як ад іх аховаюцца: (караста, коклюш, скарляціна і інш).

Нутраныя (жалудачныя) хваробы. Пастуда.

Мераньне росту і вагі дзяцей, (меры даўжыні і вагі, палова і чвэртка) Прысваеньне прасьцейшых гігіянічных навываў (чыстата твару, рук, нагцей, адзежы). Нармальныя позы дзяцей пры сядзеньні.

Ахова школ ад пашасьцевых хваробаў. Захаваньне гігіены у сям'і дзяцей.

4. Кастрычнікавая рэвалюцыя.

Зьбіраньне прыроднага матэрыялу (элак, асеньніх лісьцяў) для прыбіраньня класы і назіраньня за імі.

Ашчэдня адносіны да дрэў (не ламаць вярхушак, ня губіць маладыя лінак і г. д.

Удзел груп у сьвяце: дэкарацыйныя работы, пісаньне плякатаў з двухтрох слоў, чытаньне плякатаў. Прысваеньне рэвалюцыйных песень. Падрыхтоўка к дэманстрацыі (прывучэньне хадзіць улад).

Жыццё рабочых і сялян цяпер і пры цары. Жыццё дзяцей і іх сямей пры палках. Арганізацыя гуртка Кастрычнікавай рэвалюцыі (малюнкі дзяцей к апавяданьням настаўніка лезунгі, плякаты, вырэзкі з газэт),

5. Падрыхтоўка да зімы.

Прыметы прыбліжэньня зімы. Назіраньні за укарачваньнем дню (навучыць зварачвацца да гадзінніка-гадзіна, паугадзіны, чвэртка гадзіны, хвілінка).

Назіраньні за пагодай, элемэнтарны календар пагоды. Падрыхтоўка да зімы птушак (адлет птушак, назіраньні за імі); назіраньні за агаленьнем дрэў, падрыхтоўка дрэў да зімы. Як і дзе хаваюцца дзікія жывелы на зіму, кошкі. Як рыхтуюцца да зімы хатнія жывелы.

а) заробліваньне аддушым пад школай. Устаўка і замазка вакон.

б) Падрыхтоўка праца у сям'і—устаўка вакон, падрыхтоўка мат на дзьверы, абшывка хат, засыпка вышак. Уцяпленьне паграбоў, пунь і іншых гаспадарчых будоўляў.

с) Удзел дзяцей ва ўсёй гэтай працы. У звязку з назіраньнем дзяцей ілюстрацыйныя працы і рысаваньне.

Навучэньне чытаньню, пісаньню, лічэньню.

Назіраньні над падрыхтоўкай сям'і да зімы. Падрыхтоўка запалу, адзежы, прадуктаў кармленьня. Апавяданьні дзяцей аб сваіх назіраньнях. Сьвята ўраджаю.

6. Акаляючае жыццё зімою.

Назіраньні над сьнегам, замярзаньнем рэчкі,

Разграбаваньне сьцежкаў ад сьнегу. Наваліваньне

Праца у сям'і. Што робіць бацька, маці. Са-

устанаўленьнем саннай дарогі. Назіраньні за зямязаньнем валы у бутэльцы альбо місцы. Марозы. Форма сьнегавінак. Зьмярэньне глыбіні сьнегу. Суметы і як яны зьмяшчаюцца. Зьмяненьне даўгаты дню. Зімовыя птушкі на дварэ, будова для іх кармушкі, сьляды птушак і жывел на сьнезе.

Знаемства з хвойнымі дрэвамі.

паграбоу, пералапачываваньня жыта. Удзел дзяцей у гэтай працы. Арганізацыя дзіцячых гуртоў для працы, прысваеньне дзецьмі агульных працоўных навывау.

Зімовыя гуляньні і забавы дзяцей. Налажваньне гары для коўзаньня, сьнежных баб.

Ахова здароўя зімою. Гутаркі, апавяданьні дзяцей, настаўніка, вывучэньне меленькіх вершаў і песень.

матужнікі (кустары). Зімовыя клопаты у сям'і. Апавяданьні і малюнкі дзяцей аб іх удзеле у працах сям'і.

Паездкі членаў сям'і ў горад. Іх апавяданьні аб горадзе. Што дае вескі гораду і горад весцы. Дзеся чаго патрэбны падаткі. Селянін і рабочы. Супольнасьць іх інтарэсаў. Іх супольная барацьба супроць буржуазіі.

7. 22-га студзеня. 1 гадавіна сьмерці Ул. І. Леніна.

Каляндар пагоды.

Арганізацыя сьвята. Дэкарацыйныя работы. Каляктыўнае пісаньне кароценькіх плякатаў. Рэвалюцыйныя сьпевы. Арганізаваны ўдзел у сьвяце. Арганізацыя гуртка т. Леніна.

Як цар адносіўся да працоўных і сялян. За што растрэляў цар рабочых 22-га студзеня.

Ленін—правадыр працоўных усяго сьвету. Яго жыцьцё. Ад чаго памер. За што любяць Леніна рабочыя і сяляне. Як Ленін адносіўся к дзецям і дзеці к Леніну.

8. Падрахунак працы за першае паўгодзе.

Каляндар пагоды.

Прывядзеньне ў парадак усіх пісьмовых ілюстрацыйных работ—вынікі працы першага паўгодзьдзя. Індывідуальны і калектыўны агляд іх.

Выяўленьне, што прысвоілі па чытаньню, пісаньню і лічэньню ў параўнаньні з ведамі, як толькі што прышлі ў школу. Падлік і выяўленьне, хто сколькі дзен прапусьціў.

Запрашэньне жыхарства на сход (альбо сьвята) ў школу. Сумеснае правядзеньне гэтага сходу.

II. Другое паўгодзьдзе навучальнага году.

1. Падрахунак перажываньняў перапынку ў занятках.

Якая была пагода.

Заняткі і гульні дзяцей (апавяданьні, малюнкі і вырабы).

Як правяла гэты час сям'я.

2. Плянаваньне школьнае працы на бліжэйшы термін.

Арганізацыя больш дакладных з запісам назіранняў зьявішчаў прыроды і дагляда за жывым кутком у клясе.

Чым мы будзем займацца наступны месяц: (Пастаноўка задачы, падлік матэрыяльных магчымасьцяў, разьмеркаваньне функцыяў). Аднаўленьне школьнае дзіцячае арганізацыі.

Плянаваньне удзелу групы ў пазашкольным жыцьці (праца ў сям'і, удзел у грамадзянскіх сьвятах, грамадзянскай дапамозе).

3. Удзел групы ў акаляючым жыцьці.

Працяг больш пільных назіранняў за жыцьцём жывёл зімою.

Кармленьне хатніх жывёл (дома па заданьню), элементарны дагляд іх.

Лютаская рэвалюцыя. Зьвяржэньне самаўладства. Якая цяперака ў нас улада.

Грамадзянская дапамога бедным, хворым, бяспротульным дзецям. Камітэт узаемадапамогі. Бальніцы, дзіцячыя дамы. Удзел дзяцей у дапамозе.

4. Пераход ад зімы к вясне.

Назіраньні за падаўжэньнем дню і пацяпленьнем надвор'я. Апошнія выпадзеньня сьнегу, мяцелі.

Зьяўленьне першых праталін. Назіраньні за стаяньнем сьнегу, сапсаваньнем дарогі, бездарожжам, узьніманьнем ракі. Ранішнія марозы, бурлакі і сонечнае цяпло. Прылет птушак. Гняздаваньня іх.

Дапамога дзецям у ачыстцы двара ад сьнегу, налажываньне канавак для талай вады, рабленьне сьцежкаў для праходу. Прысваеньне гігієнічных навываў пры працы. Чытаньне адпаведнага літэратурнага матэрыяла, апавяданьні і запісы сваіх назіранняў калектыўныя і індывідуальныя з захаваньнем элементарнага правапісу.

Зьмяненьне ў працы дома ў сям'і, удзел дзяцей у гэтым (бацька ладзіць плуг, маці старанна пачынае ткаць). Апавяданьні дзяцей аб іх удзеле ў працы, малюнкі, запісы, ілюстрацыйныя работы.

5. Пачатак вясновай працы.

Пзрастаньні розных насеньняў. Назіраньні за усходамі. Распусканьне пучкоў на дрэвах. Зеленьне травы, садоў,

Выстаўленьне вагон і вясновая чыстка памяшканьняў. Пасеў расады, гародніны і кветак у шэфляды.

Падрыхтоўка к вясновай працы ў сям'і.

першыя кветкі. Прабуд-
жэнне розных мошак
(насекомах). Лінанне
хатніх жывел, і прыжа-
бы. Запіс усіх назірань-
няў у календары пры-
роды.

Папаўненне жывога
кутка матар'ялам, пры-
несеным з экскурсію
(галінкі, мошкі на сьнезе
і інш).

6. Вясновая праца.

Добрая і дрэнная зям-
ля, угнаенне і апрацоў-
ка яе. Ахова птушак і
расьлін. Распазнаванне
гукаў у прыродзе—спя-
ваньняў і крыкаў пту-
шак. Распазнаванне ко-
лераў у прыродзе і на
табліцах. Мераўне ша-
гамі ў рознай прыроднай
абстаноўцы — разьвіццё
вокамера. Назіраньні за
зьмярэннямі ў пры-
родзе.

Дапамога дзяцей у
працы на гародзе ста-
рэйшым дома. Свае градкі
кусьцікі, клумбы. Пасеў.
Паліванне градак. Пол-
ка зельля. Як людзі да-
думаліся да плуга.

Вясновая праца ў сям'і.
Удзел у ёй дзяцей. Апа-
вяданьні дзяцей аб гэтым,
іх малюнкі, калектыўныя
і індыўідуальныя запісы.
Ілюстрацыя работы (ма-
дэлі).

7. Першае мая.

Тыя работы, якія і пры
другіх сьвятах.

Выясненьне значэньня
сьвята. Міжнародная
згоднасьць усіх працоў-
ных.

8. Падрахунак працы за год-выстаўка.

ПРЫРОДА

ПРАЦА

ГРАМАДА (Сям'я і школа.

У чатыры парі году.

Удзел дзяцей у арга-
нізацыі выстаўкі. Выяс-
неньне, што прысвоілі па
тэхнічным ведам (чытань-
не, пісаньне, лічэньне).
Прывядзеньне ў парадак
індыўідуальнага календара
работ. Падлік працоўна-
га і непрацоўнага часу.

Сувязь з жыхарствам
і суседнімі школамі.

9. Плянаваньне на лета.

Назіраньні над летняй
прыродай. Ахова сябе ад
прастуды і заразы (ня
есьці зеленяў, ня піць
сырую ваду, аховываць
харчы ад мух).

Пляны чытаньня, пі-
саньня, рысаваньня, гуль-
няў.

Удзел у працы сям'і
і вескі. (Арганізацыя ка-
лендара летніх работ).

Праграма першага году навучэння гарадзкой школы.

I. Першае пагодзьдзе.

1. Жыццё дзяцей да школы летам.

ПРЫРОДА.	ПРАЦА.	ГРАМАДА.
<p>Прырода (пагода, расьлінасьць і г. д.) у параўнаньні з летам.</p>	<p>Гутаркі з навічкамі (прывучэньне да свабоднага выказваньня думак, уражаньняў, назіраньняў) Праца і гульні летам. Зьбіраньне у клясны музэй летніх вырабаў дзяцей. Свабодныя малюнкi і лепка на паказаныя тэмы. Пачатак навучэньня чытаньню, пісаньню і лічэньню.</p>	<p>Выясніць састаў сям'і дзяцей і заняткі сям'і летам.</p>

2. Знаемства са школай і яе працай.

<p>У зьвязку з прыбіраньнем клясы, зьбіраньне разнакалерных лісьцяў, каменяў і іншага прыроднага матэрыялу. Лістапад. Зьмяненьне афарбоўкі лісьцяў увосень. Налажваньне жылога кутка у клясе.</p>	<p>Для чаго прышлі у школу. Як зрабіць, каб усім жылося добра. Прывучэньне дзяцей да школьных парадкаў. Прывядзеньне у парад і прыбіраньне клясы (падлік падручнікаў, клясных рэчаў, мэблі і г. д.). Гігіэна прыбіраньня клясы (падмьтаньне падлогі, выціраньне пылі і г. д.). Прывучэньне карыстаньня прыбіральнай (уборнай).</p>	<p>Дзеля чаго патрэбен парадак у школе. Дзяжурства. Дысцыпліна (пачатак школьнае арганізацыі). Хто і чым займаецца дома (выясніць разьмеркаваньне і арганізацыю працы у сям'і). Суседзі дзіцяці, іх заняткі (профэсіі людзей). Культурнае правядзеньне часу у сям'і. Газэта, кніга, клуб, культурныя забавы старэйшых. Якія яшчэ бываюць школы.</p>
---	--	---

Ахова здароўя дзяцей.

<p>Хворы і здаровы чалавек. Дзіцячыя хваробы (кароста, коклюш, скарляціна і іншыя і як ад</p>	<p>Дакторскі агляд дзяцей. Мераньне росту і вагу дзяцей знаемства з паловай і чвэрткай, мэтрам і кіле-</p>	<p>Як ахаваць школу ад пошасьцевых хваробаў. Захаваньне гігіэны у сям'і дзіцяці.</p>
---	--	--

іх ахавацца. Нутраныя (жалудачныя) хваробы і як ад іх ахавацца. Прастуда.

грамам). Прысваенне элементарных гігіенічных навывау: чыстата твару, галавы, рук, нагцей, адзежы. Нармальная поза пры сядзенні.

4. Падрыхтоўка да зімы.

Прыметы прыбліжэння зімы: назіранні за укарачваннем дня (прывучэнне зварацца з гадзінікам—гадзіна, паўгадзіны, хвіліна), назіранні за пагодай (туман, сонца, воблакi, дождж)—вядзенне календара пагоды. Назіранні за адлетам птушак. Як і дзе хаваюцца мошкі і дзікія жывелы на зіму.

Устаўка і замазка вакана. Абіўка дзвярэй і іншае меры уцяпленняу, Працы дзяцей. Іх назіранні. Ілюстрацыйныя работы.

Назіранні дзяцей над падрыхтоўкай да зімы іх сямей (падрыхтаванне запалу і адзежы). Апаваданні дзяцей аб сваіх назіраннях.

5. Кастрычнікавая рэвалюцыя.

Збіранне прыроднага матэрыялу для прыбірання класы. Неабходнасьць ашчэдных адносінаў да дрэў: не ламаць вярхушак, не псаваць маладых елак.

Арганізацыя удзелу класы ў школьным сьвяце: прыбіранне, пісанне з 2—3 слоў плякатаў, чытанне плякатаў.

Вывучэнне рэвалюцыйных сьпеваў. Падрыхтоўка да дэманстрацыі (рух улад).

Арганізацыя кутка Кастрычнікавай рэвалюцыі.

Жыццё дзяцей цяпер і пры цары.

Як зрабілі Кастрычнікавую рэвалюцыю.

6. Акаляючае дзяцей жыццё зімою.

Назіранні за выпаданнем сьнегу, за замерзаннем ракі, вады ў бутылцы, альбо іншай пасудзе. Марозы. Форма сьняжынак. Глыбіня сьнегу. Суметы. Зьмяненні ў даўжыні дня. Зімовыя птушкі. Знаемства з хваёвымі дрэвамі.

Зімовая праца на дварэ—разграбленне сьцежкак, разваліванне сьнегу, прысваенне дзецям элементарных тудавых і гігіенічных навывау.

Зімовыя гульні і забавы дзяцей. Ахова здароўя зімою.

Наш дом. Надворны яго выгляд, кватэры. Хто ім кіруе. Як апаліваецца, дзе бяром ваду. Як асьвятляецца. Хто жыве ў нашым доме. Чым займаюцца жыхары дому. Дзе прапуюць члены сям'і дзіцяці. Перасяленне рабочых з дрэнных памяшканняў.

Жыццё на вуліцы зімою. Што зрабіць, калі заблудзішся на вуліцы.

7. 22-га студзеня і гадавіна сьмерці Ул. І Леніна.

Каляндар пагоды.

Арганізацыя сьвята
Дэкарацыйныя работы.
Калектыўнае пісаньне
плякатаў. Рэвалюцыйныя
сьпэвы. Арганізаваны
удзел у сьвяце. Арганіза-
цыя кутка Леніна.

Як цар адносіўся да
рабочых і сялян. За што
растраляў цар рабочых
22 студзеня.

Ленін—правадыр рабо-
чых усяго сьвету. За што
любяць Леніна рабочыя
і сяляне

Яго жыцьце. Ад чаго
памер.

Ленін і дзеці (Адно-
сіны Леніна да дзяцей і
дзяцей к Леніну).

8. Падрахунак працы за першае паўгодзьдзе.

Каляндар пагоды.

Прывядзеньне у пара-
дак усіх сваіх работ. Ін-
дывідуальны і калектыў-
ны агляд іх. Удзел у ар-
ганізацыі выстаўкі.

Выяўленьне, што пры-
своілі па чытаньню, пі-
саньню, лічэньню у па-
раўнаньні з ведамі, з які-
мі прыйшлі у школу. Пад-
лік хто колькі дзен пра-
пусьціў.

Запрашэньне жыхарства
на падлік працы за пер-
шае паўгодзьдзе. Сувязь
з другімі школамі.

II. Другое Паўгодзьдзе.

1. Падрахунак перажываньняў у занятках.

Якая была пагода

Заняткі і гульні дзя-
цей (апавяданьні малюн-
кі, вырабы).

Як правяла сям'я гэ-
ты час.

2. Плянаваньне школьнае працы на бліжэйшы тэрмін.

Арганізацыя больш да-
кладных назіраньняў з
запісам з'явішчаў пры-
роды.

Чым будзем займацца
у наступны месяц (па-
станоўка задачы, падлік
матэрыяльных магчымась-
няў. Разьмеркаваньня і ар-
ганізацыя.

Плянаваньне удзелу
клясы у пазашкольным
жыцьці (сям'і і грамады).

3. Удзел групы у акаляючым жыцьці.

Працяг больш старан-
ных назіраньняў за жыць-
цем жывёл зімою з за-
пісам.

Дагляд і кармленьне
жывога кутка.
Удзел у грамадзян-
скай дапамозе.

Грамадзянская дапа-
мога бедным, хворым,
беспрытульным дзецям.
Дзіцячы сад, дзіцячы
дом. Бальніца.

4. Наступленьне вясны.

Назіраньні з запісам за падаужэньнем дню і пацяпленьнем надвор'я. Вясновае раунадзенства. Назіраньні за пэпсаваньнем дарогі, раннім выпадзеньнем сьнегу, бездарожжам. Ранейшыя маразы, бурлакі, сонечнае цяпло. Прылет птушак. Гняздаваньне іх.

Прарастацьне насеньня. Распусканьне пучкоў на дрэвах. Зазеляненьне палянак і садоў. Першыя вясновыя кветкі. Ліваньне жывел (карова, конь, сабака і інш).

Разьвіцьце ікры, жабы. Запісы усіх назіраньняў у каляндар прыроды.

Дапамога ў чыстцы двара ад сьнегу. Пабудова канавак для талай вады, ачыстка сьцежкаў для праходу.

Выстаўленьне вакон і вясновая чыстка памяшканьня.

Пасеў расады і кветак у шэфляды.

Зьмяненьня ў жыцьці сям'і вясною. Гарадзкая вуліца вясною. Культурнае правядзеньне часу вясною (народныя гуляньні). Культурны адпачынак працоўных.

5. Вясновая праца.

Добрая і дрэнная зямля. Угнаеньне, апрацоўка зямлі. Ахова прыроды ў гарадзе. Распазнаваньне колераў у прыродзе, сьпеваў птушак, гукаў горада. Мераньне шагамі ў розных прыродных абставінах, разьвіцьце вокамера.

Вясеньні каляндар прыроды.

Дапамога на гародзе старэйшым дзецям. Свае градкі, клумбы, кусцікі, дрэвы.

Пасеў. Паліваньне. Полка ад зельля.

За горадам вясной. Горад і веска. Сялянская праца на зямле. Праца сялянскіх дзяцей. Селянін і рабочы. Супольная іх барацьба супроць буржуазіі. Смычка рабочых і сялян.

6. Першае мая.

Назіраньні за вясновай прыродай.

Такая-ж падрыхтоўка, як і пры другіх сьвятах.

Выясненьне сэнсу сьвята. Міжнародная згоднасьць працоўных. Хто такія камуністы. Першаймайскія лезунгі.

7. Падрахунак працы за год (выстаўка).

ПРЫРОДА.

ПРАЦА.

СЯМ'Я І ШКОЛА.

У чатыры пары году. (Праца такая-ж як і ў першым паўгодзьдзі.

Аб'ём агульны ведаў для першага году навучэння.

Родная мова.

Свабодныя апавяданні дзіцячаю моваю уражаньняў. Уменьне чытаць маленькія, легкія артыкулы, уменьне пісаць каротенькія сказы на пытаньня, падпісаць свае малюнкi. Маленькія запісы сваіх назіраньняў. Калектыўнае пісаньне плякатаў. Акуратнае і чыстае пісаньне. Правапіс: падзел сказаў на словы, словаў на склады, складоў, на гукі і літары. Вялікая літара пасьля кропкі, у іменах і прозьвішчах. Мяккі знак у канцы слоў. Перанос слоў. Пераход д. і т. у дз і ц перад мяккімі галоснымі у і й. Кропка, коска.

Матэматыка.

Усе дзеянні ў межах 20. Усе дзеянні ў межах 100 круглымі дзесяткамі. Палова і чвэртка. Меры дажыні—мэтр, дэцымэтр, сантымэтр. Меры вагі, грамм, кілограмм, літр. Уменьне зварачвацца да гадзінніка-гадзіна, паўгадзіны, хвілінка.

Квадрат, трыкутнік, прастакутнік, круг.

(Вясковы адменьнік).

Грамадзянаства.

Сям'я. Выясненьне састава сям'і дзіцяці. Хто што робіць (разьмеркаваньне і арганізацыя працы ў сям'і). Чытаньне газэт, кніг,—культурнае правядзеньне часу ў сям'і. Захавваньне гігіэны ў сям'і. Хатняя праца маткі. Жыцьце сям'і увосень, зімою. Зьмяненні ў працы сям'і ў зьвязку з парамі года. Летняя праца сям'і. Радасьць і гора ў сям'і. Удзел у працах сям'і дзіцяці.

Школа. Знаемства са школай і яе працай. Дзеся чэго патрэбен парадак у школе (чарговья, дыцыпліна). Ахова школы ад пошасьцевых хваробаў. Удзел школы ў пазашкольным жыцьці.

Грамада. Грамадзянская дапамога бедным, хворым, беспрытульным дзецям (камітэт узаемадапамогі, бальніца, дзіцячы дом). Культурнае правядзеньне часу ў весцы-хата-чытальня. Што дае веска гораду і горад весцы. Для чэго патрэбны налогі. Смычка рабочых і сялян.

Жыцьце працоўных цяпер і пры цары. Зьвяржэньне самаўладства. Кастрычнікавая рэвалюцыя. Селянін і рабочы. Супольнасьць іх інтарэсаў, іх супольная барацьба супроць буржуазіі. Што такая савецкая ўлада. Хто такія камуністы. Ленін, яго жыцьце. Ад чэго памер. За што любяць Леніна рабочыя і сяляне. Яго значэньне ў рэвалюцыі. Першае мая. Сьвята міжнароднай згоды насцьці усіх працоўных. Арганізацыя кутка Кастрычнікавай рэвалюцыі, т. Леніна першага мая.

Прыродазнаўства.

Гутаркі з навічкамі аб летніх зьявішчах прыроды (пагода), расьлінасьць у параўнаньні з восенью.—Зьмяненне афарбоўкі лісьцяў восеньню. Лістапад. Налажваньне жывога кутка ў клясе. Прыметы прыбліжэньня зімы: скарачваньне дню, зьмяненне пагоды, устанавленьне календара пагоды—туман, воблачнасьць, дождж, сонца, назіраньні за адлетам птушак, агаленьнем дрэў. Дзе хаваюцца мошкі і дзікія жывелы для зімовай сьпячкі.

Прырода зімою; зьяўленьне сьнегу, пакрыцьце рэк ледам, санныя дарогі. Назіраньні за замярзаньнем вады ў бутылцы, місцы, альбо іншай пасудзіне. Марозы. Глыбіня сьнегу. Суметы і іх распалажэньне. Зьмяненне даўгаты дню. Зімовыя птушкі: (варона, галка, верабей, сініца, сьнягір). Сьляды птушак і жывел на сьнезе. Хваевыя дрэвы і іх адлічча па пакрову ад лісьцяных.

Назіраньні за падажэньнем дней і пацяпленьнем надвор'я. Вясновая раўнадзенства. Апошняе выпадзеньне сьнегу. Ранішнія марозы. Бурлакі. Адчуваньне сонечнага цяпла. Першыя палянкi. Папсаваньне дарогі Бездарожжа. Узьніманьне ракі. Прылет птушак. Гнездаваньне птушак. Назіраньні за прарастаньнем насеньня.

Распусканьне пучкоу вясной. Зазеляненьне палянак і садоу. Першыя вясновыя кветкі. Прабуджэньне розных жывел і мошак. Састаўленьне календара пагоды. Лінаньне хатніх жывел. Разьвіцьце ікры лягушкі. Добрая і дрэная зямля. Угнаеньне, апрацоўка зямлі. Ахова расьлін і птушак. Распазнаваньне колераў у прыродзе і на табліцах. Распазнаваньне гукаў у прыродзе, крыкаў і сьпеваў птушак. Разьвіцьце лінейнага вокамера ў прыродных умовах шагамі ў розных абставінах. Вясновыя зьмены пагоды. Арганізацыя летніх назіраньняў прыроды. Здаровы і хворы чалавек. Дзіцячыя хваробы. Пашасьцевыя хваробы. Ахова дзіцячага здароўя ў розныя поры году.

(Гарадзкі Адменьнік).

Г р а м а д з я н а з н а у с т в а.

Сям'я. Выясненьне састава сям'і дзіцяці. Хто што робіць дома (выясненьне, разьмеркаваньне і арганізацыя працы ў сям'і). Культурнае правядзеньне часу ў сям'і. Культурныя забавы старэйшых. Жыцьце сям'і ў розныя поры году. Гора і радасьць у сям'і. Заховываньне гігіэны ў сям'і.

Школа. Знаемства са школай і яе працай. Пачатак самакіраваньня дзяцей, для чаго патрэбен парадак у школе, (чарговая, дысцыпліна) Ахова школы ад пашасьцевых хваробаў. Якія яшчэ бываюць школы ў пазашкольным жыцьці.

Грамада. Суседзі дзіцяці. Заняткі і прафэсіі людзей. Гарадзкі дом: надворны выгляд яго, кватэры. Хто ім кіруе, Як апальваецца Дзе бяром ваду. Як асьвятляецца. Хто жыве ў нашым доме. Чым займаюцца жыхары. Перасяленьне рабочых з дрэнных памяшканьняў. Культурны адпачынак працоўных. Дзе працуюць члены сям'і дзіцяці. Жыцьце на вуліцы ў розныя поры году. Што зрабіць, калі заблудзішся. Грамадзянская дапамога бедным, хворым і беспрытульным дзецям. Горад і веска Сялянская праца. Сувязь горада з вескай (на прыкладах). Селянін і рабочы. Супольнасьць іх інтарэсаў і іх супольная барацьба супроць буржуазіі. Смьчка рабочых і сялян.

Жыцьце цяпер і пры цары і капіталістых. Зьвяржэньне самаўладства. Кастрычнікавая рэвалюцыя. Рабоча-сялянская улада. Міжнародная згоднасьць працоўных. Хто такія камуністы.

П р ы р о д а з н а у с т в а.

Праца і гульні дзяцей да школы. Для чаго прышлі ў школу. Як пабудаваць працу ў школе, так каб усім жылося добра. Пачатак школьнае арганізацыі (самакіраваньне) Дэкарацыйныя работы пры прыбіраньні клясы. Гігіэна прыбіраньня клясы, (падмятаньне, убіраньне пылу, уменьне карыстацца прібіральняй). Прысваеньне элемэнтарных гігіэнычных навываў. (Чыстата твару, рук, нагцей, адзежы. Нармальныя пэзы дзяцей пры сядзеньні.

Элемэнтарнае уяўленьне сабе, як састаўляць арганізацыйны плян, пастаўка задачы, падлік магчымасьцяў, разьмеркаваньне функцыяў. Дапамога дзяцей пры падрыхтоўцы да зімы (зарабліваньне аддушын, абшыўка дамоў, устаўка і замазка вакон, засыпка вышак, уцяпленьне склепа, пунь) Удзел дзяцей у зімовай працы, (разграбаваньне сьцежак і інш). Зімовыя гульні дзяцей. Пабудова гары, сьнегавых баб. Ахова здароўя зімою. Дапамога дзяцей у вясновай працы, — ачыстка двара ад сьнегу, рабленьне канавак для талай вады, сьцежак для праходу і інш). Выстаўленьне вакон. Вясновая чыстка памяшканьня. Пасеў расады, гародніны і кветак у шуфляды. Кармленьне хатніх жывелаў і элемэнтарны дагляд за імі. Дапамога старэйшым у сям'і, на агародзе, у саду. Свае градкі, клумбы, кусьцікі, дрэўцы. Пасеў. Паліваньне. Полка. Заховываньне элемэнтарных гігіэнычных навываў у працы.

Удзел у працы пазашкольнай (дапамога ў рабоце матцы пры прядзеньні і інш). Удзел у грамадзянскай дапамозе. Грамадзянскіх сьвятах. Удзел у арганізацыі рахунковых выставак.

Программа II-й группы Бясковае школы.

Першае пагодзьдзе.

1. Комплекс «жыццё дзяцей у час летніх вакацыяў».

ПРЫРОДА.	ПРАЦА.	ГРАМАДА.
<p>Справаздачы дзяцей аб сваіх летніх назіраннях над прыродай і працай (малюнькі прыроды, матэр'ял, назбіраныя рэчы сваёй працы). Экскурсія ў любімае мейсца дзяцей, дзе вяліся назіранні большай часткі дзяцей.</p> <p>Гутаркі аб тым, які выгляд мела гэтае месца ўлетку і чым яно адрозніваецца цяпер.</p>	<p>Прывядзеньне ў парадак летняга матэр'ялу. Арганізацыя школьнага музэю, калі яго ня было, а калі ёсць — пашырэнне працы ў ім. Арганізацыя або працяг працы ў школьным жывым кутку.</p> <p>Лічэнне можна будаваць па ліку вучнеўскіх вырабаў, прыладаў, ліку тых дзен, нядзель, калі вучні ня былі ў школе, на адлегласці школы ад дому дзяцей, на ліках гадзін, хвілін, якія трацяцца вучнямі дзеля таго, каб прайсці гэтую адлегласць, на падліках кніжак, сшыткаў, алоўкаў і інш. рэчаў сваёй клясы.</p>	<p>Састаўленне календара летняе працы жыхарства ў полі, а так сама календара працы дзяцей.</p>

2. Комплекс «план працы на бліжэйшы тэрмін».

Элементарны календар пагоды (хмурная, дажджлівая, ясная, цеплая, халодная).

Месяцы першага трыместру, вясеньнія месяцы.

Арганізацыя па трымест. працы усеі клясы, як навучальнай, так і гаспадарчай.

Пастанаўка агульнае мэты вывучэння жыцця культурных раслін і жывелін на працягу восені і зімы, а так сама і працы, якая звязана з раслінамі і жывелінамі.

Прыватныя мэты:

Ізучэнне працуючага чалавека, умоў яго жыцця. У сувязі з гэтым састаўленне пляну працы на трыместр, уліч сіл і сродкаў.

Знаемства з школьнымі дзіцячымі арганізацыямі, камісіямі, арцелямі, агульнымі сходамі — вучкомам (калі такі існуе ў школе).

Спосабы падлічэння ураджаю у полі, садзе, агародзе.

Арганізацыя, калі гэта будзе выклікана непасрэдна працай (у полі, садзе, агародзе) тых ці іншых камісіяў. Састаўленне зусім простага спосабу (формы) ўчота працы і назіранняў, прыблізна так: месяц, дзень, якая праца, ці назіранне, лік затрачаных гадзін, што зроблена. Абгляд школьнага памяшкання. Абгляд прышкольнага вучастку. Лічэнне будучца на каштарысе неабходных для класы рэчак, цяжары, якую можа падумаць дарослы чалавек; дзеці розных узростаў, на прысутнічанні у класе (дыяграмы).

Арганізацыя працы дарослых (раздзяленне працы, каляктыўная праца). Знаемства з каляктыўнай апрацоўкай зямлі (саўхоз). Выгаднасць буйнага землекарыстання і каляктыўнае працы.

3. Комплекс «Васеньняя праца на весцы».

Пасьпяванне агародніны і позніх фруктаў (назіранне).

Акрасненне велічыні ураджаю у садзе, агародзе.

Прарастанне насення жыта. Развільце руні да выпадку сьнегу (запісы і маляванне назіранняў у асобных сшытках вучняў і агульным календары).

Адлет птушак.

Лістапад.

а) Праца у агародзе, садзе (збіранне агародніны).

б) Поле, угнаенне глебы, ворыва.

в) Іншыя работы: перасаджыванне у гаршкі з лесу, зацікавіўшых дзяцей раслін.

Зборкарнявішчаў, клубняў ранніх вясновых раслін.

Лічэнне будучца на каштарысе фруктаў, на велічыне ураджаю у полі (бярэцца гаспадарка вучняў), садзе, агародзе, на велічыне саду, агароду, на велічыне платы кожным гаспадаром, на тых рэчах (змерванне), якія карысна зрабіць у майстэрнях, класе, дома; граблі вілы, рыдлеўкі натуральнай вялічынны).

Параўнанне з праіздводчага боку розных агародаў вескі.

Прычыны добрае і дрэннае праіздводчасці агароду.

Тлумачэнне аб вялікай значнасці навукі і тэхнікі для земляробства. Сувязь паміж праіздводчасцю працы і асветай. Ураджаі Савецкае Беларусі у параўнанні з культурнымі старонкамі. Культурныя установы вескі: хата-чытальня, бібліятэка.

4. Комплекс. — «Ахова здароуя».

Першыя веды аб чалавечым цела. Надворнае апісаньне цела. Органы цела: надворныя і унутраныя (ведаць дзе яны знаходзяцца, а не пабудова іх).

Элементарныя гігіенічныя навукі) трыманьне цела, валасоў у чыстаце).

Роля сьвета і паветры для чалавека, жывел і расьлін.

Змерваньне і вага дзяцей па магчымасьці.

Параўнаньне з леташняй вагой і ростам.

Лічэньне будуюцца на вазе, узросьце (дыяграмы), на падліках агульных хваробаў дзяцей (дыяграма), на статыстычных падліках сьмяротнасьці дзяцей школьнага і дашкольнага узросту (дыяграмы), на тых рэчах, якія можна зрабіць у майстэрнях: шчоты, плявальню і г. д. шляхам змерваньня.

Санітарнае становішча вескі. Бальніца.

5. Комплекс. «Кастрычнікавая рэвалюцыя».

Працяг працы у жылым кутку, музэю.

Аддзел працы у рэвалюцыйным сьвязе. Дэкарацыйныя работы, састаўленьне і пісаньне рэвалюцыйных плякатаў. Лічэньне па статыстычных даных — забітых, параненых, удоў, сірот, якія засталіся ад імперыялістычнае вайны.

На рэчах, якія можна зрабіць к гэтаму сьвяту шляхам змерваньня.

Гутаркі аб Кастрычнікавай рэвалюцыі (пажадана чужы ад чырвонаармейцаў, камсамольцаў, удзельнікаў рэвалюцыі). Гутаркі аб найбольш яскравых малюнках. 1917—24 г.

Жыцьце сялян пры паляках. Уціск польскі. Якую карысьць атрымалі сяляне ад Кастрычнікавай рэвалюцыі.

6. Комплекс. «Падрыхтоўка да зімы».

а) Адкладаньне у расьлінах харчовых матэрыялаў.

Насеньне аднагадовых расьлін.

Карэньне двугадовых, карняплодаў, карнявіны і плады шматгадовых.

а) Загатоўка запасу на зіму Сарціроўка пладоў і агародніны. Падрыхтоўка іх к зімовай ахове.

Загатоўка харчу для жывелаў на зіму.

Млын-мука-хлеб. Загатоўка і ахова харчоў, мыцьце прадуктаў, гігіена прыгатаваньня стравы. Чыстая і брудная вада. Фільтраваньне і адстаиваньне вады.

Што дае веска месту і места весцы. Места, як тарговы асяродак. Заробкі (прамыслы) людзей і іх розныя віды. Значэньне абмену для вескі. Места абмену: крамы, рынкі, кірмашы, коопэратывы і прыватны гандаль (экспэрсіі, заданьне дзецям вясці назіраньня).

Спекулянт.

Каляктыўнае пісьмо-

б) Як дрэвы падрыхтоўваюцца да зімы; лістапад, пупышкі, кара. Дзе у дрэва складзены запасы харчовых матэр'ялаў.

Куды і як схавалася машкара (назіраньні, запісы).

Пажадана увясці сыстэматычнае назіраньне над некаторымі элементамі прыроды: тэмпературы, спадкаў, воблачнасьці.

Назіраньне над замярзаньнем вады, рэчак, досьледы над ледам, сьнегам.

Вымерваньне глыбіні сьнегу.

Матэрыі, якія распускаюцца; узмацненьне распусканых матэрыяў ад награваньне (досьледы, назіраньня).

б) Характар вопраткі у залежнасьці ад пары годаў. Адрамантаваньня вопраткі і абутку. Гігієна вопраткі і трыманьне вопраткі у чыстаце.

Вымерваньне жыльля і падвалаў. Вымерваньне цяпла (тэрмомэтр, праветрываньне) гігієна памяшканьня. Сьвятло (зварочваньне з агнем). Скарачэньне дню (назіраньня), калі гэта цяжка, то па календару.

Лічэньне будуюцца на вазе прадуктаў (меры вагі, аб'ём), колькі чаго траціцца (на каштарысе вопраткі, абутку, на ліку матэр'ялаў, які патрэбен для той ці іншай вопраткі, (спытацца у шаўца і бацькоў), на каштарысе газэты, дроў, на азнаямленьні з градуснікам, на тых рэчах, якія можна зрабіць (натуральныя для дзяцей саначкі, канькі) шляхам вымерваньня. Мадэль жыльля, мадэль красен і г. д.

вая праца на тэму: «Гандаць у нашай весцы».

б) Праца шаўца і краўца.

Майстэрня рамесьнікаў у нашай весцы.

Праца цасьляроў.

7. Комплекс «Уладзімір Ільіч Ленін».

Назіраньні за прыродай.

Т. Ленін, як барацьбіт за вызваленьне рабочых і сялян ад уціску буржуазіі і паноу.

Ленін і дзеці

Ленін і камуністычная партыя.

Ленін і камсамол.

Ленін і маладыя Ленінцы.

Ленін і народная асьвета.

Лічэньне будуюцца на тых рэчах, якія можна зрабіць для кутка Леніна (шляхам зьмерваньня), калі цяжка будзе, то адцяглыя лічбы.

8. Комплекс «Падлік Працы».

Каляндар пагоды.

Збор і падрыхтоўка па комплексам усіх апрацаваных дзяцьмі матэрыялаў к трыместравай выстаўцы. Неабходна адзначыць дасягненьні (па матэрыялам) кожнага вучня і усей клясы. Выстаўка, паясьненьні на выстаўцы галоўным чынам вядуцца дзяцьмі.

Лічэньне будуюцца на прысутнасьці вучняў, настаўніка, па ліку гадзін, затрачаных на чытаньне, пісаньне, лічэньне, экскурсіі, працы і г.д. (дыаграмы).

Калектыўная праца на выстаўцы. Сувязь з жыхарствам, запрашваньне на выстаўку і з суседнімі школамі.

ІІ-е паўгодзьдзе.

1. Комплекс «Падлік перажываньняў у перапынку заняткаў».

Каляндар прыроды месяца, году і дзён у кожным.

Запісы свайго часу карыстаньня (малюнкі)

Малюнкі дзяцей аб іх жыцьці ў сям'і, у сувязі з гэтым, калі будзе магчымасьць, калектыўная праца пісьмовая з ілюстрацыямі, хатняя праца.

2. Комплекс «Плян працы да вясны».

Назіраньня за прыродай.

Школьныя расходы і сьметы.

Лёгкае дзелаводства (канцэлярскія кнігі школы).

Лічэньне будуюцца на разьмеркаваньні працы, на гаспадарчых матэрыялах, калі яны будуць выкліканы жыцьцём.

На пэнсіі сяброу сельсавету, волсавету, на ліках гадзін іх штодзённае працы, на росьце волком'ячэйкі, камсамолу (дыаграмы).

Школьная гаспадарка. Знаемства з тымі грамадзянскімі ўстановамі, з якімі школа мае сувязь. Сельсаветы і хто выбірае у саветы. Чым адрозьніваецца Савецкая ўлада ад улады памешчыкаў — цароў.

(Пажадана папрысутнічаць на пасяджэньні сельсавету).

Камсамол і юныя Ленінцы. Камуністычная партыя і чаго яна хоча.

3. Комплекс «Хатнія жывелы».

Жыцьце і будовы хатняе жывелы. Карова і целка. Дробная рагатая жывела у параўнаньні з каровай. Конь — рабочая жывела. Сьвіньня — мясная жывела Разьвядзеньне кролікаў. Кошка — драпежная жывела. Собака і яе дапамога гаспадарцы.

Дапамога у доглядзе за хатнімі жывеламі. Удзел у апрацоўцы малака.

Лічэньне будуюцца на ліку харчу, патрэбнага для каровы, каня, авечкі.

На каштарысе гэтых жывел, на колькасьці малака (але ні ў якім разе ня трэба браць такіх задач: 1 (у адной каровы чатыры нагі, колькі ў двух, трох і г. д.), а на тых рэчах, якія можна зрабіць: — даенка, карыта, рэзьгіні і г. д.

Знаемства з малочнай фэрмай, племхозам. Дабываючая й апрацоўчая дзейнасьць чалавека (на прыкладах). Што такое фабрыка, завод (калі ёсьць мажлівасьць параўнаньня).

Места, як прамысловы асяродак. Гутаркі аб горадзе і гарадзкім жыцьці. Колькасьць вясковых жывелаў. Наемная праца на весцы. Клясавы склад вескі: бядняк, серадняк, кулак. Колектыўныя працы (пісьмовыя) на адзначаныя тэмы.

4. Комплекс «Лютаская рэвалюцыя».

Каляндар зімовае працы. Каляндар пагоды.

Удзел у сьвяце.

Лічэньне на тых перашкодах, якія зрабіла імперыялістычная вайна. На прысутнасьці вучняў, на ліку цеплых, халодных, сьнежных дзен (дыаграмы). На рэчах, якія можна зрабіць к гэтаму сьвяту.

Як рабочыя і сяляне прагналі цара. Хто застаўся кіраваць пасля цара рабочымі і сялянамі. Гутаркі барацьбітоў.

5. Комплекс. «Пераход ад зімы к вясне».

а) Жыццё і пабудова хатніх птушак (на жывой птушніцы).

Надворная будова.

Насыці з пер'яу, дзюба, прыладзьдзе пачуццяў. Дабыванне харчу.

Ногі, крыльля, абярога. Унутраныя прылады птушак, страўная сыстэма, асаблівасць яе будовы; прылады дыхання, сэрца яго будова і значэнне у цэле.

Яйцо, будова і значэнне яго. Асаблівасць жыцця кур вясной. Іншыя хатнія птушкі.

б) Будова рознага насення (гароху, фасолі, сланэшніку, жыта) шляхам досьлядаў і назіранняў. Умовы прарастання насення (па досьледах). Адрознення насення розных культур па віду. Прарастанне насення.

в) Пачатак руху сокаў у дрэвах. Назіранне за разьвіццём пупышак, галінак. Запісы усіх назіранняў. Паступовае разьвіццё галін.

Замалюваць

а) Дагляд за хатнімі птушкамі і іх памяшканнем. Будова для птушак розных прыладаў, памяшчаючых іх жыццё: кармушкі, гнезды, скрынкі.

б) Падрыхтоўка насення да пасеву. Акрасленьне усхожасці насення розных гаспадароў. Чыстае насенне. Сартыроўка і чыстка.

в) Дагляд за фруктовым садамі.

Лічэнне будуюцца на каштарысе птушак, на працы, шляхам вымервання тых рэчаў, якія можна зрабіць (мадэль лодкі, чоуна, парахода, аўтамабіля і інш).

На параўнанні руху пягніка, параходу, кола аўтамабіля, чалавека. На ліку граматых на весцы (дыяграмы), на ліку сялян, якія умеюць чытаць газэту.

а) У сувязі з вясновым бездарожжам бярэцца тэма:

Шляхі перарухаў, шосэ, рэчкі, залезная дарога. Віды шляхаў перарухаў і іх роля. Паездкі старэйшых у горад.

Горад, як культурны асяродак. Шефства горада над вескай. Смычка рабочых і сялян. Культурная дапамога горада. весцы. Агранамічная дапамога. Пошта, тэлеграф (экспедыцыі, калі блізка). З газэтай можна познаеміць, пачаўшы чытаць больш—менш цікавыя і зразумелыя артыкулы).

6. Комплекс. «Пачатак вясновае працы».

Назіранне за ходам вясны. Паступовае падцягненне наветры.

Вырасьліванне двухгадовых расьлін, кветак. Будова, калі мажліва пар-

Пачатак вясновай працы на весцы. Экспедыцыя у поле, саўхоз, каапэра-

Зьменшваньне сьнега-вога насцьцілу, прылет птушак, разьлічэньне птушак па песьням, разьвіцьце расьлін.

Каляндар вясны з малюнкамі тых ці іншых зьяў.

нікоу. Дагляд за расьлінамі. Расада. Дапамога угнаеньня глебы. Лічэньне на каштарысе розных снасьцяў. Каштарыс прадуктаў, тавараў у каапэратыве. Параўнаньне з вясеньнім каштарысам (дыаграмы), ліку гадзін працы селяніна, на рэчах, якія можна зрабіць (мадэль калесаў, плуга, бараны, сахі). Зьмерваньне ў рэчцы вады.

тыу. Каляктыуная праца на тэму: «Савецкая веска і веска пры панох».

7. Комплекс «Вясновая параца».

а) Каляндар працы вясной. Назіраньне за апрацоўкай зямлі.

б) Назіраньне над пра-растаньнем і разьвіцьцем агародных расьлін (запіс). Шкодныя травы і як ад іх збавіцца. Акрасьленьне агародных расьлін.

в) Назіраньне над тым, як перанес сад зіму (перашкоды зімы). Разьвіцьце саду. Запісы.

Раніцовыя марозы.

а) Удзел у працы ў полі. Снасьці апрацоўкі. Значэньне апрацоўкі. Розныя пасевы. Першыя ўсходы. Паступовае разьвіцьце расьлін. Пладазьмен (элементарнае паняцьце-прыклады).

б) Дагляд за садамі. Ачыстка ад сьмешця, абрэзка, абмазка, зьнішчэньне насеньнясьмяцьцевых траў.

Лічэньне на велічыне плошчы, якую можна ўдзень узараць, прабараваць, вазе прадуктаў, адлегласьцяў, на якіх сеюць і садзяць расьліны, ліку насеньня, прадуктаў на тую ці іншую плошчу, ліку гною на тую ці іншую плошчу, на павялічэньне дню (дыаграмы), на ліку гадзін, патрачаных вучнямі на працу і г. д.

Задачнік Ланкоу ч. I і ч. II.

а) Знаемства з цяперашняй працай сельсавету. Якія там абгаварваюць пытаньні. Места, як адміністрацыйны асяродак.

8. Комплекс. «Першае мая».

Сьвята дрэвазасад-
жэньня (калі гэта будзе
адпавядаць разьвіцьцю
расьлін, а калі не, то ра-
ней). Карысьць і хараство
дрэва.

Падрыхтоўка і удзел у
сьвяце.

Інтэрнацыянал і каму-
нізм. Міжнароднае ед-
наньне рабочых. Перша-
майскія лезунгі.

9. Комплекс. «Учот працы—Гадовая выстаўка».

На тэму «Наша веска ў чатыры пары году».

10. Комплекс. «Плян на лета».

Ахова здароўя улет-
ку. Назіраньні за пасту-
повым разьвіцьцем і кра-
саваньнем расьлін. Зьбі-
раньне расьлін. Калян-
дар летняй працы.

Данамога дарослым у
летняй працы.

Гарачая пара году, пра-
ца жанчын. Ахова ма-
ленькіх дзяцей. Санітар-
ная дапамога весцы.

Агульны аб'ём ведаў, якія атрымлівае другая група вясковае школы.

I. Грамадзязнаства.

Хатняя праца. Школьныя дзіцячыя
арганізацыі. Арганізацыя працы да-
рослых (на прыкладах працы ў полі):
разьдзяленьне працы, калектыўная
апрацоўка зямлі і знаёмства з Сахо-
зам (калі не надта далека). Выгад-
насьць буйнага землекарыстаньня,
навукі і тэхнікі дзеля апрацоўкі зямлі
(на прыкладах) Сувязь прадукцыйнасьці
працы з асьветай. Папярэдняе мала-
зямельле сялян. У каго была зямля
раней. Кастрычнікавая рэвалюцыя дала
зямлю сялянам. Учот жывога інвен-
тара сялянскіх двароў і вынікі ад
гасапдарчае моцы вескі. Наемная праца
у весцы. Клясавы склад вескі: кулакі,
сераднякі і беднякі Падтрыманьне ся-
лян Савецкай уладай. Культурная і
санітарная дапамога школы жыхарству.
Культурныя установы вескі. Санітар-
нае становішча вескі. Што дае места
весцы і веска месту. Промыслы і іх
віды. Места, як асяродак таргоўлі.
Места абмену—крама, рынак, кірмаш,
каапэратыў і прыватны гандаль. Спе-
кулянт. Значэньне абмену для вескі.
Рамесніцтва, дабываючая і апрацоўчая

прамысловасьць (на простых прыкла-
дах). Што такое фабрыка, завод. Ме-
ста, як прамысловы асяродак. Шэфства
места над вескай. Смычка рабочых і
сялян. Культурная дапамога места
весцы. Сродкі зносінаў паміж заводне-
нымі пунктамі (Шляхі зносінаў). Зна-
емства з тымі грамадзянскімі устано-
вамі, з якімі школа мае сувязь. Сель-
савет. Волсавет. Камуністычная партыя.
Камсамол. Маладыя Ленінцы. Места,
як адміністрацыйны асяродак. Чым
адраўняецца Савецкая ўлада ад
ўлады памешчыкаў—царскае ўлады.
Параўнаньне савецкае вескі з вескай
пры памешчыках. Гутаркі аб Кастры-
чнікавай рэвалюцыі. Імпэрыялістычная
вайна (прычыны яе, як яна скончы-
лася) Першая рэвалюцыя 1905 году.
Лютаская рэвалюцыя. У. І. Ленін, як
барацьбіт за інтарэсы рабочае клясы
і сялянства. 1-е мая. Міжнародная
арганізацыя рабочых.

II. Працазнаства.

Элемэтарныя вынікі па арганізацыі
працы настаўніка, агульныя задачы,
раз'яднаньне, будова пляну працы,

учот матэрыяльных умоў і сваіх сіл, арганізацыя, калі гэта будзе выклікана жыццём, камісія. Спосабы учота і кантроля, арганізацыя выставак, на мажлівасьці калектыўных літаратурных прац.

Праца увосень і ўзімку.

Праца ў агародзе, садзе увосень. Збор і учот пладоў і агародніны. Праца увосень у полі. Малацьба. Падрыхтоўка пладоў і агародніны да зімовай абярогі. Загатоўка і абярога прадуктаў. Гігіена стравы. Рамантаваньне вопраткі. Гігіена жылля (праветрываньне, цяпло, сьвятло). Дапамога ў доглядзе за хатнімі жывеламі. Удзел у апрацоўцы малака. Догляд за хатняй птушкай.

Працы вясной і ўлетку.

Падрыхтоўка насеньня для сяубы. Акрасьленьне усхожасьці насеньня розных гаспадароў. (Ачыстка, дзе мажліва і сартыроўка зярнят, якія пайдуць для сяубы. Агляд фруктовага саду. Барацьба са шкоднікамі саду. Прастаньне лукавіц і карнявішчаў. Разьвядзеньне кветак. Пабудова парнікоў (калі гэта дзе магчыма). Розная расада.

Дапамога ў угнаеньні глебы ў агародзе і полі. Удзел у палявой працы вясной. Назіраньні над апрацоўкай зямлі. Значэньне апрацоўкі. Руны і яе віды, зьяўленьне першых усходаў. Паступовае разьвіцьцё зеляні. Элементарнае уяўленьне аб пладазьмене. Вясновая праца ў агародзе, падрыхтоўка градак, сяуба. Паліўка, полка. Праца ў фруктовым садзе: ачыстка ад сьмецьця, лісьцяў, абрэзваньне. Зьнішчэньне шкодных траў. Удзел у летняй працы.

II. Працазнаўства.

Элементарныя навыкі па арганізацыі працы (пастаноўка агульнае задачы, разьмеркаваньне будовы, плян працы, учот матэрыяльных умоў і сваіх сіл, арганізацыя, калі гэта будзе выклікана жыццём, камісія. Спосабы учота і кантроля, арганізацыя выставак па справаздачы, арганізацыя сьвятаў, выкананьне па мажлівасьці калектыўных літаратурных прац.

Праца увосень і ўзімку.

Праца ў агародзе, садзе увосень:

збор і учот пладоў і агародніны. Праца увосень у полі, малацьба, падрыхтоўка пладоў і агародніны да зімовай абярогі. Загатоўка і абярога прадуктаў. Гігіена стравы. Рамантаваньне вопраткі. Гігіена вопраткі. Гігіена жылля, (праветрываньне, уцяпленьне, сьвятло). Дапамога ў доглядзе за хатнімі жывеламі. Удзел у апрацоўцы малака; догляд за хатняй птушкай.

Праца вясной і ўлетку.

Падрыхтоўка насеньня для сяубы. Акрасьленьне усхожасьці насеньня розных гаспадароў. Ачыстка (дзе мажліва) і сартыроўка зярнят, якія пайдуць для сяубы. Агляд фруктовага саду; барацьба са шкоднікамі саду. Прастаньне лукавіц і карнявішчаў. Разьвядзеньне кветак. Пабудова парнікоў (калі гэта дзе мажліва). Розная расада.

Дапамога ў угнаеньні глебы ў агародзе і полі. Удзел у палявой працы вясной, назіраньні над апрацоўкай зямлі, значэньне апрацоўкі. Руны, яе віды, зьяўленьне першых усходаў. Паступовае разьвіцьцё зеляні. Элементарнае уяўленьне аб пладазьмене. Вясновая праца ў агародзе, падрыхтоўка градак, сяуба. Паліўка, полка. Праца ў фруктовым садзе, ачыстка ад сьмецьця, лісьцяў і абрэзваньне, зьнішчэньне шкодных траў. Удзел у летняй працы.

III. Прыродазнаўства.

Каляндар пагоды ўлетку, пасьпяваньне і разьвіцьцё расьлін, пагода і г. д.) Спосабы учота ураджаю ў полі і ў другіх мясцох. Пасьпяваньне пладоў і агародніны. Акрасьленьне вялічынны ураджаю ў агародзе, садзе. Прырода увосень. Зімовыя пасевы. Будова насеньня жыта. Разьвіцьцё пасаваў да зьяўленьня сьнегу. Запіс назіраньняў і маляваньне. Першыя веды аб чалавечым цэле ў сувязі з абглядам дзяцей і гутаркамі па гігіене. Роля сьвету і паветры для усяго жывога. Адкладаньне харчовых матэрыялаў: насеньне аднагадовых, расьлін, карні двугадовых, карняплоды карнявішчы і плады шматгадовых (маляваньне іх).

Прырода узімку.

Натуральная абярога вескі на зіму. Падрыхтоўка культурных расьлін к зімоваму існаваньню. Куды і як пахаваліся мошкі. Якія птушкі ад нас адлятаюць. Запісы назіраньняў. Зьявы у прыродзе спачатку зімы. Каляндар прыроды узімку.

Хатнія жывелы.

Жыцьце і будова хатніх жывел. Дробная й буйная рагатая хатняя жывела. Конь, свіння, разьвядзеньне трусоў, кошка, сабака. Жыцьце і пабудова хатняе птушкі (на жывой птушцы).

Прырода вясной.

Будова насеньня: гароху, фасолі, жыта (і г. д.) Умовы прарастаньня насеньня (досьледы). Акрасьленьне насеньня розных культурных расьлін па яго віду. Прарастаньне насеньня. Пачатак руху соку у дрэвах; назіраньне за разьвіцьцем галін. Назіраньне за прыходам вясны, паступовае пацяпленьне паветры, зьмяншваньне сьнежнага падсыцілу, прылет птушак, разьвіцьце расьлін (каляндар вясны). Назіраньні над тым, як прэгной, тэмпература ў ім. Назіраньне над прарастаньнем і разьвіцьцем агародных расьлін (запісы, маляваньне), сьмяцьцевыя травы. Акрасьленьне агародных расьлін па іх надворнаму віду, апісаньне. Назіраньне над тым, як сад перанес зіму. Назіраньне над тым, як цвіце сад. Перашкоды ад раніцавых марозаў.

Прырода улётку.

Назіраньне за харчаваньнем каня, каровы. Назіраньне за паступовым разьвіцьцем расьлін. Шкодныя расьліны. Каляндар сада улётку. Каляндар летняй працы.

IV. Матэматыка.

Нумерацыя і ўсе дзеянні ў межах 100

Параўнаньні тыпу: $X - 40 = 100$

$X - 40 = 60$

$3 \cdot X = 45$

$X \cdot 3 = 15$

Знаемства з календаром. Лік дзен у гэтым месяцы. Зьмены дзен нядзелі. Суткі, гадзіна, хвіліна, сэкунда. Гадзіннік. Вырэзваньне гадзінніка. Тэрмомэтр. Мэтрычныя меры вагі, даўжыні

і водкасьцей. Выраб мэтра. Паняцьце аб плошчы і аб'ёме. Квадрат, простакутнік, куб. Вырэзваньне з бумагі куба, кубічнага дэцымэтра і сьантымэтра. Дзяленьне ў межах 1000.

Састаўленьне просьценькіх дыаграм і плянаў. Дом, палова, чвэртка, восьмая, шаснаццатая, трэцьця, шостая, дванаццатая, дзесятая, сотая.

Правешваньне простых лініяў. Зьмерваньне кілемэтра. Зьмерваньне плошчы градак.

Увага I-я. Матэматыкай неабходна карыстацца ня толькі на спэцыяльных лекцыях па матэматыцы, але заўсёды і на ўсіх лекцыях.

Увага II-я. Пры множаньні ніводзін вынік не павінен давацца ў гатовым відзе. Дзецц кожны раз самі знаходзяць здабытак (групы першых упражненьняў: 1×1 да 10, 10×1 да 2,5 $\times 1$, да 4; 2×1 на 10; 4×1 да 5; 8×1 да 2; 3×1 да 6, 6×1 да 9; 9×1 да 2).

У далейшым табліца множаньня (спачатку на (1—5 і потым на 6—9). Павінны прысвайвацца непасрэдна з практыкі. Для большае легкасьці запамінаньня цяжкай другой часткі яе (з 6×7) існуе мнеманічны прыём на прыклад: 9×9 . На абедзьвех руках падымаецца лік пальцаў, роўны лішку гэтых лікаў больш за 5 (у даным выпадку 4: 4). Затым лікі, паднятых пальцаў, складаюцца: гэта дзесяткі ($4 - 4 = 8$ дзесяткаў), а загнутыя пальцы перамножваюцца ($1 \times 1 = 1$ адзінка) = 81.

Што тычыцца дзяленьня, то з ім сьпешацца ня сьлед: яно павінна быць папярэджана ўпражненьнямі ў зьмерваньні (колькі раз).

Увага 3-я. Пры карыстаньні мэтрычнай сыстэмай трэба мець на увазе, што даўжыня запалкі = 5 сьантымэтрам, таўшчыня = 2 сьантымэтрам дзьве клетачкі ў спытку = 1 сьантымэтру.

Родная мова.

Чытаньне мастацкіх і дзелавых артыкулаў. Каляктыунае і індывідуальнае расказваньне вуснае і пісьмовае.

Прысваеньне літэратурнае мовы і легкіх песняў і вершаў.

Праваніс падвойных зычных:

1) лъл.	5) дзъдз
2) нън.	6) зъз
3) сьс.	7) (мягкія)
4) цъц.	

1) жж
2) чч (цвёрдыя)
3) шш

Праваніс некаторых злучэнняў, зычных:

- злучэнні: 1) тш, чш, тч, дч.
2) Дс
3) Дз

- злучэнні: 1) жс, зс
2) стч. і зды
3) шп і цсья

Прыстаўка і прыменнік.

Адмоўнасьць не (ні)

Дзукроп'е,

Граматыка (фармальная) 1. Імя назоўнае; 2. Прыметная; 3. Дзяленьне; 4) Лічэбнік. Сказ. Дзейнік і сказнік. Даданыя словы: азначэньне, дапаўненьне, акалічнасьці.

Агульны аб'ём ведаў, якія атрымлівае II група гарадзкой школы па вывучэнню прыроды, працы, грамады-прынцыпова не адрозніваецца ад праграм вясковае школы;—што тычыцца матэматыкі і роднае мовы, то патрабаваньня, як для вясковае школы, так і для Гарадзкой школы—аднолькавыя.

Праграма II-й групы гарадзкой школы.

Першае паўгодзьдзе.

I комплекс. «Жыццё дзіцяці ў час летніх вакацыяў».

ПРЫРОДА.	ГРАМАДА.	ПРАЦА.
Справаздача дзяцей (малюнкi, даклады, прыродны матэр'ял, рэчы сваёй працы) аб сваіх назіраньнях над прыродай і працай.	Ітогі самастойнай працы дзяцей улетку; прывядзеньне ў парадак летняга матэр'яла. Арганізацыя школьнага музэю, калі яго ня было, калі быў і есьць, то працяг працы ў ім. Лічэньне можна будаваць на ліку вучнеўскіх вырабаў, прыладаў, ліку тых дзён, нядзель, калі вучні ня былі ў школе, на адлегласьці школы ад дамоў дзяцей, на ліках дзяцей гадзін, хвілін, якія трацяцца вучнямі дзеля таго, каб прайці гэтую адлегласьць; на падліках кніжак, сшыткаў, алоўкаў, і іншых рэчаў сваёй клясы.	Календар жыцця сям'і ўлетку.

2 комплекс. «Плян працы на бліжэйшы тэрмін»

Элементарны календар пагоды (хмурная, даждж-

Арганізацыя на тры-мэст працы ўсёй клясы,

Знаемства са школьнымі дзіцячымі арганіза-

лівая, ясная, цеплая, халодная). Месяцы першага трыместру, вясеньнія месяцы.

як навуковай, так і гаспадарчай. Пастаноўка агульнае мэты: і́зучэ́ньне жы́цця культурных расьлін і жы́велаў на працягу восені і зімы, а так сама і працы, якая звязана з расьлінамі і жы́велямі. Прыватныя мэты: і́зучэ́ньне працуючага чалавека і умоў яго жы́цця. У сувязі з гэтым састаўленьне пляну працы на трыместр, у́чот сіл і сродкаў.

Арганізацыя, калі гэта будзе выклікана непасрэднай працай (агародзе, садзе), тых ці іншых камісіяў. Састаўленьне простае формы ўчота працы і назіраньняў. Абгляд школьнага вучастка.

Лічэньне будуюцца на каштарысе неабходных для класы рэчаў; цяжары, якую можа падумаць дарослы чалавек; дзеці розных узростаў; на прысутнічаньні ў класе, (дыяграмы) і г. д.

цыямі, якія існуюць у школе.

3 комплекс. «Ахова здароўя».

Першыя веды аб чалавечым целе ў сувязі з абглядам дзяцей; гутаркамі па гігієне.

Надворнае апісаньне цела. Прыладзьдзя цела надворныя і унутраныя (ведаць, дзе яны знаходзяцца, а не будова іх). Элементарныя гігієнычныя навукі (чыстата цела, валасоў). Роля сьвету і паветры для чалавека, жыўелаў і расьлін.

Зьмерваньне і важаньне дзяцей. Параўнаньне з летняй вагой і ростам.

Лічэньне будуюцца на вазе, узросьце (дыяграма) на падліках хваробаў дзяцей (дыяграмы); на статыстычных падліках сьмяротнасьці дзяцей района, да якога належыць школа; на тых рэчах, якія можна зрабіць у майстэрнях (шчоткі, вёнікі, плявальні і г. д.) шляхам зьмерваньня.

Грамадзянская дапамога хворым: бальніца, аптэка хуткая дапамога, небяспечная праца і нездаровая праца (на прыкладах). Якія сродкі маюцца дзеля аховы працы. Што такое сацыяльнае страхаваньне і Сацбес. Чым адрозьніваецца ў гэтым Савец. улада ад буржуазнай.

4 комплекс. «Места ўвосень».

Пасьпяваньне агародніны і фруктаў (назі-

а) Каляктыўная ілюстрацыйная праца на тэ-

а) Грамадзянскія ўстановы на нашай вуліцы і

раньне). Акрасьленьне велічынні ураджаю у садзе, агародзе. Васеньня афарбоўка лісьця і лістапад. Натуральная абярога дрэу на зіму. Падрыхтоўка расьлін к зіме у садзе. Экскурсія на бліжняе поле (зімовыя пасевы). Прарастаьне і будова насеньня жыта, разьвіцьце жыта да засьцілу сьнегам (Запісы назіраньняў і маляваньне).

Адкладаньне у расьлінах харчовых матэрыялаў; насеньне аднагадовых, карэньне двугадовых (карняплоды), карнявішча і плады шматгадовых (запісы). Туман, воблачнасьць, сырасьць. Параваньне вады, вадзяны пар у паветры. Пераход пары у ваду.

мы: «Наша вуліца увосень». Праца у агародзе, — збор агародніны.

б) Прыгатаваньне стравы, гігієна прыгатаваньня стравы.

Чыстая і брудная вада. Адстайваньне муці.

Матэрыі, якія распускаюцца. Узмацненьне распусканьня ад награваньня. Кіпеньне. Лічэньне будоўца на каштарысе фруктаў; на велічыне ураджаю у садзе, агародзе; на велічыне саду, агароду, на апрацоўцы календара пагоды (дыаграма); на каштарысе гадоўных рэчав шляхам параўнальна ў каапэратыве і прыватнай, краме, на тых рэчах, якія можна зрабіць у майстэрнях (мадэль плуга, бараны і г. д.)

бліжэйшай акрузе (гадоўных). Экскурсія ў іх. Дзе працуе бацька, яго праца.

б) Што робіць веска месту і места весцы.

Промыслы людзей і іх розныя віды.

Апрацоўка і дабыўка прамысловасьці (на прыкладах). Параўнаньне па прадукцыйнасьці розных агародаў і высьненьне умоў прадукцыйнасьці. Места, як прамысловы асяродак. Экскурсіі на фабрыку. Рабочы да і пасля рэвалюцыі. Месца абмена значэньне. Унівэрсальная крама. Каапэратыву і прыватны гандаль. Спекулянт.

5 комплекс. «Кастрычнікавая рэвалюцыя».

Календар пагоды і праца ў жывым кутку.

Удзел класы ў рэвалюцыйным сьвяце. Дэкарацыйныя работы; састаўленьне і пісаньне рэвалюцыйных плякатаў.

Лічэньне можна будаваць на параўнаньні ліку гадзін працы рабочага раней і цяпер; на статыстычных даных (шляхам досьледаў па пашырэньню асьветы сярод рабочых (дыаграмы); на ліку школ раней і цяпер; на агульным ліку вучняў раней і цяпер, на тых рэчах, якія можна зрабіць к гэтаму сьвяту (плякаты, сьцягі, эмблему — серп і малаток і г. д.). Шляхам змэрываньня.

Гутаркі аб Кастрычнікавай рэвалюцыі пажадана чуць ад чырвонаармейцаў, камсамольцаў і удзельнікаў рэвалюцыі. Маляўнічыя апісаньні найбольш яскравых спэц 1917—24 г. Жыцьце рабочых і сялян пры паллях. Польшкі ўспіск. Якую карысьць атрымалі рабочыя і сяляне ад Кастрычнікавай рэвалюцыі.

6 Комплекс. «Падрыхтоўка да зімы».

Прыметы наступленьня зімы. Назіраньні за ска-

а) Вопратка. Характар вопраткі ў залежнасьці

а) Праца краўца і шаўца. Майстэрня рамесні-

рачэньнем дня, павялічэньнем халадоу, зьніжэньнем тэмпературы.

Назіраньні над замярзваньнем вады, над замярзваньнем рэчкі, досьледы над ледам, снегам, зьмерваньне глыбіні сьнегу.

ад пары году. Адрамантаваньне (папраўка) вопраткі і абутку. Гігіэна вопраткі і трыманьне вопраткі у чыстаце.

б) Жыльле. Уцяпленьне жыльля, зьмерваньне цяпла (тэрмомэтр). Апал. Цэнтравы апал. (экскурсія). Сьвятло. (зварочваньне з агнем). Зварочваньне з электрычнасьцю. Праветрываньне (гігіэна памяшканьня. Хатнія суседзі чалавека (мыш, бац, таракан і г. д.). Зварочваньне з каналізацыяй і вадаправодам. Розныя тыпы гарадзкіх дамоў.

Лічэньне можна будаваць на каштарысе: вопраткі, абутку, падліку матэр'ялу, які патрэбен для той ці іншай вопраткі, на каштарысе і страце дроў, на азнаямленьні з градусьнікам, на прысутнічаньні вучняў, на тых рэчах, якія можна зрабіць (натуральныя для дзяцей саначкі, канькі, лыжы, мадэль жыльля, мадэль красен і г. д.). Шляхам зьмерваньня.

ка. Ручная і мэханічная прачашная. Кравецкая майстэрня фабрычнага тыпу. Ручная і машынная праца. Крама гатовай адзежы. Дастаўка працоўнаму жыхарству цяпер (пакупак каляктывам у расрочку у дзяржаўнай краме) і раней.

б) Экскурсія на дравяны склад (віды і дастаўка топліва) і электрычную станцыю (як падаецца электрычнасьць з цэнтра).

Для якіх мэт, акрамя сьвятла, яшчэ карыстаюцца электрычнасьцю (тэлефон, тэлеграф, дзе ёсьць трамвай). «Век электрычнасьці. Тлумачэньне навукі і тэхнікі. Як вырашаецца Савец. уладай пытаньне аб жыльлі для рабочых (галоўныя прыцыпы).

7 Комплекс. «Уладзімір Ільіч Ленін».

Назіраньне за прыродай. Павялічэньне дню.

Уладз. Іл. Ленін, як барацьбіт за вызваленьне рабочых і сялян ад уціску буржуазіі і паноў.

Ленін і дзеці.

Ленін і кампартыя.

Ленін і камсамол.

Ленін і маладыя ленинцы.

Ленін і Народная Асьвета.

Лічэньне можна будаваць на тых рэчах, якія можна зрабіць дзеля кутка імя т. Леніна. (Шляхам зьмерваньня).

Арганізацыя кутка імя т. Леніна.

8 Камплекс. Ітогі працы.

Каляндар зімы.

Збор і падрыхтоўка па камплексам усіх апрацаваных дзяцці матэрыялаў. Неабходна па матэрыялам адзначыць дасягненні кожнага вучня і ўсёй класы.

Выстаўка, паяснення на выстаўцы вядуцца галоўным чынам дзяццімі.

Лічэнне будзеца на прысутнічанні вучняў і настаўніка (дыяграмы), на ліку гадзін, затрачаных на чытанне, пісанне, і г. д. (дыяграмы).

Каляктыўная праца на выстаўцы. Сувязь з жыхарствам,

Другое паўгоддзе.

1 Камплекс. «Ітогі зімовых вакацыяў».

Каляндар прыроды. Месяцы году і лік дзен кожным.

Запісы свайго часу карыстання, малюнкi

Гутаркі дзяцей аб жыцці сям'і. Каляктыўная праца на тэму: «Наша хатняя праца».

2 Камплекс. «Плян працы на бліжэйшы тэрмін (да прыпынку заняткаў).

Назірання за прыродай.

Школьныя расходы і сьметы. Легкае дзелаводства (канцэлярскія кнігі школы).

Лічэнне будзеца на гаспадарчых патрэбах школы, калі яны выклікаюцца жыццём: на пэнсіі сяброў АНА, на ўзросьце камуністычнае партыі Беларусі, на ўзросьце Камсамолу; маладых Ленінцаў (дыяграмы); на рэчах, якія можна зрабіць для школьнае гаспадаркі.

Школьная гаспадарка. Знаемства, з тымі грамадзянскімі ўстановамі, з якімі школа мае сувязь. Райенны, райенна—павятовы аддзел НА. Райенны, райенна—павятовы савет і хто у яго выбірае. Саюз у якім знаходзіцца бацька. Ячэйка КПБ і навошта яна. Камсамол і на вошта ен. Маладыя Ленінцы. Арганізацыя маладых Ленінцаў.

3 Камплекс. «Хатнія жывелы».

Конь—рабочая жывела. Сабака і яе служба дома. Кошка—драпежная жывела. Карова, каза, авечка, сьвіньня. Хатнія птушкі (калі дзе есць).

Дапамога у даглядзе за хатнімі жывеламі.

Распаўсюджваньне трусоў.

Лічэнне будзеца: на ліку харчу, патрэбнага для жывелаў, на каштарысе жывелаў, на тых рэчах, якія можна зрабіць (даенка, карыта і г. д.).

Знаемства з лепшымі пародамі хатніх жывел (экскурсія у канюшню, калі блізка, на малочную ферму).

4 Комплекс. «Лютауская рэвалюцыя».

Каляндар зімы.

Удзел у сьвяце.

Лічэньне можна будаваць на статыстычных даных аб забітых, раненых у імперыялістычную вайну; на страце сродкаў у імперыялістычную вайну (калі лічбы адпавядаюць тэхнічным ведам вучняў); на рэчах, якія можна зрабіць к сьвяту і наогул на зімовых рэчах, якія можна зрабіць і якія ўжо пачалі рабіць.

Як рабочыя і сяляне прагналі цара.

Хто застаўся кіраваць пасля цара рабочымі і сялянамі. Гутаркі барацьбітоў, калі мажліва.

5 комплекс. «Шляхі перарухаў».

Назіраньня за павялічэньнем дня. За зьменаў у прыродзе.

Дапамога клясы паветроваму флету. Лічэньне можна будаваць на хуткасьці, якую можа зрабіць у гадзіну хурманка, аўтамабіль, паравоз, цягнік, аэроплян; на тых рэчах, якія можна зрабіць (мадэль аўтамабіля, аэроплана і г. д.). Павялічэньне дня і г. д.

Шляхі перарухаў.

Фурманка, конка, трамвай (дзе есьць), аэроплян, параўнаньне хуткасьці.

Значэньне разьвіцьця і палепшэньня шляхаў перарухаў дзеля грамадзянства. Экскурсія на пошту, тэлеграф. Газэта і яе значэньне. Тыпаграфія.

6 комплекс. «Наступленьне вясны».

а) Назіраньні за разьвіцьцём вясны: паступовае пачынаваньне паветры, таяньне сьнегу, разьліў рэчак, высыханьне стрэхоў, маставых, глебы (параўнаньне гліны і пяску); павялічэньне дня, разьвіцьце расьлін. Будова (досьледы) рознага насеньня (гарох, боб, жыта).

Умовы прарастаньня насеньня (досьледы). Акрасьленьне рознага насеньня па яго віду. Розныя віды пачак і назіраньня над разьвіцьцём пупышак.

б) Хатнія птушкі. Надворная будова: насіціл

а) Догляд за садамі.

Падрыхтоўка насеньня к пасеву. Акрасьленьне усхожасьці насеньня. Выкопваньне лукавіц і карнявішчаў. Вырасьліваньне кветак у гаршках і скрынках на рознай глебе.

Будова, калі есьць мажлівасьць расаднікаў.

б) Догляд за хатнімі птушкамі.

Лічэньне можна будаваць на каштарысах птушак; на тых рэчах, якія можна зрабіць для працы ў садзе і наогул вясновых рэчах (калесы ма-

Каляктыўная праца з ілюстрацыямі на тэму: «Жыцьце вуліцы вясной».

з пер'яу, дзюба, прыладзье пачуцьцяу. Дабываньне харчу. Ногі, крыльля, абярога. Унутранья прыладзья ітушак: страуная сыстэма, асаблівасьць яе будовы; прыладзье дыханья; сэрца, яго будова і значэньне уцэле. Яйцо, будова і значэньне яго.

дэль). Лодка (мадэль і г. д.)

7 комплекс. «Вясновая праца на зямлі».

а) Назіраньні над прастаньнем і разьвіцьцем агародных расьлін (запісы, маляваньне); шкодныя травы, іх віды. Акрасленьне усходау агародных расьлін (запіс).

б) Паркі і аранжарэі, назіраньне над разьвіцьцем дэкарацыйных дрэу, кустоу і іншых расьлін. Акрасленьне галоуных расьлін на лісьцям і кветкам (маляваньне).

а) Праца у агародзе, апрацоўка зямлі, падрыхтоўка град, пасеу.

б) Дагляд за расьлінамі саду.

Лічэньне будуюцца на каштарысе розных снасьцяу, каштарысе насеньняу; на вылічэньні плошчы агароду, саду, аб'ёма клясы; на учоце працы у агародзе, садзе, адлегласьцях, на якіх сеюць і садзяць агародныя і садовыя расьліны; на вылічэньні плошчы, якая патрэбна дзеля той ці іншай расьліны; на павялічэньні дню (дыяграмы); на пацяпленьні паветры (дыяграмы і г. д.).

а) Экскурсія на веску. Гутаркі аб вясковым жыцьці. Места, як культурны асяродак. Экскурсія у бібліятэкі, тэатр, музэй, школы.

Культурная дапамога места весцы. Шэфства места над вескай, значэньне вескі для места. Смычка рабочых і сялян. Сялянскія грамадзянскія установы.

8 комплекс. «Першае мая».

Сьвята дрэвапасаджэньня. Карысьць і харэство дрэва.

Інтернацыянал і камунізм. Міжнароднае аднаньне рабочых. Першамайскія лезунгі.

Падрыхтоўка і удзел у сьвяце.

9 комплекс. «Ітог працы — гадовая выстаўка».

На тэму: «Наша вуліца у чатыры пары году».

10 комплекс. «Пляны на лета».

Назіраньне за летняй прыродай. Ахова здароўя улетку. Чыстата вады, стравы. Устрыманьня ад няспелых фруктау, ягад. Летнія дзіцячыя хваробы.

Дагляд за агародам, садам. Дапамога дарослым у летняй працы; удзел у экскурсіях і працы. Маладых Ленінцау.

Т Е З И С Ы

о методах политпросветительной работы в учрежд. Соцвоса.

1) Главсоцвос своими учреждениями охватывает три возрастных детских периода: 1) от 3 до 8 лет (дошкольный возраст); 2) от 8 до 11 лет (массовая школа) и 3) от 12 до 15 л. (2-х концентр. 7 летки)

2) В зависимости от психофизических особенностей детского возраста (дошкольный и школьный возраст) дается в учреждениях Соцвоса соответствующий материал для политпросветительной работы и применяются те или иные методы этой работы.

3) Исходя из общих образовательных-вспомогательных целей в учреждениях Соцвоса отражать современность, воспитать борцов за коммунистические идеалы и готовить строителей новой жизни на коммунистических началах, современная марксистская педагогика в политпросвет. работе указывает следующие методы работы:

4) В дошкольных учреждениях, где дети живут главным образом воображением элементы политического воспитания пронизывают всю детскую игру-работу: лепка и зарисовка воз-

дей революционного мирового движения; составление альбомов из фотографий революционных деятелей (напр. альбом Ленина); организация уголков имени К. Маркса, Энгельса, Ленина... Пение революционных песен; рассказывание на темы из жизни рабочего класса; игры, изображающие отдельные эпизоды борьбы рабочего класса. Подготовка и участие в революционных праздниках.

5) В младших группах трудовой школы и дома чтение рассказов, отражающих современность, заучивание стихотворений на революционные темы. Краткие сведения из истории трудового народа. Беседы с воспитателями и учителями на политпросвет. темы. Участие в революционных праздниках. Участие в организации юнных пионеров.

6) На следующей старшей ступени детского возраста политпросвет. работа должна идти путем кружковой работы, изучения политграмоты в объеме программы труд. школы, участия в текущих революционных праздниках; участие в детских группах юнных пионеров и КСМ.

С Ы П І С

падручнікаў і кніжак на беларускай мове для школ.

1. Родная мова.

Граматыка—А. Смоліч.

Лемантар—Некрасіўвіча.

Родны край ч. I

» » ч. II

» » ч. III і IV

Роднае Слова—Некрасіўвіча.

Наша крыніца—Я. Лесіка.

Мэтодыка Беларускай мовы—Я. Колас.

Граматыка—Лесіка ч. I.

» » ч. II.

» —Тарашкевіча.

Праваніс—Лесіка.

Пачатковая граматыка—Лесіка.

2. Прыродазнаўства,

Геаграфія Беларусі ч. I—Смоліч

выд. II.

» » ч. II » » »

» » » » I

Пачатковая геаграфія—Грамыкі.

Прыродазнаўства ч. I, II і III Траяноўскага.

3. Гісторыя.

Гісторыя Беларусі—Ігнатюўскага

выд. I

» » » » II

» » » » III

Гісторыя беларуск. літаратуры—Гарэцкага.

Гісторыя старобытнай літэратуры—
Янчука.

Гісторыя Беларусі ч. I—*Пічэты*.

4. Матэматыцы.

Геомэтрыя—*Міхельсара*.

Арытмэтыка—*Цыцельмана*.

Мэтодыка Арытм—*Валасковіча і
Лукашэвіча*.

Задачнік ч. I

» ч. II

» »

» »

СПИСОК

книг на русском языке, рекомендуемых для школ.

1) По Природоведению.

Природоведение ч. I, II и III Капелькина и Цингера.

» » Трояновского

Тетрадь по природоведению Райкова

2) Ботаника.

Ботаника Заленского, а для Техникумов Ботаника Поладина и для практических занятий—Практические занятия Никонова.

3) Зоология и биология.

Начальный учебник Зоологии Львова по анатомии и физиологии «Краткое руководство по физиологии человека» Завялова; для практических занятий «Первые работы по анатомии и физиологии Райкова».

4) Химия.

Учебник по химии Сазонова и Верховского, а для наглядных пособий Неорганическая химия Реформатского.

5) Физика.

Физика Кашина, а при недостатке Кашина допускать Цингера или же Бочинского и задачник Бочинского.

6) Обществоведение.

Очерки обществоведения Вольфсона.

7) Русская история.

Краткий курс русской истории Покровского, История ч. I и II Коваленского и его же хрестоматия.

8) География.

Наша земля Горбунова и Посадова. Нач. курс географии Крубера. Учебник всеобщей географии Руднева и Ускова. Курс географии Европы Крубера и др. авт., курс географии внеевропейских стран Крубера и др. авторов.

9) Немецкий язык.

Грамматика и книжка для чтения—Глезера и Пецоляда.

Подробный список учебников на русском и белорусском языках будет указан впоследствии.

3 тэзісаў дакладаў на канфэрэнцыі настаўнікаў сямехгодак.

1. «Тэрмін «беларусазнаўства» у стаўку да працоўнай школы на Беларусі лічыць архаічным і не адпаведным, разумеючы, што працоўная школа на Беларусі уся наскрозь павінна быць пабудавана на прынцыпах радзімазнаўства. Тыя-ж прадметы, што мы выключна прывыклі разумець пад беларусазнаўствам, а іменна: бел. мова, літэратура, географія і гісторыя Беларусі зьяўляюцца па думцы канфэрэнцыі толькі часткай радзімазнаўства (беларусазнаўства), і як гэтакія не павінны выдзяляцца у асобную групу, а павінны цесна злучацца з іншымі галінамі радзімазнаўства, павінны ўзаемна дапаўняцца. Загадчыкі школ і школьныя рады павінны няухільна імкнуцца да таго, каб выводзіць нашу школу на шлях радзімазнаўства, і каб усякімі спосабамі падтрымліваць тыя з галін радзімазнаўства, якія там ужо маюцца, як бел. мову літэратуру, гісторыю і географію Беларусі».

2. Беларусізацыя школы мае за мэту не стварэнне беларускай культуры, як самамэты, а-праз беларускую культуру прыцягнуць батрака і селяніна-бедняка Беларусі да рэвалюцыйнай барацьбы супроць усясьветнай і нацыянальнай буржуазыі; белкультура-ня мэта, а сродак.

3. Індывідуальныя адносіны да беларусізацыі школы і тэй палітыкі, якая праводзіцца у гэтым напрамку Савецкай уладай, школьны працоўным грамадам.

4. Неабходна камуністычнае кіраваньне беларусізацыяй школы.

5. Беларуская мова у школах—карапейшы шлях дзеля ўсебаковага развіцця інтэлектаў школьнікаў.

6. Беларуская мова, як ступень да прыродазнаўства—канцавой мэты кожнага марксыста павінна заняць першае месца у вучэбным пляне сямігадоўкі пасьля прыродазнаўства.

7. Патрэбна аднавіць мэтады выкладаньня, каб не ўліваць гэтай атруты у дзіцячы арганізм.

8. Шкраб, які публічна выпаўняе тыя ці іншыя рэлігійныя культы, ня

можа быць наогул правадніком ідэй марксызму і культурным працаўніком у савецкай школе, а гэтым самым ня можа дапамагаць беларусізацыі школы.

9. Пры выкладаньні бел. мовы у малодшых групах грунтавацца на жывой народнай мове даннай мяйсцовасьці, дзе знаходзіцца школа; у старэйшых жа групах павінна звяртаць увагу галоўным чынам на беларускую літаратурную мову.

10. Пры выкладаньні беларускага правапісу звяртаць асаблівую увагу на фонэтычны прынцып, які заложаны ў аснову беларускага правопісу.

11. Адсутнасьць падручнікаў па беларускай граматыцы і правапісу ня служыць вялікай перашкодай пры выкладаньні гэтых прадметаў.

12. Мастацкая літэратура, зьяўляючыся прадуктам эмацыянальна—вобразага мышленьня, складае асобны па мэтаду і зьзначэньню прадмет выкладаньня.

У той час, як легічнаму мышленьню вучаць многія настаўнікі, на славесніку ляжыць абавязак ўзгадаваць мастацкае мышленьне вучняў. Мастацкая літэратура павінна займаць найбольшае становішча на лекцыях беларускае мовы і славеснасьці.

13. Літаратурныя творы ізучаюцца з боку зьместу і формы. Важным момэнтам працы зьяўляецца далей ізучэньне літаратурных твораў з боку іх псыхалёгічнага і ідэйна—грамадзянскага клясавага зьместу, пры чым момэнт клясава—ідэяны павінен быць асабліва высунуты пры разгляданьні навішай літэратуры, дзеля падгатоўкі маладзежу к разуменьню жывое сучаснасьці.

14. У часы царызма на разнакалерны твар Расіі не звярталася увагі; асобныя нацыі былі прыдушаны й ня мелі права на культурнае самавызначэньне. Панаваньне ідэі «палітычнай і культурнай непадзельнасьці» было прычынай культурнага заняпаду народаў Расіі і прыватна Беларусі.

15. У інтарэсах пралетарыяту Расіі падтрымаць жыцьцё Беларускай Пра-

поунай Рэспублікі ня толькі ідэева, але і даць мажлівасць народу выблутацца з склаўшагася культурнага заняпаду. Ад гэтага залежыць магучасць беларускага пралетарыяту.

16. Культурнае разьвіццё Беларусі грунтуецца на разумна-арганізаванай школе, у якой бы вялікая увага зьвярталася на выкладаньне прадметаў «беларусазнаўства». Карысна працаваць для народу вучні могуць толькі даведаўшыся, што яму патрэбна.

17. Сучасная семігадоўка падгатаўляе ня толькі слухачоў для вышэйшых школ, але і працоўнікоў на ніве культурнай творчасці, якія так ці інакш будучы прымушаны (у сваёй большасці) закончыць адукацыю семігадоўкаю, чаму гісторыя Беларусі павінна заняць у ёй не апошняе месца.

18. Гісторыя Беларусі—сьлед існаваньня беларускага народу. Аглядзіны гэтага сьледу вытлумачаць прычыны культурнага заняпаду Беларусі і паказуць сродкі і шлях, па якім зможам ісьці яе культурнае разьвіццё.

19. Гісторыя Беларусі грунтуецца на матэрыялістычных поглядах прывучыць вучнеўскую моладзь сьвядома крытычна падыйсьці да зьяў жыцця, паможа аграмадзяніца і стаць карыснымі культурнымі працаўнікамі.

20. Жыццё беларускага народу шмат у чым не падобна да жыцця іншых нацыяў быўшай расійскай імперыі. Па гэтай прычыне аб асобнасьці беларусоў трэба адзначаць шляхам параўнаньня з другімі пляменьнямі, якія уваходзяць у склад быўшай царскай Расіі. Для больш яскравага ўяўленьня, эвалюцыі беларусаў у сучасны момант памяненае параўнаньне, трэба прымяніць і для іншых славянскіх пляменьняў (Аўстра-Вэнгрыі), якія таксама прымушаны былі цягаць кайданы нацыянальнай і палітычнай няволі. Такі шлях выкладаньня гісторыі Беларусі паможа вучням праканацца ў ненармальнасьці і шкадлівасьці ідэі «палітычная і культурная непадзельнасьць» і выкліка закаханьне да пагарджаных і прыгнечаных.

21. Адзначаючы асобнасьці беларускага народу, трэба сьцерагчыся шовінізму: шовінізм не карысны ў справе

культурнага разьвіцця Беларусі і можа выклікаць супраціўны рух, вельмі шкадлівы. Трэба заўжды трымацца ідэі новай і рэальнай прауды—выстаўляць усе нацыі ў сапраўдным сьвеце (не перацэньваць і не дацэньваць) каб ня скласьці ў разуменьнях вучняў хвальшывы погляд на беларускі народ і ня выклікаць абразлівых адносін да іншых нацыяў.

22. Разам з адзначэньнем дадатных якасьцяў беларускага народу, трэба напіраць і на яго заганы. Гэта выкліча ў вучняў нястрымнае жаданьне правіць дрэннае і прагненьне творчай працы, у чым ляжыць сьветлая будучына прыватна беларусоў, і агульнаўсясьветнага пралетарыяту.

23. Пры выкладаньні гісторыі Беларусі трэба шырока датыкнуцца розных нацыянальных меншасьцяў, асабліва жыдоўства, якія жывуць на яе тэрыторыі,—каленізацыі краіны і адносіны каленістаў да беларускага народу.

24. Сучаснае жыццё выставіла проціпярэялістычныя лезунгі. Уяўленьне вучнямі страшэнных вынікаў вайны, настроіць іх проці яе, як нявартнай чалавека бойні. Па гэтай прычыне вучыццалі гісторыі Беларусі павінны яскрава—тлумачыць усе бойкі, што збыліся на прасторы краіны, адзначаючы, што яны пачыналіся і выконваліся ў інтарэсах эксплеатуючай клясы.

25. Вялікую увагу трэба зьвярнуць на поэтычны элемент у курсе гісторыі Беларусі ва ўсіх яго формах: раманы, повесці, песьні і інш. Поэтычны элемент, дзякуючы сваёй прыгожасьці і яснасьці малюнкаў, нязвычайна палегчыць ўяўленьне вучнямі далекага Беларусі і яе сучаснасьці.

26. Рэфэраты, як прадукт вучнеўскай творчасці і сьвядомай самадзейнасьці, павінны заняць у сучаснай семігадоўцы не апошняе месца.

27. У старой буржуазнай школе царскіх часоў, якая была ў нас на Беларусі, усе тое, што было карысна беларускім працоўным масам, што магло падняць іх клясова-нацыянальную сьвядомасьць, што магло выклікаць пратэст супроць таго ўкладу жыцця, які панаваў тагды, выкідалася з пра-

грам школау. Дзеля гэтага не маглі быць прадметам выкладання ў школе і географія Беларусі.

28. У сучаснай семігадовай школе, якая пасля Вялікай Акацябрскай рэвалюцыі паўстала на руінах старой школы і якая мэтаю сваёй мае падняццё культуры беларускіх працоўных масаў, географія Беларусі павінна заняць выдатнае месца ў шэрагу другіх прадметаў праграмы школы.

29. Усебаковае ізнучэнне на лек-

цыях географіі прыродных багаццяў краю і заняткаў насельнікаў яго, дасць цвёрды грунт масам вучнёўскае моладзі дзеля далейшай працы ў справе эканамічнага адраджэння свайго краю.

40. Навучэнне географіі Беларусі ў школах павінна адпавядаць нацыянальным патрэбам працоўных масаў, але поруч з гэтым не разьвіваць у вучняў вускага нацыянальнага шавінізму, так шкадлівага ў справе культурнага адраджэння Беларусі.

Из педагогической литературы для учителя семилетней школы.

I. Краеведение.

1. М. Я. Феноменов. Музей местного края. М. 1922 г.

2. Его-же. Изучение родного края. М. 1922 г.

3. Е. Н. Клетнова. Изучение родного края. Смоленск 1923 г.

4. Муратов. Музей местного края. Тверь 1922 г.

5. П. Кротков. Практическое естествознание.

6. В. Басов. Школьный музей местной природы (Вестник Воспитания 1915, 3).

7. Жадовский. Музей местной природы. Кострома.

8. А. Марков. Тетрадь для самостоятельного собирания сведений по истории родного края.

9. Жаринов. Былое в его пережитках и памятниках. Опыт програм-

мы самостоятельного собирания сведений по истории и археологии родного края. М. 1919 г.

10. Д. Жаринов и Никольский. Былое вокруг нас. Ч. I—II М. 1922 г.

11. Жаринов. Культурно-исторический кружок в современной школе (Вестник Наркомпроса Бел. 1922 г. окт.—ноябрь).

12. В. Николаев. Личная инициатива и коллективное творчество в музейном деле и путь к коммунизму 1922, 10.

13. Н. С. Воскресенская. Музей и школа. М. 1923.

14. В. В. Богданов. Музейная техника краеведения. Вологда 23.

15. Ив. Гревс. Экскурсионное дело и нужды русской культуры «Наука и ее работник» 1922, 3—4.

II. Экскурсии.

1. Райков. Механика и техника ведения экскурсий. П. 1922.

2. Экскурсионное дело под ред. Полянского и Иванкевича 1923 1 м. 4, 5, 6.

3. Вопросы экскурсионного дела под общей редакцией Райкова. П. 1923.

4. И. Филитис. Значение образовательных экскурсий и опыты их организации в нашем училище (отчет Моск. Общ. распр. Комм. Образования—1912).

5. Н. Анцыферов. О методах и

типах историко-культурных экскурсий П. 1923.

6. Н. Гейнеле. Культурно-исторические экскурсии. М. 1923. Ч. I—III.

7. Звягинцев Учебно-исторические экскурсии в Москве. Изд. Задруга.

8. Дзямидов. Экскурсионно-исследовательский метод в преподавании сов. конституции в школах I и II ст. Вестн. просв. 1923, 3.

9. И. Лопаткин. Сельско-хозяйственная выставка и обществоведение. Вестник просв. 1923, 10.

III. Лабораторный метод.

1. Штейнгауз. Классы лаборатории в школе I ступени. Вестник просв. М. 1923.
2. Попов. Исследовательский метод

IV. Метод наглядных пособий.

1. Сколов. Место наглядных пособий в современной школе. Вестник просвещения. 1923 № 5—6.
2. Жаворонков, Гейнеке, Гортвиг— История и обществоведение в школе М. 1923.
3. Путем творчества. Страничка жизни и опыта одной эксперимен- тальной школы. Под ред. проф. Ка- щенко. М. 1922.
4. Крапоткин, Труд ручной и ум- ственный к чему и как его прилагать, М. 1919.
5. Совмещение интеллектуального и физического труда в приложении к образованию. П. Гдетинский. Харьк. 1913.

V. Школьные музеи.

1. Баскова. Самодеятельные вы- ставки—путь к коммунизму. 1922, 10.
2. В. Зеленко и Мецынский на- родные выставки, значение и задачи. М. 1911.
3. Хотьков. Школьный музей. Киев 1913.
4. Дорофеев. Школьный музей. Люблин 1912.
5. Шаров. Как организовать музей при рабочем клубе. М. 1923.
6. Артемов и Рыбниксв. Как со- бирать продукты детского творчества. М. 1924,
7. А. Нарипов. Историческое зна- чение памятников старины. Нов. 1911.
8. И. Э. Грабарь. Для чего надо собирать и охранять сокровища ис- кусства и старины.
9. Н. Романов. Как устраивать местные музеи. М. 1919.

VI. Национальный вопрос.

1. Марксизм и национальная про- блема. Сборн. I. Статьи Отто Бауэра, Ю. Каутского, И. Сталина, С. Семков- ского. Предисловие С. Диманштейна. П. 1923.
2. Ленин о национальном вопросе М. 1924. Пр. Попова.
3. Сафаров, Г. Национальный во- прос и пролетариат. Изд 2. М. 1923.
4. Ленин-Ульянов. Полное собра- ние сочинений т. 19. Статьи по на- циональному вопросу.
5. Сталин. Статьи по националь- ному вопросу.

Профессиональная жизнь.

ПОСТАНОВЛЕНИЕ

Народного Комиссариата Труда и Народного Комиссариата Р. К. И. Белоруссии о борьбе со сверхурочными работами.

Последнее время наблюдается крайнее увеличение размеров сверхурочных работ, которые приняли массовый характер, что, помимо значительной утомляемости рабочих и служащих, повышающей их заболеваемость и понижающей производительность труда, влечет за собой значительное отягощение бюджета при оплате труда за сверхурочные работы в полуторном размере и двойном, срывает правильное регулирование зарплаты, искусственно повышая ее оплатой за сверхурочные, обостряя положение на рынке труда, где безработица принимает большие размеры.

Ввиду чего Наркомтруд и Н. К. Р. К. И. приказывает:

1. Под личную ответственность лиц, стоящих во главе предприятий и учреждений предлагается последним реорганизовать систему работы так, чтобы всякая текущая работа выполнялась в урочные часы.

2. В тех случаях, когда сверхурочных работ избежать совершенно невозможно, для выполнения таковой привлекать безработных с Бирж Труда.

3. Если же характер работы не допускает выполнения ее другими работниками—таковая может производиться с предварительного разрешения Н. К. Т. Б. и его местных органов в установленном порядке.

ПРИМЕЧАНИЕ: 1) До получения разрешения приступать к производству сверхурочных работ безусловно воспрещается.

2) В особо экстренных случаях, когда разрешение на производство сверхурочных работ не может быть получено в тот же день,—разрешается приступить к выполнению таковой с обязательным немедленным сообщением Инспекции Труда.

4. Оплата, произведенной сверхурочной работы без соблюдения п. 3 настоящего постановления, санкционироваться органами Наркомтруда не будет.

5. Виновные в неисполнении сего постановления будут привлекаться к судебной ответственности по 132 ст. Угол. Кодекса.

Наркомтруд ССРБ Ерофеев.

За Нарком РКИ ССРБ Руманов.

П Р А В И Л А

об очередных и дополнительных отпусках.

1. Установление права на отпуск.

1. Рабочие и служащие всех отраслей труда, проработавшие по найму в государственных, общественных или частных предприятиях и учреждениях не менее $5\frac{1}{2}$ месяцев без перерыва имеют права на основании ст. 114 Кодекса законов о Труде — получить один раз в календарном году очередной отпуск, а в случаях, указанных в ст. 115 Кодекса законов о труде, кроме того и дополнительный отпуск (§ 5 настоящих правил).

ПРИМЕЧАНИЕ: Рабочим и служащим, проработавшим во вредных производствах смешенного предприятия или учреждения менее $5\frac{1}{2}$ месяцев и переведенным окончательно на работу в нормальных условиях, а также работавшим во вредных производствах с перерывами, вызванными временными переводами на работу в нормальных условиях, дополнительный отпуск за вредность предоставляется в размере $\frac{1}{24}$ поработанного во вредных производствах времени.

2. Непрерывность работы в смысле ст. 114 Кодекса законов о труде не нарушается в течение $5\frac{1}{2}$ месяцев периода в случае перемещения или перевода с одного места на другие в порядке ст. 27 Кодекса законов о Труде.

Точно также непрерывность не нарушается в тех случаях, когда трудящийся фактически не исполнял работы в предприятии или учреждении, но за ним по закону сохранилось его место (отпуск по болезни, арест, исполнение гражданских обязанностей и проч.).

3. При фактическом использовании отпуска в течение $5\frac{1}{2}$ месячн. срока непрерывной работы, дает ему право на отпуск в следующем году, начиная с момента возвращения на работу после перерыва, вызванного использованием очередного отпуска.

Для неиспользовавших своего права на отпуск в предыдущем календарном году, независимо от того, были ли

они компенсированы за неиспользованное право на очередной отпуск, течение $5\frac{1}{2}$ месячн. срока непрерывной работы, дающего права на отпуск в следующем году, начинается с наступлением нового календарного года.

2. Продолжительность отпуска.

4. Продолжительность ежегодного очередного отпуска для всех рабочих и служащих предприятий и учреждений, как государственных, так и общественных и частных устанавливается, согласно стат. 114 Кодекса законов о Труде, сроком не менее двух недель.

5. Лицам, работающим в особо вредных и опасных предприятиях а равно лицам не достигшем 18-ти летнего возраста, кроме отпусков, предусмотренных ст. 114 Кодекса законов о Труде (п. 4 настоящего постановления) предоставляется дополнительный отпуск сроком не менее двух недель.

Список производств и профессий, дающих право на дополнительный отпуск, устанавливается Народным Комиссариатом Труда Белоруссии.

ПРИМЕЧАНИЕ 1: Продолжительность дополнительного отпуска для лиц, работавших во вредных производствах с перерывами, определяется согласно примечания к п. 1 настоящего постановления.

ПРИМЕЧАНИЕ 2: Подростки, которым в данном календарном году исполняется 18 л., пользуются месячным отпуском лишь в том случае, если право на отпуск возникло до достижения ими 18-ти лет.

6. Если очередной отпуск не был использован в данном календарном году полностью или частично и за него не была получена компенсация (п. 10), то в пределах и на основании ст. 120 Кодекса законов о Труде, в следующем году отпуск может быть продлен на неиспользованный срок.

Суммирование отпусков допускается также и в случае перемещения согласно ст. 37 Кодекса законов о Труде.

3. Время использования отпусков.

7. Отпуска отдельным рабочим и служащим предоставляются согласно ст. 114 Кодекса в течение всего текущего года, а не только летнего периода, в порядке очередей, устанавливаемых РКК, а при отсутствии последней — по соглашению администрации с представителем Союза.

ПРИМЕЧАНИЕ 1: Отпуска подросткам, должны, по возможности, предоставляться администрацией в летнее время (с 1-го мая по 1-ое октября), что не лишает права подростков использовать отпуск и в другое время года.

ПРИМЕЧАНИЕ 2: Лицам, работающим по совместительству, отпуск по совмещаемой должности должен предоставляться одновременно с отпуском, предоставляемым по основной должности, что в общей сложности не должно превышать двух полных недель, установленных ст. 114 Кодекса законов о Труде.

ПРИМЕЧАНИЕ 3: Трудящиеся, кои по постановлению Врачебно-Контрольной Комиссии нуждаются в отдыхе, получают свой очередной отпуск вне очереди.

8. Отпуска, за исключением случая, предусмотренного примечанием к настоящему п., предоставляются только один раз в течение календарного года (ст. 114 Код.). Это же правило применяется и при суммировании отпусков, использовавшие в текущем году отпуск, имеют право на получение следующего очередного отпуска только в следующем календарном году.

ПРИМЕЧАНИЕ: Разрешается разделение срока очередного или суммированного отпуска на части, по взаимному соглашению администрации и трудящегося.

4. Компенсации.

9. Рабочие и служащие, поступившие вновь на работу после получения при увольнении отпуска натурой или полной компенсацией (п. п. 1, 10 и 13 наст. правил), имеют право на новый отпуск не ранее наступления следующего календарного года, хотя бы трудящийся и поработал на новом месте до наступления следующего года более 5¹/₂ мес.

10. Предоставление взамен очеред-

ного отпуска компенсации допускается только с разрешения местных органов Охраны Труда, с предварительной санкцией соответствующего Профсоюза и РКК, в том случае, если предоставление отпуска данному лицу может отразиться неблагоприятно на нормальном ходе учреждения или предприятия.

ПРИМЕЧАНИЕ: Воспрещается непредоставление отпуска и замена его компенсацией в течение двух лет подряд.

11. Воспрещается не предоставление, а равно замена денежной компенсацией дополнительных отпусков, предусмотренных ст. 115 Кодекса законов о Труде, а также очередных отпусков несовершеннолетним, — за исключением случаев указанных в ст. 13 сего постановления.

12. Вознаграждение за неиспользованный по вине предприятия отпуск исчисляется соответственно продолжительности использованного отпуска, исходя из фактического заработка рабочего к моменту получения компенсации.

13. При увольнении по каким бы то ни было причинам рабочих и служащих, имеющих к моменту увольнения право на отпуск в текущем календарном году, им должна быть выплачена, помимо выходного пособия, если таковое им причитается (ст. 88 Кодекса законов о Труде), также и компенсация за неиспользованный очередной и дополнительный отпуск.

ПРИМЕЧАНИЕ: Если рабочие и служащие в предыдущем календарном году вместо отпуска в натуре были компенсированы полностью, то их право на компенсацию за неиспользованный отпуск в текущем календарном году при увольнении регулируется правилами примечания к ст. 14 сего правил.

14. В тех случаях, когда у увольняемых нет еще права на отпуск (очередной и дополнительный) в текущем календарном году им выдается компенсация, пропорционально проработанному времени (п. 3), а именно: при 2-х недельном отпуске из расчета ¹/₁₂ того же заработка. Проработавшие менее двух недель и уволенные, право на компенсацию не имеют.

ПРИМЕЧАНИЕ: Если увольняемым трудящимся в предыдущем календарном году был получен полный отпуск или компенсация, размер указанной в наст. п., компенсация исчисляется пропорционально времени, проработанному с 1-го января текущего года.

15. Компенсация за неиспользованный отпуск, за исключением случаев увольнения, выдается в декабре м-це.

16. Компенсация за неиспользованный отпуск при совмещительстве выдается как по основной, так и по совмещаемой должности (примечание 2 к. п. 7 и 10).

5. Общее положение.

17. Увольнение рабочих и служащих, находящихся в очередных и дополнительных отпусках не допускается, за исключением случаев полной или частичной ликвидации учреждения, предприятия или хозяйства, а также случаев, предусмотренных п. «Б» ст. 47 и 80 Код. зак. о Труде.

18. Увольняемые в отпуск сохраняют содержание за время очередного, так и дополнительного отпуска.

Предприятия выплачивают содержание авансом при получении отпуска в размере, соответствующем фактическому заработку увольняемого в отпуск за последний платежный срок.

В случае повышения тарифа при возвращении из отпуска выдается разница, между полученным авансом и тем заработком, который он должен был получить по новой ставке.

19. Все случаи получения очередного и дополнительного отпусков, время и срок их использования, получение компенсации, ее размер, время выдачи компенсации, а равно и основание выдачи таковой, отмечается в расчетной книжке.

20. Настоящие правила не могут служить основанием к ухудшению условий предоставления трудящимся отпусков, устанавливаемых коллективными договорами и тарифными соглашениями.

21. С изданием настоящих правил отменяются все ранее изданные постановления, регулирующие пользование очередных отпусков.

21. Настоящие правила входят в силу со дня опубликования.

Наркомтруда Белоруссии **Ерофеев.**

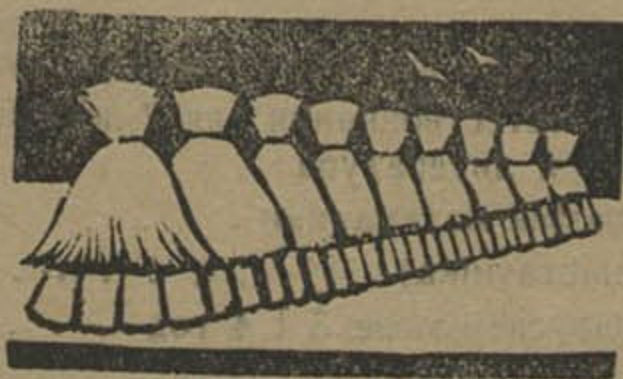
Зав. Отделом Охраны

Труда **Лявданская.**

Согласовано с ЦБ Профсоюзов:

Зам. Зав. ОТЭ ЦБ

Профсоюзов **Турлай.**

З Ы М Е С Т:

1. От ОКРОНО	1	стар.
2. Постановление II сессии ЦИК-а Белоруссии по национальному вопросу (практические мероприятия общего характера по проведению национальной политики 2—4 стр., практические мероприятия по линии Народного Комиссариата Просвещения 4—6 стр.	2—6	»
3. Циркуляры: всем совхозским учреждениям Нарообраза с циркуляром Наркомасветы № 4154 аб зямлі для школ у саухозах	6—7	»
4. Циркуляр общего отдела об авансах	7	»
5. Циркуляр ОКРОНО о порядке получения денег	7—8	»
6. В ОКРОНО (форма отчета)	8	»
7. Постановление Совнаркома БССР о порядке и размере выдач госучреждениями авансов из сметных кредитов	8—10	»
8. Цыркуляр АКРАНА усім установам сацвых і профасветы Віцебскага вокругу аб Ленінскім матарыяле	10	»
9. Циркуляр председателям всех Райисполкомов Витебского округа о двухнедельнике пом. школе	10—11	»
10. Циркуляр ОКРОНО всем учреждениям Народного Образования Витебского округа об отчетности	11	»
11. Циркуляр ОКРОНО всем учреждениям Наробраза об изъятии и сдаче книг	12	»
12. Цыркуляр об мэтрычнай сыстэме мерау	12	»
13. Цыркуляр об нац. прыцыпе набору дзяцей у школы	12—13	»
14. Асноўныя прынцыпы арганізацыі працоўнай 7-мех гадовай школы	14—15	»
15. Прыкладны плян прадметаў 7-х гадовае працоўнае школы	16	»
16. Схема программы естествознания для 7-летней трудовой школы Белоруссии и литература	16—17	»
17. Примерная программа математики	17—28	»
18. Літаратура (для настаўніка)	28—29	»
19. Праграма па беларускай мове 3 і 4 год	29—31	»
20. Літаратура (для настаўніка)	31—32	»
21. 5 год і літаратура (для настаўніка)	32—33	»
22. Тлумачэньне да праграмы па гісторыі беларускае літаратуры у 7-х гадовай працоўнай школе	33—34	»
23. Праграма па гісторыі літаратуры (5 і 6)	34—36	»
24. Літаратура (для настаўніка)	36—40	»
25. Праграма па гісторыі літаратуры (7 год)	40—41	»
26. Літаратура (для настаўніка)	41—43	»
27. Программа по обществоведению	43	»
28. Программа по истории Белоруссии	43—45	»
29. Литература (для учителя)	45	»

30. Ручная праца й мастацтва	45	стар.
31. Схема праграмы географіі	46—47	»
32. Літаратура (для настаўніка)	47	»
33. Схема праграмы по фізіке	47—48	»
34. Літаратура (для настаўніка)	48—49	»
35. Схема праграмы по русскаму языку и словесности в семилетней школе	49—51	»
36. Літаратура (для настаўніка) да праграм сьпеваў	51—52	»
37. Праграма на нямецкай мове	52—53	»
38. Плян заняццяў у нулевых групах	53—56	»
39. Уводзіны у праграму 1 і 2 кл.	56—57	»
40. Літаратура (камплексная сыстэма, школа за границей, педагогіка, матэматыка, прыродаведзеньне, мова, грамадзтва, праца, фізічнае выхаваньне)	57—58	»
41. Праграма першае групы сямігоднае вясковае школы	59—63	»
42. Праграма першага году навучэньня гарадзкой школы	64—67	»
43. Аб'ём агульнай ведаў для першага году навучэньня	68—69	»
44. Праграма II групы Вясковае школы	70—78	»
45. Агульны аб'ём ведаў, якія атрымлівае другая група вясковае школы	78—81	»
46. Праграма II групы гарадзкой школы	81—87	»
47. Тэзісы о методах политпросветительной работы в учрежд. Соцвоса	88	»
48. Сьпіс падручнікаў і кніжак на беларускай мове для школ	88—89	»
49. Спісок кніг на рускай мове, рэкамендуемых для школ	89	»
50. З тэзісаў дакладаў на канфэрэнцыі настаўнікаў сямігоднае	90—92	»
51. Из педагогической литературы для учителя семилетней школы (краеведение—92, экскурсии—92, лабораторный метод—93, метод наглядных пособий—93, школьные музеи—93, национальный вопрос—93)	92—93	»
52. Постановление Народного Комиссариата Труда и Наркома РКИ Белоруссии о борьбе со сверхурочными работами	94	»
53. Правила об очередных и дополнительных отпусках	95—97	»
54. Зьмест	98—99	»
55. Главнейшие опечатки	99	»
56. Об'явления	100	»

ВАЖНЕЙШИЕ ОПЕЧАТКИ.

Стран.	Строка.	НАПЕЧАТАНО:	СЛЕДУЕТ ЧИТАТЬ:
16	4	Прыродазнаўства (з біялогіяй) — — — 3. 4. 4. 5. 5.	Прыродазнаўства (з біялогіяй) — — — 4. 4. 4. 5. 5.
16	5	Матэматыка — — — 4. 4. 5. 5. 5.	Матэматыка — — — 4. 5. 5. 5. 5.
16	7	Грамадзянскія навукі і гісторыя — — — 3. 3. 3. 4. 4.	Грамадзянскія навукі і гісторыя — — — 3. 3. 3. 5. 5.
16	16	Клюбная праца і доктар 0. 2. 2. 4. 5. 5. 6. 6.	Клюбная праца і доктар 0. 1. 2. 2. 5. 5. 6. 6.
16	17	24. 26. 26. 31. 34. 41. 44. 44.	24. 25. 26. 30. 35. 41. 45. 45.
16	18	Усяго 270.	Усяго 271.
16	19	... дабавіць 2 гад.	дабавіць 8 гад.

152

ПРОДОЛЖАЕТСЯ ПОДПИСКА

на 1924 г. НА ВЕСЬ ГОД с 1 января и на ВТОРОЕ ПОЛУГОДИЕ с 1 июля. на 1924 г.

НА ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ЖУРНАЛЫ:

Ежемесячный Общественно-Педагогический и Научно-Популярный журнал

„НАРОДНЫЙ УЧИТЕЛЬ“

Вышел и рассылается подписчикам № 6 (июнь).

СОДЕРЖАНИЕ: А. Коростелев. — Наши задачи. Л. Троцкий. — Наше международное положение и задачи учит-ва. Н. Крупская. — Просветительная работа в деревне. Ф. Кипарисов. — О союзной работе в деревне. Н. Сергиевская. — Первый всероссийский съезд опытно-показательных учреждений.

ХІІІ СЪЕЗД РКП и УЧИТЕЛЬСТВО.

С. Ингулов. — ХІІІ съезд РКП и учительство. П. Ключарев. — Знаменательный день. Д. Маслов. — Учительство ХІІІ съезду партии. Г. Зиновьев. — ХІІІ съезд партии учительству. Из резолюций съезда.

НОВЫЕ ПРОГРАММЫ ТРУДОВОЙ ШКОЛЫ.

И. Автухов. — О комплексном методе. П. Афанасьев. — Род-

ной язык в комплексной системе преподавания. К. Капустин. — Ремесло и кустарная промышленность, как объект школьного обследования. В. Овсов. — О занятиях по комплексной системе одновременно с двумя группами.

ЛЕТНЯЯ ШКОЛА.

П. Шишкин. — План летней школы. С. Русаков. — Летние работы в школе. М. Ершов. — Опыт летней работы по естествоведению.

СЕЛЬСКОЕ ХОЗЯЙСТВО И НАРОДНЫЙ УЧИТЕЛЬ.

А. Красинский. — Сельско-хозяйственные опытные учреждения и их значение в жизни земледельческой страны. С. Агапов. — Почва, как материал для исследования на экскурсии в школе 1 ступ.

пени. А. Митропольский. — О посевном материале. П. Всевятский. — Беседы по земельному праву. Беседа третья.

КАК ЖИВЕТ И РАБОТАЕТ НАРОДНЫЙ УЧИТЕЛЬ.

А. Новиков. — Из глуши в центры. С. Дзюбинский. — Ленинист. Я. Зеленов. — Из дневника школьного работника. И. Руфин. — Неграмотность, маленькие грамотеи и летняя школа. Э. Лунки. — О чем пишет народный учитель.

ЗА РУБЕЖОМ.

Н. Владимирский. — Синклер об американской школе.

ПОЛИТИЧЕСКОЕ ОБОЗРЕНИЕ.

С. Ингулов. Обзор внутренней жизни.

ХРОНИКА.

В. Чернолусский. — Хроника законодательства.

Подписная цена с перес.: на 1 г. — 5 р., на 1/2 г. — 3 р. и на 3 мес. — 1 р. 75 к. Допуск. рассроч. для нов. подписч.: при подписке — 3 р. и к 1 авг. — 2 руб.

„ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ КУРСЫ НА ДОМУ“

В виду непрекращающегося роста подписки, тираж «Педагогических Курсов на дому» ВНОВЬ ЗНАЧИТЕЛЬНО УВЕЛИЧЕН и подписка продолжена до 1 августа.

При уч.: Н. И. Крупской, П. П. Полонского, Г. О. Гордона, А. В. Ефремина, А. Г. Калашникова и Б. В. Игнатьева.

ВЫШЛИ И РАЗОСЛАНЫ ПОДПИСЧИКАМ.

№ 1 — П. П. БЛОНСКИЙ. — Новые программы ГУС'а и народный учитель.

№ 2 — П. И. ТКАЧЕНКО. — Съемка планов.

№ 3 — П. И. ТКАЧЕНКО. — Педагогическое рисование, лепка и аппликация.

№ 4 — П. П. БЛОНСКИЙ. — Первый триместр в новой школе 1 ст.

№ 5 — М. К. КРУПЕНИНА. — Юные пионеры и школа.

№ 6 — Н. Н. ИОРДАНСКИЙ. — Самоуправление в сельской школе.

№ 7 — В. О. ГОРДОН. — Составление диаграмм.

№ 8 — ЛЬВОВ К. — Школьный клуб.

№ 9 — ДИОМИДОВ И. — Советская власть. (Основы советской конституции).

№ 10 — БЛОНСКИЙ П. — Второй триместр в трудовой школе.

№ 11 — КРУПСКАЯ Н. — Коллективная работа учительства.

ПОДПИСКА ПРИНИМАЕТСЯ ТОЛЬКО НА ВСЕ ИЗДАНИЯ

Подписная плата 12 р. В рассрочку для новых подписчиков: при подписке 7 р. и к 1 августа 7 р.

„НА ПУТЯХ к НОВОЙ ШКОЛЕ“

Ежемесячный научно-педагогический журнал. Орган Науч.-Пед. секции Госуд. Ученого Совета. 3-й год издания.

Основная задача журнала — на ряду с разработкой основных проблем воспитания и образования, выявление и учет коллективного опыта российского учительства на определенной педагогической платформе. Опыт массового строительства трудовой школы фиксируется при участии виднейших педагогов и рядового учительства, чем будет устраняться разрозненность усилий и отсутствие сплоченности на почве педагогических идей. Для поддержания живой связи с местами в особом отделе журнала будет помещаться выдержка из писем и приносимые с мест заметки и статьи.

Подписная цена с пересылкой: на 1 год — 9 р., на 1/2 года — 5 р., на 3 мес. — 2 р. 75 к.

ПРОДАЖА ВО ВСЕХ МАГАЗИНАХ КНИГОСНАВА.

201318